

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlumb 1 kord kuus.

Nr. 8

August 1939 a.

VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4-4.
Vastut. toimetaja: Dr. Friedrich Lange, Tartu, Tähe 38.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s, aastas 60 s;
postiga üksikn. 10 s, aastas 1 Kr.; välismaale aastas 1,50 Kr.

Jumalasalgamise traagika.

Nende arv, kes usku isikliku Jumala sisse salgavad, pole tänapäeval mitte väike. Mõned nimetavad end uhkelt »ateistideks« ja arvavad, et sellepärast võidakse nende päale kui moodsate ja haritud inimeste päale vaadata. On ju nende arvamises jumalasalgamine moodsa inimese võit keskaja pimeduse üle, »vaba vaimu« võit valitsushimulise kiriku sidemete üle.

See areng, mis viis suure osa uuemaaja inimekonnast usklikust kristlusest jumalasalgamiseni, osalt ka fanaatilise antikristluseni, ei leidnud aset vaimusuuruste juures vapustava sisemise võitlusest. Sellevastu torkab meile tavaliste inimeste juures silma mõtlematus, millega loobuti usust Jumalasse, ilma et selle teguviisi tagajärjed teadvusse tulevad. On raske ütelda, mille üle tuleb rohkem imestada, kas kergemeelsuse üle, mis ei hooli tagajärjast, või mõistmatuse üle, mille teadvusse need tagajärjed pole mittegi tulnud, rääkimata sellest, et nende suurust ei tuntagi.

Aga siiski ei lase ennast traagilised jumalasalgamise tagajärjed maha salata. Vist ükski uuemaaja mõtlejaid pole neid traagilisi tagajärgi nii sügavalt tundnud ja haaravalt kirjeldanud kui Friedrich Nietzsche. Temalt, jumalasalgajalt, laseme endile ütelda, missuguseid tagajärgi põhjustab jumalasalgamine ja missugune traagika temas peitub.

Nietzsche tuli jumalasalgamisele ekslikust kristluse arusaamisest. Ta oli arvamisel, et usk viib maailma eitamisele ja teeb inimese orjaks. Ta soovis aga seda, et meie suhtuksime maailma jaatavalt, ja et inimene oleks isand. Sellepärast nõuab ta kõige teravamalt usu eemaltõrjumist: Jumalat ei tohi olla! Selle Jumala eemaltõrjumise elas ta isiklikult läbi võitlusena Jumalaga, võitlusena Jumala vastu, mis lõppes Jumala mõrvaga. »Kuhu Jumal on jäänud? . . . ma tahan seda teile ütelda! Meie mõrvasime ta — teie ja mina! Meie kõik oleme tema mõrvarid«. Nietzsche andis endale ka aru Jumala surma tagajärjast. Ta nimetab esiteks näilikut rõõmustavaid tagajärgi:

a) Mõttevabadus on piiramatu: »Tõesti, meie mõtteteadlased ja »vabad vaimud« tunnevad koidu

kiiri sõnumi juures, et »vana Jumal on surnud«. Meie süda voolab sellejuures üle tänulikkuses, imestuses, aimamises, — viimaks paistab meile silma piir vabana, ka siis, kui ta veel ei ole valge. Viimaks tohivad meie laevad jälle merele sõita; igauhele, kes tunnetab, on risk lubatud; meri, meie meri on meile jälle avatud. »Niikaua kui meie uskusime, olime sarnased väljavoolavale järvele. Aga järv tõkestas vett tammiga ja tõuseb seitsaadiik ikka kõrgemale: Nii eraldusime meie Jumalast, ja »võib« olla tõuseb inimene seitsaadiik ikka kõrgemale, kuna ta enam ei voola välja Jumalasse.«

b) Teine Jumala surma tagajärg on, et meid ei piina enam süüteadvus. Kristluse ülestulemisega sügavnes süüteadvus, kristluse langemisega ta väheneb. »Me ei tohi väljavaadet tagasi tõrjuda, et täiuslik ja lõplik ateismi võit lunastab inimkonna sellest tundest, võlglane olla oma algmõjuri, oma causa prima vastu. Ateism ja üks liik teistsugu ilmsüütust kuuluvad ühtekokku.«

Olid need »rõõmustavaid« jumalasalgamise tagajärgi ateistid juba enne Nietzsche'd ära tundnud ja selle üle juubeldanud, nii tundis Nietzsche ise ka traagilisi tagajärgi, milliseid Jumala surm enesega kaasa toob, ja ta tõstis haaravat surnukaebust mõrvatud Jumala pärast.

1. Jumalata kaotab inimene varjatuse ja usalduse ja satub sügavaimasse üksildusse.

»Sa ei saa iial enam palvetama, iial enam kummardama, iial enam lõpmatus usalduses puhkama — sa keelad enesele peatuda viimse tarkuse, viimse helduse, viimse võimu juures, et oma mõtteid lahti rakendada — sul pole pidevat valvurit ja sõpra sinu seitsmes üksilduses . . . sul pole tasujat ja viimset parandajat . . . sa ei leia enam aru selles, mis sünnib; armastust selles, mis saab sündima — su südamele pole enam puhkepaika, mis oleks talle avatud, kus ta peab ainult leidma ega enam otsima — sa tõrjud tagasi igasugust viimset rahu, sa soovid igavest sõda ja rahu vaheldumist: Loobumuse inimene, kõigis selles sa tahad loobuda? Kes sulle annab jõudu selleks? Senini polnud kellegil seda jõudu!«

Oma enese valusast eluvilumusest teadis filosoof, mis tähendab uskmatu hullumeelsusele viiv üksildus. See üksildus on esiteks inimeste puudumine, kes teda armastasid ja temast aru said: »Kui sa suudaks taibata minu üksilduse tunnet! Elavate seas niisama vähe kui ka surnute hulgas pole mul kedagi, kellega ma võiksin end tunda suguluses. See on ütlemata kurb«, nii kirjutab ta Franz Overbeck'ile.

Aga üksildustundele, mis teda haaras kaas inimeste suhtes, lisandus hirmsaim üksildus, uskmatu üksildus. Vihjega Dante'le ja Spinoza'le arvab ta, et ka nemad tundsid üksildust. Aga ta kirjutab: »Muidugi oli nende mõtlemisviis, minu omaga võrreldes, niisugune, mis laskis taluda üksildust. Ja lõpuks polnud kõigil nendel, kellele Jumal oli kaaslasel, seda üksildust, mida mina tunnen.« Ja oma õele kirjutab ta: »Sügav inimene vajab sõpru, välja võetud juhust, et ta usub oma Jumalasse. — Ja minul pole ei Jumalat ega sõpru.«

2. Järgneva Jumala surma tagajärjena kaotab inimene tahtmise hääd teha:

Ateistid olid väitnud, et nende võitlemine usu vastu jätab moraali puutumatu. Selle enesepettuse hävitas Nietzsche põhjalikult. Halastamatult paljastab ta ühetähendusliku jumala-usu ja moraali kokkukuuluvuse. »See on naiivsus arvata, et moraal jääb püsima, kui sanktsioneeriv Jumal puudub! Teine maailm on absoluutselt tarvilik, kui moraali tahetakse jätta püsima.«

Oma jätangus lausub ta: »Moraalne tõlgitsus on langenud ühtlasi usulise tõlgitsusega: Seda ei tea muidugi pealiskaudsed! Instinktiivselt hoiavad nad, mida rohkem uskmatud nad on, hammastega kinni moraali lugupidamisest.«

3. Jumalasalgamisega langeb ka tahtmine tõe otsimiseks:

Usuta pole tõe maailma asjus: »Eeldus, et inimesed siiski nii moraalset toimivad, et inimlikule mõistusele jääb õigus, on naiivsus ja heasüdamlik eeldus; on järeloomu usust Jumala tõelisusse, kui kujutame endile Jumalat kui kõigi asjade loojat... See on ikka veel üks metafüüsiline usk, mille peal lasub usk teadusse, et ka meie tänapäevased tunnetajad, meie jumalatud ja metafüüsika vastased, oma tuld võtame sellelt lõkkelt, mis aastatuhandevanune usk sütitas; see kristlaste usk, mis ka oli Plato usk, nimelt, et Jumal on tõe ja tõe on jumalik.«

Nüüd aga on Jumal surnud. Sellepärast »peame olema südametunnistusega tõe ja eksimise suhtes« (jätang). Peame taipama, et Jumala surmast saadik tahtmine eksimiseks niisamuti kuulub elu juure kui tahtmine tunnetamiseks. — Sellele järeldusele peame tulema, sest »sellest silmapilgust saadik, milles eitati usk askeetlikku Jumalasse, tõuseb meil uus küsimus: Küsimus tõe väärtuse järele.«

Sellele tuleme vanale lausele: »Midagi pole õige, kõik on lubatud... Hea küll, see oli vaimu vabadus; sellega ütlesime endid lahti usust tõe sisse.«

(Järgneb.)

Õige ja vale hardus.

Kui inimene ühe idee, ühe asja eest peab välja astuma ning ohvreid tooma, siis see aade peab talle tunduma suure ja väärtuslikuna.

Kui keegi kristlane andumusega peab vaeva nägema kristlikus vagaduses edasijõudmise kallal, siis see vagadus peab talle olema midagi suurt, väärtuslikku, ülevat ning taoteldavat.

Kui nüüd see on aga tõsiasi, et mõned kristlased kogu oma elu jooksul ei saa »soojaks« oma püüdmisel vagaduse järele, jah, kui nad isegi seda kardavad ja vaeva näevad, mitte vagaks saada ja vagaduse kuulsust omandada, siis tuleb see sellest, et neil on hoopis väär mõiste kristlikust hardusest. Genfi suurvaim ja püha piiskop Franciscus Sales on oma »Philothea's« ütelnud nii mõndagi väärtuslikku õige ja vale vagaduse kohta. Sellest on juba üle kolme saja aasta tagasi, kui ta seda kirjutas, kuid ta kõneleb meile otse nõnda, nagu oleks see tänapäeval meile kirjutatud:

»Ma ei taha õpetada kloostri elavaid inimesi, vaid neid, kes elavad kesk maailma, linnades, perekonnaringides: neid, kes on sunnitud läbi käima maailmainimestega ja kellel just sellepärast sageli ei ole isegi julgust, mõelda, et neil oleks võimalik vaga eluviis... Ja ometi võib õilis ning püsiv hing ka kesk maailma kogeda endas jumalalapsluse nauditavust... Mitte, et ma tahaksin nende suhete raskust jätta kahesilmavahele, ei, ma tunnen neid ja sellepärast see on ka minu kõige hardaimaks sooviks, maailmas elavaile inimestele võitlust kergendada ja seeläbi seni tegemata jäänud asjad jälle joonde ajada. Oma nõrkade jõududega tahaksin mina selle väikese töö kaudu abiks olla neile, kes tunnevad endas julgust, maailmas elada usu põhimõtete järele.«

Lisame kohe juure mõned laused »Philothea« kolmandast peatükist, millistest ilmneb, missuguseid tähtsaid ja õigeid vahetegemisi Franciscus teeb maailmas elavate ristiusuliste suhtes.

Ta ütleb:

»Jumala looval käsul iga taim peab tooma vilja oma viisi järele. Meie oleme otsekui taimed kiriku jumalaaias ja peame kandma harda elu vilju, igaüks oma laadi ja oma seisukoha järele. Hardusel peab olema teine välimus kõrgesti sündinud inimese juures kui käsitöölise juures, töölise või sulase juures, tal peab olema teine välimus tüdruku juures ning jälle teine välimus abielunaise juures, ja jällegi teine ilme lese juures. Jah, ta suundub oma tegeliku rakenduse poolest iga üksiku inimese jõudude, ülesannete ja kohustuste kohaselt. Või kas teie usute, et see oleks teie piiskopile sobiv, kui ta tahaks elada erakuna nagu kartusiaani munk? Või kas oleks see abielurahvale sobiv, kui nad ei tahaks midagi teenida ega säästa nagu kaputsiini mungad? Või kas see sobiks töölisele või käsitöölisele, kui ta igapäev tundideviisi istuks kirikus nagu suured inimesed? Kas selline hardus ei oleks naeruväärne, talumatu?...

On olemas nii palju harduseliike kui on kutseid. Õige hardus moodustab terviku iga üksiku

kutsega . . . Igalpool saame ja peamegi püüdma suurima täiuslikkuse poole . . . Sellepärast on see eksitus, kui mitte just ütelda, et see on ketserlus, tõmmata eraldusjoont vagaduse ja võimlemisväljaku vahele, vagaduse ja kaupluse vahele, harduse ja majapidamise vahele.»

Kes nüüd aga mõtleb, et see nii elulähedase ja elurohke harduse kuulutaja jääb rahule mõne üldise üksiku põhimõtte määramisega, eksib. Franciscus oli liiga hea inimestetundja selleks, et talle mitte ei jäänud kahe silmavahele, kuidas isegi kõige parema püüdmise sekka tungivad sageli veel tühimeelsus ja iseenese armastus. Sellepärast ta seletab oma harduse mõistet:

»On olemas ainult üks õige hardus; valesid ja rumalaid hardusi seevastu on olemas palju. Kui sul mõni vale vagadusliik on silme ees, siis sa võid saada kurja pettumuse ohvriks ning sa võid isegisattudalapsiku, ebausulise vagatsemise kütkeisse, mis on tõelise vagaduse moonutiseks.

Väga lähedal on hädahoht, et igaüks hakkab endale konstrueerima erisugust vagadust, iseenda salajaste soovide ja oma ettekujutuse järele. Kes looduse poolest on kaine, see peab end sellepärast juba vagaks ning jätab kahe silmavahele võib-olla suure hulga armastuselagedust, millest tema süda on täis. Nagu on nii mõnigi, kes oma abstinentsi pärast ei julgeks oma keeleotsa tilgakese veiniga niisutada, kuid kes selles ei näe pahandust, kui ta otsekui täiest kõrist oma kaasnimese üle tühja juttu teeb! Keegi teine jälle peab end vagaks, kuna ta päev-päevalt loeb suure hulga palveid. Ja seejuures ta on oma perekonna ja tuttavate ringis mõru, upsakas, hammustav inimene. Nii mõnigi avab oma rahakoti, et vaestele sellest midagi anda, kuid ta nõõrib oma südame kinni, kui on tegemist sellega, et andeks anda oma vaenlastele. Teised jällegi on andeksandmisega päri; kuid nad ei saa sellega hakkama, et mõne võlglasega arvet pidada teisiti kui kõige karmima mõõdu järele.

Kõiki neid inimesi peetakse võib-olla üldiselt vagaks. Kuid nad on vagadusest tegelikult kaugel. Mis nad varjavad välise silmakirjalisuse kamara all, see on nagu ebajumala kuju, puine harduse telling. Tõeline, elav hardus on rajatud Jumala armastusele. Ta on ainult Jumala armastus . . .

Armastus — see tähendab meile — pidada Jumala kätte; vagadus — seda võib teostada takistamatus, rõõmsas valmisolekus.»

Jah, takistamatus, rõõmsas valmisolekus! Seega tüürib Franciscus sellele, mis talle näib olevat kristlase läkituseks ja sihiks ühtlasi siin maailmas: Täiesti hakkama saada argipäevaluga. Kellele see õnnestub, see saab täiuslikuks kristlaseks ning muudab maailma vaikselt ja tähelepanematuks, kuid seda mõjuvamalt Kristuse pooldajaks Kristuse sees.

Brasiilias olevat uute andmete järele katoliiklaste arv juba ammugi 40 miljonit ületanud. Praegu elab sääl 47 milj. elanikke, peaaegu kõik katoliiklased. Teatavasti kõneldakse Brasiilias portugali keelt, ja ka ürgkodumaal, Portugalis, tõuseb võimsalt katoliiklus praeguse presidendi ergutusel.

Kirik katakombides.

Mis Hispaania rahvas on kannatanud punaste poolt valitsetaval alal, see on juba laialt tuntud. Mõrvatud inimeste arvu võib arvata umbes 8-tuhandele. Me oleme juba teatanud, kui palju piiskoppe, preestreid ja orduinimesi on maha tapetud. Franco ja tema inimesed on Hispaania ära lunastanud peagu lõputust verepisarate ja vaevade ööst.

Kirik polnud enam nähtav. Ta oli põgenenud katakombidesse. Kuid sellegipärast pole tema tegevus kustunud. Preestrite hulgas on märtreid tuhandeid. Hispaania priimas võis ütelda selle uhke sõna, et mitte ükski preester ei kõhelnud usust äralangemise asemel enese peale võtta surma-
nuhtlust.

Kuid mitte kõik preestrid, kes elasid punastel aladel, pole surnud vägivaldset surma. Kus nad olid? Kas nad varjasid endid kartlikult, ilma et nad oleksid teinud katse, mis muidugi oli seoses elukardetava hädahuga, salaja teha hingehoolduse tööd? Hispaania ajakiri »Razón y Fe« (Nr. 496, 39. aastakäik) annab meile uue pildi sündmustest. Tema abil võime heita pilgu peidetud kangelaslikkusesse, julgesse, surmakartmatusse organisatsiooni, mis edustab sakramentaalset elu, mis sunnib meid aukartlikult mütsi maha võtma.

Kuna kõik kirikud olid kas hävitatud või rüvetatud, hoiti Pühimat Sakramenti eramajades. Kui kuskil salajas pühitseti püha missaohvrit, jagati usklikele konsekreeritud hostiaid, et neid võidi viia haigeile ja vangidele. Hostiaid võeti kaasa portfelliges, paberossikarpides või arstirohtude karbis, taskukellade kapslite vahel ja šokolaadi karpides. Nii olid puu- ja pappkarbikesed astunud tsibooriumide ja pateenade asemele. Nii usklikud asusid haigeile ja vangidele Sakramenti viima, eriti naised ja lapsed, kuna neid ähvardas vähem vangistamine ja läbiotsimine.

Kui ükskord kõik tõele vastavalt on üles kirjutatud, siis saaks sellest raamatu kirjutada, mis leiaks terve maailma imestamist. See raamat võiks meile mitmest asjast jutustada, algust tehes selle Barcelona poisikese looga, kes kuuesajale surma mõistetule viis Pühimat Sakramenti. Ta võiks meile jutustada ühest teisest üheteistkümnendaastasest poisikesest, kes aiaviljakorvikesega käevarrel jagas 15000 inimesele püha Armulaua Sakramenti, ehk ka sellest Madridi tüdrukust, kes iga päev mõnele peidus olevatele nunnadele Issanda ihu majja kandis.

Eramajus asutati keskusi, »eukaristliku abi keskusi«, nii nimetas neid keegi nunn, kust püha märtripoisikese Tarcisiuse järeltulijad hostiaid ära tõid, et neid sealt perekondadesse viia. Seal täitis siis mõnikord öölaud magamistoas tabernaakli otstarbeid ja lugematud majad said niiviisi Issanda kummardamise paikadeks. Palvetajad mehed võtsid raamatu, naised kudumisvardad kätte, et niiviisi olla kaitstud ootamatu külaliste ehk ka kahtlaste kaaselanike vastu. Niisuguseid peidetuid pühapaiku oli Hispaanias tuhandeid, üksi Santander'is võidi neid üle 450 kindlaks teha. Üks arhitekt kirjeldab

meile oma imestust, kui ühel päeval tema poeg arsti rohtude karbikeses Pühimat Sakramenti koju tõi. Ta ei julgenud seda sellel päeval oma majas ülal hoida, kuna neis päevis Madrid kohutavaima hirmuvalitsuse päevi läbi elas. Aga varsti pärast seda õnnestus tal, et ta suutis ühe preestriga ühendusse astuda. Ta kohtus temaga kusagil äris ja sai teadmalt silmapaistmatu karbikese hostiaid. See kohtumine kordus siis peaaegu igal päeval, nii et terve perekond peaaegu mitte iialgi polnud püha Armulauata. Palvetustunde pidas perekond kella kümme õhtult kuni kella kaheksani hommikul, kuna päevajal see liiga hädasohtlik oli. Selle salajase hingehooldamise kohtamispunktideks määrati ärid, apteegid, tubakaärid, lühidalt öeldud, kohad, kus palju liiklemist oli. Äriruumides võisid usklikud pihtida, armulauale minna ja äraolijatele määratud hostiaid vastu võtta. Loeme ühes jutustises:

Oli 24. detsembril ühes suures kohvikus. Leti juures oli üks mees ametis karamellide sissepakkimisega. Ta kandis valget jakki. Tema usin töö ja väljanägemine tähistas teda kui tublit kondiitorit. Ta oli veel noor ja kandis prilli. Aegajalt ta võttis enesele aega sigari suitsetamiseks selle juures ruumi suitsuga täites. Tasa krabin, uks avatakse ja üks ostja ilmub. Mõlemad tervitavad ennast lahkelt, kusjuures kondiitor ostjale annab karamelli. Sellega on usaldus nähtavasti jalule seatud. Ostja läheb läbi äri ja saadetud kondiitorilt kaob ta sammetist eesriide taha. Kondiitor võtab prilli maha ja nüüd ta näol on hoopis teistsugune ilme. Ta istub naeratusega tugitoolele ja algab ostjaga sosistades kõnelust. Korraga viimane põlvitab maha, naeratus kondiitori näost on kadunud kui ta ladinakeeles sõnab: »Ego te absolvo a peccatis tuis... ma räägin sind lahti sinu pattudest...«

Peale seda preester tõuseb üles ja avab kõrvalseisva laua juures kummargil seistes suure aukartusega oma portfelli. Avatud portfelli ees ta põlvitab ja võtab säält välja visiitkaardi suuruse ümbriku. Ümbriku sees asetsevad konsekreeritud hostiad. Võoras põlvitab samuti ja võtab siis ümbriku oma kätte. Kõik see toimub imestamisväärsel kiirusega. Vaevalt on see toiming lõpetatud, kui mõlemil meestel juba jälle sigar suus on. Nad vahetavad mõningaid tähtsusetuid sõnu valju häälega. Selle vahel teeb preester sosistades mõningaid korraldusi, ja varsti seisab mees jälle üksikõikse näoga tänaval. Tema kuulub Kataloonia revolutsioonikomiteesse. Nii vähemalt on kirjutatud tema dokumentides, milliseid ta kannab oma taskus koos hostiatega.

Umbes pool tundi on möödunud, kui see sama mees Kataloonia väljakul astub trammi. Ta on oma välimust väga muutunud ja näeb nüüd välja nagu jooksupoiss. Tema kõrval seisab mees, kes paistab välja oma lobisemisega. Vagun on nii täis kiilutud, et hingamine raskeks läheb. Ei vältu kaua, kuni mõlemad mehed on kõnelust alanud. Üks sosistab teisele kõrva: »Kõik korras, ainult üks naine, kes jaotas pilte ja roosipärge, on sattunud raskusisse.«

Nüüd saabub mees, keda meie nägime kohvikus pihtimas, oma sihtkohta. See on tema

vanemate maja. Harilikus, suures ruumis on kõik jumalateenistuseks ettevalmistatud. Kaks rida toole on vastamisi asetatud. Üks kaasatoodud pakke avatakse. Tema sisuks on bütsantiini stiilis maal, mis kujutab püha Neitsit lapsukesega. Väiksemad lapsed on juba voodisse viidud, ainult suuremad on kogunenud vanemate ümber. Ka mõned üürilised suuremate lastega on tulnud. Nüüd lülitakse raadioaparaat, mis senini hoolsasti oli peidetud. Lühikese aja pärast meie kuuleme suure oreli kõla, mis intoneerib »Introitus't« gregoriaani viisi järele. Missa lauldakse Jumalaema kirikust Pariisist. Ligi olevad põlvituvad. Selle mehe vana isa, keda õppisime tundma kohvikus, lausub: »Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel...« Kõik palvetavad siis Gloria't ja Kredo't. Keegi loeb epistli ja evangeeliumi ette. See on üks isesugune missa, millega palvetajad on ühendatud tuhandete kilomeetrite tagant. Meie võime neile kirjeldusile usku kinkida, et need, kes seda kaasa elasid, iial oma elus, mitte üheski kirikus, polnud nii liigutatud kui nendes tundides. Meie võime ka uskuda, et mehel kohvikust sellest hirmu ja katakombide kristluse ajast pole mitte ühtki mälestust, mis oleks nii ilus, kui mälestus nende keskköömissadest, millistes tema ise preestri asemele astus, et vanematele ja omastele Pühimat Sakramenti jagada, et siis lõpuks ka ise Issanda ihu vastu võtta sõnadega: »Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam in vitam æternam — Meie Issanda Jeesuse Kristuse ihu hoidku mu hinge igaveseks eluks.«

Katoliku kiriku olukorrast Saksamaal.

Kui raskeks on muutunud katoliiklaste olukord Saksamaal, valgustab järgmine Aacheni piiskopi ringkiri.

»Armastatud piiskopkonna liikmed! Neljateistkümne päeva eest, pühäl ülestõusmisepühäl, olen teid lasknud osa võtta suurest murest meie katoliku usutunnistusliku kooli püsivuse pärast ja olen teile teatanud, et Juhriigikantsleri poole olen pöördunud väga tungiva kirjaga, et teda veel viimisel tunnil paluda oma katoliku alamaile, kes oma lapsi tahavad kasvatada truu-saksaliselt kuid ka truu-katoliiklikult, jätta usutunnistuslik kool, et nad ei oleks sunnitud oma lapsi saata kooli, kust rist peab kaduma ja kus palve peab vaikima.

Meie peame kahjuks juba tänapäev nentima kurba asjaolu, et kogu piiskopkonna alal usutunnistuslikud koolid on kõrvaldatud. Igalt poolt saabub mulle andmeid, kui sügav meeleliigutus on haaranud katoliiklikku rahvastikku linnas ja maal ristide kadumise tõttu. Paljude usklikkude vanemate ja nende laste poolt, nii mõnegi kristlikult häälestatud õppejõu poolt on selle eksimuse pärast valatud valusaid pisaraid. Ja nii mõnigi käsi on värisenud, kui ta kõrgemal käsul risti omalt kohalt pidi alla tooma. Ristid on kooliruumile senini annud usulise pühitsuse, ristid, mille poole teie, kristlikud vanemad, ja

võib-olla isegi teie vanemad ja vanavanemad, oma lapsepõlves rõõmsalt ja hardumuses olete üles vaadanud. Tärkab ka valus küsimus:

Mis saab ristidest, mida osalt vanakriitide suurte hulkadena on kokku veetud? Tõesti, katoliiklik rahvastik ei unusta kunagi sündmusi käesoleva kooliaasta algul.

Usuline kasvatus, mis ei taha jääda pinna pealseks, mis katoliku last peab haarama tema sügavaimas sisemuses, võib saada võimalikuks ainult kõige tihedamas seoses katoliku usuga. Ta võib täielist edu saavutada ainult katoliku usutunnistuslikus koolis. Kui üteldakse, et saksa rahvastervik nõuab tingimata ühtluskooli, mis ühendab kõigi usutunnistusega lapsed, siis jäetakse kahesilmavahele, et meie kodumaal paraku mitmesugused kristlikud usutunnistused esinevad üksteise kõrval ja et oma usutunnistuses hästi kasvatanud ja sellest kinni pidavad inimesed samalt pinnalt ja samast verest põlvnevate saksa vendadena truult üksteise poole hoiavad, kui silmapilk seda nõuab, nagu kogemused seda ju ka kuni meie päevini selgelt on näidanud. Kui meie kodumaal aga, mille eest Jumal hoidku, terav vastolu usklike ristiusuliste ja ristiusu vastaste vahel ikka veel peaks teravamaks muutuma, siis kistakse seeläbi rahvastervik veel kohutavamalt lõhki kui see sündis senini konfessioonide erinevuse juures.

Vihje, et ka teistes maades, näiteks Prantsusmaal, Itaalias, Belgias, Hollandis ja Ameerikas esineb kõigile ühine riigikool, on ekslik, kui salatakse, et peagu kõigis neis mais sageli usuta ja usuvastaste riigikoolide kõrval esineb palju õitsevaid erakooli, kuhu usklikud vanemad saadavad oma lapsed, ilma et nad sellepärast peaksid oma laste suhtes kartma mingit hädaohtu.

Karjasekiri tuletab edasi veel meele pühalikult garanteeritud konkordaadiartikleid, milles on tagatud katoliiklike usutunnistuslike koolide asutamise ja püsijätmise õigus. Karjasekiri jätkub:

»Neile ja teistele seaduslikele määrustele toetudes, vanemateõiguse ja südametunnistuse vabadusele vihjates, meie katoliku piiskopid on juba aastaid ja kuni viimaste päevadeni teinud kõik, mis seisis meie võimuses, et säilitada usutunnistuslikku kooli ja teie ise olete nii sageli ja veel kõige viimasel ajal, kui teie vabalt ja takistamatult võisite avaldada oma arvamist, tihti saja protsendiliselt seisnud oma piiskoppide seljataga ja oma katoliiklikele lastele nõudnud katoliiklikku usutunnistuslikku kooli.

Armsad piiskopkonna liikmed! Kuidas on lugu usuõpetusega ühtluskoolis? — Usuõpetus on korraliseks õppeaineiks. Teda antakse õpilastele eraldatult nende usust õppejõudude poolt. Siis on ka usuliselt häälestatud õpetajail ning õpetajannadel esialgu veel võimalik ka uues koolis lapsi õpetada katoliku vaimus ja katoliku usu põhimõtete järele. — Juhitagu aga tähelepanu järgmisele: 1. juulil 1937 a. keelati kõigil vaimulikkudel algkoolides usuõpetus ministeeriumi erimäärusega. Sellest ajast peale võtsid ilmlikud õppejõud kogu õpetuse üle. Pärast vähendati usuõpetuse tun-

dide arv peagu poolele. 1938 a. määras herra minister, et usuõpetuse tundidest pidid välja jääma kõik ained, mis võiksid ohustada rahvus-sotsialistlikku kasvatust. Sellepeale, kuid ka varemalt, on palju õppejõude piibliõpetuse, eriti Vana Seaduse oma, mis meile katoliiklastele on usu paratamatuks osaks, osaliselt või täiesti andmata jätnud.

Kui aga kirikuvaenuline vool, mis meie isamaal on haaranud laiu ringe, osaliselt ka õpetajaskonda, veel laiemale levib, tuleb karta, et usuõpetus ühtluskoolides varsti saab võõrkehaks ning et ta sealt varsti kaob. Selles arvamises kinnitab mind kellegi Alfred Rosenbergi peakaastöölise väljendus. See isik kirjutas ajakirjas 'Weltanschauung und Schule' järgmist: 'Aja püüdeile vastab saksa algkool laste era usulise kasvatuses ühingute poolt. See kool oleks siiski antud hetkel veel liiga ennaklik. Aeg selle jaoks ei ole veel tulnud.'

Seejärele oleks niisiis, nii tohime järeldada neist sõnust, praegu kehtimapaandud ühtluskool õppekava sissevõetud usuõpetusega üleminekuvormiks, mille sihiks oleks aga usuõpetuse täielik lahutamine koolist.

Armsad piiskopkondlased! Nüüd olete kuulnud oma piiskopi otsust. Veel üks tähtis asi on mul aga lõpuks juure lisada. Täna sel päeval avaldan mina, ja oma vaimulikkude kaudu kõigist Aacheni piiskopkonna kantsleist pühalikku protesti ristide kõrvaldamise vastu kooliklassidest ja katoliku usutunnistuslike koolide kõrvaldamise vastu. Esinen selle protestiga ka riiklike asutuste juures.

Viis sugupõlve tagasi...

Jutustus Jaapanist.

25. mail 1935 Jaapani linn Sedai pühitses ühe oma kõige kuulsama mehe, Daimyo Date Masamune surmapäeva. Tema oli see, kes kutsus esimesed kristlikud usukuulutajad Sendai ning Põhja-Jaapani ümbrusse. Need olid frantsisklased õndsad Ludvig Sotelo juhtimisel. Frantsisklased alustasid Daimyo maa-alal väga viljakat tööd. Täna tahan jutustada väikese elamuse juubelpüha puhul, mille Obihiro Sendai rahvas pidas suure Daimyo auks ja mille juures mina pidin pidama kõne Date Masamune üle.

Pärast loengut palus mind keegi veel tundmatu herra, teda kord külastada tema majas. Ta tahtvat mulle anda reliikviat Sendai vanakristlikust ajast.

Juba järgmisel õhtul tegin härrale visiidi. Pärast tavalist tervitust ning mõningaid tähtsustuid kõnekäände tõi ta kapist ühe väikese karbi-kese, milles oli täiesti vati sisse mähitud väike Jumalaema kujukene täitsa elevantiluust. Ta oli aja jooksul kaotanud oma hiilguse ja oli peagu täiesti mustaks muutunud. Sellest haruldasest avastusest üllatatud, küsisin härralt, kas ta teab midagi

selle kujukese päritolu kohta. Naeratades andis ta mulle järgmise seletuse.

»Nagu te eile oma loengus selgitasite, oli Date Masamune suur kristluse sõber ning kaitsja. Tema järeltulija ajal hakkas ristiusuliste tagakiusamine hirmsa hooga möllama. Kristlased, keda kätte ei saadud, põgenesid mägede üksildusse, jah isegi kuni Yezo saarele, praegune Hokkaido. Praegugi meil on veel tuntud säärane vana asula. See on Date Mombetsu Murora läheduses. Nende kohtade elanikud ei tea tänapäev enam midagi ristiusust, kuid sealt leiti veel mõningate aastate eest terve rida vanu mälestusi ristiusulisest ajast. Ma ise olen pärit sellest kohast ja olen oma vanaisalt saanud selle kujukese, kui ma pärast gümnaasiumi lõpetamist läksin Tokio ülikooli.«

Siin härra võttis kuju karbikesest välja ja ulatas selle mulle. Ma võtsin selle kätte ja vaatsin lesin täpselt. Ta oli kahtlemata vana päritoluga. Kuju näoilmele võis järeldada, et see on arvata vabasti mõne vana jaapani kujuri loodud. Alla olid abitus ladina kirjas graveeritud järgmised sõnad: »Sub tuum praesidium confugimus, Sancta Dei Genetrix — Sinu kaitse ja varju alla põgeneme, püha Jumalasünnitaja.«

»Teid tuleb sellise haruldase omanduse pärast kadestada, kuid kas te ei tea ka mitte midagi selle harulduse ajaloost?«

»Ma sain selle oma vanaisalt. Ühel vaikselt talisõhtul, kui minu õed ja vennad juba magasid, ta võtti mind oma tuppa kaasa, süütas küünla ja käskis mind vaikse häälega ühe laua ääre põlvitada. Siis ta avas oma alati lukustatud kirstu ning otsis välja väikese karbikese, mis oli sügaval riiete all. Vaikides istus ta siis minu kõrvale, ettevaatlikult kasti enda ette lauale pannes. Selle käitumise üle olin väga imestunud. Vaatasin vanaisa otsa ning nägin, kuidas tema silmad otse äraseletatud läikega suundusid kastikese poole. Tema huuled aga liikusid peagu märkamatu. Ma arvan, et ta palvetas. Ma ei julgenud teda segada. Viimati ta võttis minu käe, tõmbas mu lähemale ja ütles mulle sosistades: »Sa oled nüüd küllalt vana, et sa saad teada oma suguvõsa saladuse. Sinu isa suri, enne kui talle sain kõik seletada. Ma ise tunnen, kuidas minu elu pikkamisi hiilib välja sellest kehast ja nii tuleb aeg, et on vaja leida uut selle kastikese hoidjat. Ole oma esivanemate väärline ning valva seda, mis neile on alati olnud püha.« Seepeale ta avas ettevaatlikult karbikese, võttis selle väikese kuju välja ning pani käed risti. Tol mälestusväärsel õhtul nägin seda kuju esimest korda. Ja ometi ma ei teadnud seni mitte midagi tema olemasolust meie majas, kuigi ma olin vaevalt viieteistkümneaastane, tundsin ometi sel hetkel, et mingi paljude aastate saladus tehti omaseks minu hinge. Ma samuti panin käed risti, kuigi ma palvetamisest mitte midagi aru ei saanud. Pärast tükk aega kestnud vaikimist küsis mind vanaisa: »Kas tead, mis see seal on?« »Võib-olla mingi eriti auväärne hotoke (buddha jumalus)«, vastasin mina. »Ei, ei. See on Birgen Santa Maria (püha Neitsi Maarja). Juba viis sugupõlve läbi see on meie perekonna püha ese. Palju ma ei saa sulle sellest jutustada; sest seda aaret ei näidatud mitte kellelegi ja tema olemasolust teadis ikka ainult üks perekonnast. Kuid niipalju ma tean, et Birgen Santa Maria on meie perekonna hea kaitsevaim ja kui seda väikest pühaeset alati truult alal hoitakse, siis ei lahku millaski õnn meie juurest. Ma ise võlgnen Birgen Santa Mariale oma elu. Kui ma olin üheteistkümneaastane, jäin raskesse haigusse. Mu isa ja ema olid juba surnud

ja minu vanaisa kasvas mind ning mu mõlemaid õdesid, kes minust olid vanemad. Ühel õhtul, kui minu haigus oli jõudnud haripunktile ega keegi enam uskunud minu pääsmist, saatis mu vanaisa naabrinaised, kes mind ravitsesid, ja minu mõlemad õed toast välja, tõstis mind voodist, pani mulle selga minu pühaderiituse ning viis mind oma suure kirstu juure, mis siin on näha. Kuid ta ei avanud seda mitte, nagu mina seda praegu teen. Ta lükkas selle kõrvale ning seina sees tuli nähtavale üks väike avaus. Vanaisa võttis ühe laua sellest avausest ja brokaatesriide tagant paistis silma Birgen Santa Maria kuju. Mitte ilmiski ma ei unusta, missuguse lugupidamisega vanaisa selle ette põlvili laskus, minu ümber kõvasti kinni võttis. Ta pööras oma silmad kuju poole ja pomises värisevail huulil järgmise töötuse:

»Birgen Santa Maria! Sina tead, et meie sulle kõige raskemal ajal oleme andnud kindla kodu. Vaata minu häda ning päästa see laps, sest temast oleneb meie perekonna tulevik. Kui see nii peab olema, et surm siia peab tulema, siis ohverdan oma elu lapse asemel.« Siis vanaisa vaikus. Tema silmad olid ikka veel liikumatult suunatud kuju poole. Ma ise tundsin äkki suurt väsimust, roidumust ning ütlesin sellepärast: »Vanaisa, ma tahan magada. Siis läbibist värisemine kogu tema keha. Naeratus libises üle kogu tema näo ning valju häälega ütles ta: »Tänu, tänu, minu palve on võetud kuulda!« Ta pani laua jälle avause ette seina ning lükkas kirstu selle ette. Siis ta võttis mind hoolikalt riidest lahti ja ütles: »Maga, magaga, mu laps!« Seda ta ütles suure armastusega ning paitas mu pead. Pärast seda ta lahkus toast.

»Ma vist magasin väga kaua; sest kui ma ärkasin, oli päike juba kõrgel taeva serval. Minu aseme kõrvale põlvitasid mõlemad õed ning nutsid. Kuna ma teadsin, et eelmisel päeval kardeti minu elu pärast, ma mõtlesin, et nad nutsid minu pärast, ning ütlesin sellepärast: »Ma saan ju terveks; vanaisa on minu eest palvetanud.« Kuid siis nad nutsid veel rohkem ja vanem õde ütles mulle: »Vanaisa on täna öösel surnud.« Kuigi ma olin veel laps, ma tundsin korraks selle töötuse hirmuäratavat suurus. Ja ma olin kindel, et Birgen Santa Maria on võtnud kuulda tema palve. Mind haaras suur hirm selle olevuse ees, kellest ma ju õieti midagi ei teadnud ning ma ei julgenud iialgi minna selle koha lähedale, kus oli peidetud kuju. Ka ei ütelnud ma mitte kellelegi sellest. Alles pärast, kui seda maja pidi uuesti üles ehitama ja oli olemas hädaoht, et seda pühaeset võidi avastada, ma võtsin ta välja ning varjan teda sest ajast peale oma kirstus.«

»Nii ütles vanaisa ning kõvasti minu käest kinni haarates ta jatkas peagu ähvardavalt: »Sina aga ole ettevaatlik, et sa iialgi minu eluajal ei puutu seda kuju või näitad teda pärast minu surma soovimatuile silmadele,« ütles vanaisa ja pani kujukese kirstu oma riiete alla tagasi.« — — —

Siin lõpetas härra oma juttu ning mulle näis, etse kui oleks tema näol kartlik ilme. Ma küsisin sellepärast: »Kas te olete peale minu seda kuju juba kellelegi näidanud?« »Ei. Ma ei usu; kuid ma kardan esivanemate kättemaksu.« »Ja miks teie just mulle reetsite selle oma esivanemate püha eseme?«

Siis tõusis härra üles ning käis paar korda ärritatult toas edasi-tagasi. Viimaks ta jäi minu ette seisma ning ütles: »Kas teate? Ma tahtsin kord ometi selgust saada selle Birgen Santa Maria kohta. Kord ma tahtsin juba seda kuju müüa kellelegi Vaseda ülikooli professorile, kes selliseid

avaliku elu harudes tõstab jälle oma pead. Saadik Camel nentis kibedate sõnadega kasvavat kiriku vastaste seaduste lagunemist ja tegi selle eest radikaalset sotsialistlikku erakonda vastutavaks.

Selle kongressi puhul oli ka avatud näitus, mille ülesandeks oli näidata »klerikaalse ohu« väljamõõtu. Graafilistest kujutistest ja tabelitest oli näha, et näiteks La Choletais ringkonnas on täna 26 valda üldkoolita, ja teises 21 vallas seisavad sulgemise eel. Kuna selles ringkonnas aastal 1905 usutunnistuskooles külastas 26000 õpilast, tõusis nende arv aastal 1937 39000-le! See olukord on teistes Prantsusmaa ringkondades enam-vähem sarnane, väljavõetud suured linnad nagu näiteks St. Nazaire ja Nantes, kus ülekaaluvalt tugev sotsialistlik vallavalitsus rakendab kogu oma jõu ühtluskooli soodustamiseks.

Teiselt poolt oli ka näha, kuidas ja millise vaimus-tusega ja kogu avalikkuse osavõtuga pidutseti püha Jeanne d'Arc'i eriti sel aastal teisel maikuu pühapäeval. Teatavasti kuulutati p. Jeanne d'Arc 16. mail 1920 püha-kuks ja peetakse Prantsusmaa eriliseks kaitsepühakuks.

Põhja-Ameerika. Ühes usuliselt erapooletus lehes (»Je suis partout«) kirjutab keegi mittekatoliiklane: »18. sajandi lõpul Ameerika mandril on ainult 30000 katoliiklast kolmest miljonist koosneva rahvastiku keskel. Tolleaegne suhe 1:10 on nüüd nihkunud suhtele 1:6. Katoliku kirikul on praegu 26000 preestrit, 7000 algkooli koguduste juures ja 2500000 õpilast. Kiriku loomulik üksmeelsus, tema aktiivsus koolides, ajakirjan-

duses ja heategevuses, usklike arvu järjekindel kasv äratasid protestantlikus Ameerikas kartuse, et maa võib ühel ilusal päeval muutuda katoliiklikuks. Tasakaal oleks ka varsti muutunud, kui ka sisserändamine katoliku Kesk-Euroopast poleks nii tugevasti tagasi läinud.« — Võrreldagu siinjuures Ühendriikide katoliiklaste arvu, mis on vähemalt 22 000 000!

Kanaada. Inglise kuningapaari külaskäigu puhul astus Kanaada ka meie huvide keskele. Katoliiklased, eesotsas kardinal Villeneuve'iga, võtsid kõrged külalised vaimustatult vastu. Suursündmuseks kujunes Dionne'i perekonnast katoliku viisikute esitamine kuningapaarile. Ehtameerikalikult toodi viisikud, »preilid« Yvonne, Maria, Cecile, Annette ja Emily Dionne'id, roosas erirongis ühes vanematega ja 7 õevennaga ja suure saatkonnaga audientsile, mis kujunes erakordselt pidulikuks ja armsaks. Uusimate andmete järele on loota, et juba 1941. a. katoliiklased saavutavad Kanaadas 50%.

Aafrika. Hiljuti nimetati paavsti poolt kolm neegrisoost preestrit misjonipiiskoppideks: Ignatius Hamarosan dratana Madagaskarilt (Marianarivo ap. vikariaadis), Joseph Kiwanuka Ugandast (Masaka vikariaadis) ja Joseph Faye, kes on sünnilt senegali neeger, 34-aastane usuteaduse professor ja Püha Vaimu isade ordu liige, Ziguinchori prefektuuris.

Austraalias suri ministerpresident Joseph Lyons, eeskujulik katoliiklane, 13 lapse isa. 1931. a. alates oli ta Austraalia valitsuse juhiks. Et katolitsismi lugupidamine ja õiglasem kohtlemine kasvas niihästi kodumaal kui ka Inglismaal, selle eest võlgnevad katoliiklased temale tänu. Eriti toetas ta misjone. Oma surivoodis ta hoidis kätel roosipärga, mille talle paavst Pius XI oli kinkinud.

Kodumaalt.

Tallinna noored võtsid juunikuus agaralt osa Pühima Sakramendi austamisest. Et seda püha mõtet paremini läbi viia, lubasid mõned noored igal kuul eriti austada pühimat Euharistiat ja armualauale tulla. Püha-päeval, 11. juunil, andis üks grupp töotuse preester B. Borucki kätte.

Uema statistika järele seisab Eesti kolmandal kohal usuliste ettekannete ja jumalateenistuste saatmises raadio kaudu. Selle statistika järele pühendab Hilversum'i (Hollandis) saatejaam 10,1% oma saatmisajast usulistele ettekannetele; siis järgneb Soome (9,2), Eesti (6,9), Rootsi (6,1), Daani (5,3) ja teised vähem.

»Kiriku Elu« endine vastutav toimetaja (aastail 1933—35) mag. phil. Robert Birck, kes senini tegutses E. V. välisministeeriumis, nimetati Eesti saatkonna atašeeks Berliinis, kus ta on juba asunud tööle. »Kiriku Elu« õnnitleb südamlikult edukat Eesti esindajat välismaal!

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlumb 1 kord kuus.

Nr. 9

September 1939 a.

VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4-4.

Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Tähe 38.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.;
postiga üksikn. 10 s., aastas 1 Kr.; välismaale aastas 1,50 Kr.

»Vanemad, te ei armasta oma lapsi!«

Rumeeniale kuuluv Banaadis elab 35 000 sakslast, kes järeltulijate puuduse tõttu ähvardavad välja surra. Banaadi piiskop dr. Augustin Pacha sihib oma piiskopkonna alamate tähelepanu haaravate sõnadega sellele asjaolule, et rahvas on välja suremas. Karjasekirjas ta süüdistab oma alamaid veenval kombel. Selle piiskopi sõnad annavad ka meile palju mõelda.

* * *

Ma teen teile etteheiteid, jah, võib-olla see kõlab imelikult: Ma süüdistan teid. Teie, vanemad, ei armasta oma lapsi! See on karm sõna ja vali kõneviis. Iga isa ja iga ema on sellega oma õrni mais tundmusis puudutatud ja haavatud. — Kui ma ütlesin selle karmi sõna, siis ma pean teda ka tõendama ja selle eest vastutama. Kuulge siis!

Teie tänavad on tühjad! Kord Perikles silmitses suure lahingu järele lahingvälja. Tema rahva noorurid, peaaegu kõik, olid langenud. Raske, valus ohe tõusis temas ja ta lausus: »Selles aastas on meie kevad kadunud!«

Meie olukorras on asi hullem ja saatusrikkam. Siin ei tule mitte ainult mõned aastad arvesse, vaid aastakümned. Minu kohus on külastada linnu ja küli. Ma teen sääljuures kurbi kogemusi. Mängivaid ja rõõmust rõkatavaid lapsi pole näha. Kord siin, kord sääi suletakse kool, kõrvaldatakse õppekoht, kuna lapsi pole olemas. Kord siin, kord sääi jääb maja tühjaks; sees ei ela enam kedagi. Omanikud on surnud, nendel polnud järeltulijaid.

Teie küla on muutunud rauklikuks! See pahe kasvab iga aastaga. Teie lähenete siis pikaldasele, kuid kindlale väljasuremisele. Kes saab kord seisma sinu haigevoodi juures, kes saab sind ravitsema ja lohutama? Kes surub sulle silmad kinni? Sul pole lapsi, kes saadaksid sind su viimisel teekonnal, kes nutaksid isa ja ema surma pärast. Kes palvetab sinu eest üht meie-isa?

Kui rõõmutu, kui õnnetu on ainus laps! Kui ilus on ütelda isa ja ema! Peaaegu niisama ilus kõla on sellel, kui ma ütlen vend ja õde!

Sinu lapsel pole venda, tal pole õde. Vanemad ei soovinud oma lapsele seda rõõmu, seda õnne. Kus on teie mees-soost järeltulijad? Teid, vanemaid, kellel on ainult üks laps, ei tuleks õigusepärast perekonnaks nimetada. Ja teie, kellel pole lapsi, teie pole üldse perekonda asutanud. — Teie, mehed, kus on teie järeltulijad, kus on mees-soost järeltulijad? Teie, naised, mida olete teinud oma lastest? Viies käsk kirjutab ette: »Sa ei pea mitte tapma!« Ka see on mõrv ja surnukslöömine, kui hävitakse idanev elu. See idu on ka inimlik elu, tahab elada ja edasi elada. Ta tahab päikesele tulla, ta võitleb valguse ja õhu eest. Kõik, kõik need lapsed, keda Jumal sulle määras, omavad õiguse valgusele ja päikese paistesse tulla. Ja sa takistasid tema sündimist teda surmates!

Kui väiklased, kui mitteotsekohesed on nende abielupaaride sõnad, kes tahavad endid õigustada sellepärast, et neil lapsi pole. Kui armetu ja läbi paistev on ettekääne, millega sa varjad oma kuritööd, oma taevani kisendavat rasket pattu.

Ma kutsun igavikust oma isa ja oma ema teie juure! Ma kutsun oma isa teie juure. Kuule, isa, talupoeg kaebab, et tal olevat vaid üks sessioon põldu, või olgu neid kas kaks. Sellega ta ei suutvat üht või mitut last toita. Isa, sa olid vaene töödaja külas. Sul oli 13 last, ja nendest sa lasid kaks õppida. Sa teenisid meie kõikide eest leiba. Isa, ütle seda meestele, kuidas sa seda korda saatsid! — Ma kutsun ka oma ema igavikust teie juure. Kuula, ema, naised ütlevad, et suur lasterikkus olevat tervisele kahjulik, et naised muutuvat liig varajalt vanaks ja inetuks ja pidavat liig vara surema. Ema, sa kinkisid 13 lapsele elu. Sa olid eluaeg terve ja tugev. Sa seisid oma 100. eluaasta lävel, kui Jumal sind kutsus enda juure. Ma ütlen aga teile: Mu ema oli minu silmis ilusaim naine, keda see maapind kandis!

Kuna ma kaeban teie pääle, siis ma pean ka põhjust mainima, mispärast te ei soovi lapsi.

Meie mehed on saamahimulised. Mure ja meeolehärm vaevavad meest, kas ta suudab mitmele

lapsele leiba teenida ja rõivaid osta. Raha ja varandus jäägu ühte kätte! Poeg, ainus laps, võtab naiseks tüdruku, kes on ka ainus laps. Need kaks noort inimest ei saa harilikult toime oma liig suure varandusega ja on saamatud. Ja kui ainus laps sureb, kas sinu varandus teeb siis sulle veel palju rõõmu? Kelle eest sa vaevasid end? Kas su elu omab veel iseäralist otstarvet ja võlu?

Ema on perekonna hea vaim, hea hing, ta on pühamu. Meie naistel puudub ohvrimeelsus. Issand on sinu selleks määranud, et sa tood lapsi maailmale. Sul on kohus oma last toita, tema

eest hoolt kanda ja ta suureks kasvatada. Teil puudub meel ema tõelise õnne taipamiseks.

Ma kaeban teie pääle teie laste ees, kes ei tohi ilmale tulla; kes seda ei saa tunda, et päike neile paistab, et nad vaatavad oma isale ja emale silmisse.

Ma kutsun teid Jumala kohtutooli ette ja kaeban teie pääle. Jumal on käskinud: »Kasvage ja rohkenege ja täitke maailma!« Viies Jumala käsk aga kõlab: »Sa ei pea mitte tapma!« Süvenege iseendisse ja kaalutlege, kuhu see olukord meid viib. Olukord peab teiseks muutuma!

Religioosuse tunne inimkonnas

6. Usundite võrdlus.

IV. Ristiusu väärtuste kõrgus.

Kristlus ei sisalda eneses mitte ainult usundlike väärtusi nende puhtuses, vaid ta haarab ja tõmbab enese alla ka mujal laialipillatud väärtuste ulatuse, suuruse ja täiuse.

See kõigi usundlikkude varade ümberhaare ei ole aga mitte ainult üksikute osade lihtne liitmine. Tervik on siin suurem kui osade kogusumma. Juba oma olemuse läbi tervik püüab korrigeerida ühekülgsusi, mis osalistel tõdedel, eritustel, lõhedel (ketserusel) kui niisugustel on omased. Mis muidu on alles idanemisastmel ja arenematu, või mis oma erilise külje liigse rõhutamise läbi viib rikkumatu sümmeetria moonutamisele ja peabki sellele viima, see tõuseb Kristuse usus üles ilusale sümmeetriale ja täiusele.

a) Kui täiuse usund haarab kristlus kogu inimest, haarab inimest tema ratsionaalsete ja tema müstiliste omadustega. Ta ei pidurda juurdlemise ja uurimuste julgeimatki lendu, niikaua kui see lend ei eemaldu liiga kaugele tema sisemisest mõttest. Ta pakub ka kaemuslikule vaimule kõiki arenemisvõimalusi, tingimusi, et see vaim ei hoiduks kõrvale ratsionaalsuse vastutoimest. Ta vaatab palvetamisele, uskliku inimese südame kõnele, kui inimese kõrgeimale ja väärikaimale teotsemisele. Palve on hea asi mitte ainult kui inimese hinge pöördumine kõrgeima vara poole, vaid ka selle pärast, et ta annab jõudu õilsate tegude tegemiseks. Järelikult tähendab palve hindamine töö austamist. Ja see ei ole mitte ainult puht kristlik, vaid sellega võib üldse ainult ristiusk tulla toime, mida Lotze on kord ülevas kontseptsioonis väljendanud, et »vahest on kõige auväärsemaks nähteks ajaloos just see võidetamatu visadus ja püsivus, millega silmapaistvamad vaimuinimesed on endid pühendanud väliste elutingimuste täiustamisele, loodusest võitusaamisele, seltskondliku korra õilistamisele, kuigi neil oli teada, et tõelist elumõnu ja naudingut pakuvad inimesele vaid need vaiksed hetked, kus inimene on Jumalaga üksi.«

Oma »seesmise katolitsiteedi« tõttu, tähendab, kõige selle vastuvõtmise tõttu, mis on hea ja õige, võis kristlus lubada eneses ruumi kõige mitme-

kesisematele filosoofilistele vooludele, ka sellistele, mis teistes usundite süsteemides, kus nad esinevad isoleerituina, on segatud väga mitmesuguste eksimustega. Nõnda näiteks rajab Thomas Aquini filosoofia end Aristotelese filosoofiale, mida kirikuisad, niikaua kui Aristoteles ei olnud kiriku rüpes leidnud oma pühitsust ega kristlaseks tunnistamist, pidasid mitmesuguste jämedate eksimuste allikaks. Ristiusu sees ta võis aga Plato kõrval võtta enda pääle providentsiaalse läkituse, nagu ka Plato oli seda varem juba teinud, ja nad mõlemad võisid siis teineteist vastastikku tasakaalustada ja teineteist äärmuste eest hoida. — Nõnda on kristluses võimalik leida ruumi igal filosoofilisel voolul, mis hoidub oma raamides, »piirdub temale omase ilma vaatega« ega astu omavoliliselt — filosoofilise vaimu seaduste vastu — üle oma piiride usundlikku valdkonda (Scheler). »Kristlus hoiab kõike ja tahab viljelda kõike, mis paganate vaadetes leidub ilusalt ja õilsalt — tema tõde sisaldab eneses kõike tõde« (Maurice Baring).

Müstika kui vaatlev ja tugevalt teguvõimne hardumus, korraldatud kiriku üksmeelse vagaduse läbi, on otse just tunnuseks, et sääli, kus ta avaldub, on meil tegemist suure armu osalisteks saanud jumalakartlikkude ja vagade inimestega. Kus aga ratsionaalsemate vagadusväljenduste vastukaal seespool osadust, ühiskonda puudub, sääli me leiame taltsutamatu müstitsismi, eshatoloogilise fantaasia metsistumist ja ebatervet tundekuumendust (lahkusud). Katoliiklikus müstikas on aga puhas inimlikkus imeväärse viisil ühendatud jumalast armastuse leegiga. Ja katoliikliku vagaduse tõelisele katolitsiteedile tuleb võlgneda tänu, et siin ühekülgsused on tasakaalustatud ja õige koht nende kätte näidatud.

Ka kunst on alles kristluses tõusnud oma täiuslikkusele. Alles kristlus on rahvastele kinokindud uuesti tagasi paganliku Antiigi tema säravas iluduses, milles meie teda nüüd näeme. Ta on Priapose raidkuju purustanud. Ta leidis Marsi eest kui toore jõu kehastaja ja tegi temast vahvuse jumala. Ta võttis vastu Veenuse ja tegi temast iluduse ürgkuju, iluduse, millist tavaline pagan vaevalt oli suutnud aimata. Iialgi ei saanud pagana silmad näha seda metsa, mida nägid Wordsworth või Eichendorff. Ja nagu inimese meeled ei suuda looduse ilu tabada ega mõista, enne kui nad ei ole ilusa välimuse juurest edasi tungides

Eesti katoliiklaste + endine ülemkarjane surnud.

Metropoliit ülempiiskop EDUARD parun ROPP on surnud Poznan'is 25. juulil 1939. a. ja maeti säälsesse katedraali 28. juulil.

Kuna ta oli kord hiigelsuure Mohilevi peapiiskopkonna ülemkarjane, oli ta ühtlasi omal ajal ka nende katoliiklaste vaimulikuks ülemaks, kes elasid praeguse Eesti vabariigi piirkonnas. Mõned meie keskelt tundsid isegi isiklikult auväärset kirikuvürsti.

Msgr. Ropp on palju läbi elanud oma 80 elusaasta jooksul. Ta pühitseti preestriks 1886. a. ja piiskopiks 1902. a., millal talle usaldati Tiiraspoli piiskopkond, piiskopliku asupaigaga Saratov'is.

1904. a. ülendati parun Ropp Vilno ülempiiskopiks ja metropoliidiks. Tol ajal vene valitsus võitles visalt katoliiklaste õiguste vastu, mitte ainult usuliselt seisukohalt, vaid ka rahvuslikult. Vene usk pandi vastandiks »poola (katoliku) usule«. Lüüasaamine jaapanlaste poolt sundis valitsust järele andma. »Tolerantsedikt« tõi ka uuele Vilno piiskopile teatava kergenduse. 1863. a. alates piiskopile polnud enam lubatud visiteerida oma piiskopkonna kogudusi. Nüüd valitsus loobus ähvardustest vanglaga, Siberiga ja varanduste konfiskeerimisega katoliku kiriku tegevuse vastu, eriti muuusuliste ümberastumise puhul. Msgr. Ropp asus kohe teele äralangenuid tagasi kutsuma ja kah-

jusid kõrvaldama. Kahjuks juba oktoobridekreedid tühistasid peaaegu kõik varemini antud lubadused.

Tekkis venelaste viha usina võitleja vastu. Küll valiti veel piiskop Ropp 1906. a. duuma deputaadiks. Aastal 1907 aga tema tagandati valitsuse poolt Vilno'st ja kuni 1917-ni elas ta pagulasena väljaspool oma piiskopkonna piire, ehkki mitte vangina. Teda peeti »riigivastaseks, rahvusvaenlaseks, kahjuriks, poolakaks«. — Siiski ta sai 1917. a. Mohilevi metropoliidiks asukohaga Peterburis. Enamlased aga teevad ka sellele aule varsti lõpu ja saadavad teda paariks aastaks vanglasse. Alles detsembris 1919. a. võis ta vabana Poola valitsuse vaheleastumise tõttu lahkuda enamlikust paradiisist ja asuda esialgu Varssavi, pärast oma venna juures Poznan'i, kus ta nüüd lõpuks langes raskekujulise kopsupõletiku ohvriks.

Haiglasena pöördus Msgr. Ropp Venemaalt tagasi ja möödunud 20 aastat ta kannatas palju. Sest ajast saadik, mil ta viibis nii kaua vanglais, kandis ülempiiskop Ropp toredat »kaputsiini-habet« mälestuseks ja oli seepärast silmapaistev kuju poola kirikuvürstide hulgas.

Tasugu igavene Ülemkarjane nüüd oma agarale ja kannatajale asetäitjale, mida tema on teinud Jumala kiriku ja meie kasuks!

R. I. P.

saanud vaadelda vaimset ilu kogu üle looduse, nõnda ei suuda inimene ka keha ilu mõista ega hinnata, enne kui ta ei ole saanud tunda oma hinge veelgi kaunimat ilu« (Thompson).

b) Kristlus tunnistab ka elu kogu tema ulatuses ja täiuses. Kõigest sellest, mis olemas, ei ole miski temale põlastusväärne ega mõtetu, sest kogu maailm on Jumala looming.

Maailm aga ei oma absoluutset väärtust. Kuid Jumal on tulnud sellesesinatsesse maailma, et ülendada teda. Jumala poeg on asunud elama siia inimeste keskele, et maailma lunastada. Tema on jumaliku elu istutanud inimhingedesse, et kõik teod ja toimingud saaksid inimesele »igaveseks eluks«. — Siit lähtudes langeb selgitav valgus kogu meie elumõttele ja kõigile asjule. Kõik, mis meile on elus ette määratud — rõõm ja mure, armastuse sära ja lahkumise valu, maine elu ja töö ja maine surm — kõik see peab meid aitama saavutada »igavest elu«.

Sellepärast oleks ühekülgseks tulla õpetama, et pühadust me võime kogeda ainuüksi »oma seesmisemas hingesädemekeses«, või ainuüksi reformaatorite »usaldumise usus«, või jälle ainuüksi moodsa kriisiteoloogia »traagilises lõplikkuse tundes«. Kristlik inimene võib usu läbi kõiges leida Jumalat, võib kõiges armastada ja kiita teda ning kõiges palvetada, et »tema tahtmine sündigu

nii taevas kui ka maa pääl«, kindlasti lootes, et »nendele, kes Jumalat armastavad, tulevad kõik asjad kasuks«.

c) Kuna kristlus ei heida usundist välja ühtki loomulikku väärtust, võib ta saada ka tõeliseks rahvausundiks. Küll on tahetud kiriku tooni ja värvirikast kultust kui puht loomulikku väärtust usundist välja heita ja ühekülgsele »vaimsusele« sõna anda. Muidugi ei saa eitada, et välise külje liiga suur lokkamine võib ohustada usundit, kuna välist pilti hakatakse siis vahest juba pidama asjaks eneseks. Kuid see oht võib pääseda mõjule ainult vaimse arenemise algastmel. Mida kõrgemale aga inimene areneb ja mida küpsemaks ta saab, seda rohkem saadab temale kasu piltväljend kui nähtamatu asja sümbol. Mitte asjatult ei armastanud Kristus tarvitada tähendamissõnu ja võrdkujusid, et sel viisil selgemini väljendada nähtamatut tõelikkust. — Kuna ka kristlus tarvitab jumalariigi kohta konkreetseid kujutusi, virgutab ta sellega vaimset elu ja juhib teda konkreetse juurest vaimsete asjade juurde. Nõnda oli temal võimalik jumaliku valguse kiirt lasta paista ka »siinse maailma väikese venna« elusse ning saada ise sõna parimas mõttes »usundiks igäuhele« rahva hulga.

d) Ristiusu omadusest, olla usundiks igäuhele inimesele, kasvab välja ka tema sobivus inimkonna

usundiks, vastandina rahvuslikul alusel seisvate ja rassiopetusega seotud ususüsteemidele. Ristiusk ei lase end siduda teatavate, kindlate inimtüüpide külge, ei »Kreeka«, »Rooma« ega »Germaani« tüübi külge. Veel vähem ta laseb oma tegevust piirida teatava ajajärguga ehk teatava kultuuritasega. Ristiusk on »signum in nationibus«, ligipääsetav, kättesaadav igale rahvale ja igale kultuuriastmele, sest tema peab kõiki rahvaid kõigil aegadel viima õndsusele. (Järgneb.)

Miks Albert Schweitzer siirdus Aafrikasse.

Albert Schweitzer on üks silmapaistvamaid protestante tänapäevil. Ta on peaaegu universaalne suurvaim: usuteadlane, mõtteteadlane, muusika harrastaja ja arst. Kuulsale kirjanikule ja organisatile olid parimad kohad Euroopas saadaval, aga ta loobub sellest, et arstina Lambarene's Kongo maakonnas abi tuua kannatavale inimkonnale. Oma mõtterikkas, lugemisväärses raamatus (Verlag Warneck, Berlin) »Ich glaube an den Sinn des Lebens — ma usun elu mõtte sisse« endine Berliini hoovkonnajutlustaja Johannes Kessler avaldab pikemat kirjutist Albert Schweitzer'i kohta ja näitab Albert Schweitzer'i, keda ta tundis isiklikult, inimlik-karitatiivseid motiive, mis teda mõjutasid mine- ja Aafrikasse. Nende motiivide tundmaõppimine pakub meile küllalt huvi, kui me arvestame seda, et nad elustavad suuremalt osalt misjonäre, olgu nad katoliku või evangeliumi usku.

Kessler kirjutab:

Schweitzer'i motiivid ulatavad kaugele tagasi. Juba poisina ta näitas varajaselt sügavat kaas-tunnet maailmas olevate kannatustega. Mida vanemaks ta sai, seda selgemalt ta tundis mitmesuguseid inimeste kannatusi, nende muresid, haigusi, surmahäda ja haavu, mida nad löid üksteisele. Tol ajal tõusis temas selge ja kindel otsus, mitte iialgi nende maailma kannatuste suurendamiseks kaasa aidata, vaid need niipalju kui võimalik vähendada ja kõrvaldada.

Sellele kaastundemotiivile lisandus küpsemaisaastais teisena tänumotiiv. Kõik maailma valu vaatlemine viis tema selleni, et ta taipas, mis tähendab õnnelik olla. Tema alatasa kasvav rõõm looduse vaatlemisel, tema tegevus muusika alal, tema suur edu koolis, usaldus ja teenete hindamine, mille osaliseks ta sai õpetajate poolt, varajane kutse vastutusrikaste kohtade ülevõtmiseks, esimeste kirjutiste aimamatu edu, oma isiku kasvamine ja küpsemine polnud temale edevuse ja kõrkuse allikaks, vaid põhjustasid temas sügava tänutunde.

Ikka rohkem suurenes temas ka see eetiline tunne, et kõik need anded tähendavad ülesandeid; et nad nõuavad nende kasutamist inimkonda teenides. Sellele kaastunde ja tänu tundele järgnes vanne kolmekümne eluaastaga astuda kannatava inimkonna teenistusse.

Oma brošüüris »Selbstdarstellung — enese kirjeldus« ta jutustab meile sellest tähtsast tunnist, mis tema pärastisele elule andis uut sisu. Ühel hommikul ta leidis kirjutuslaualt teiste hulgas Pariisi misjoniiühingu poolt väljaantud ajakirja vihu. Selle ajakirja vaatlemisel torkab talle silma päälkiri: »Kes aitab meid Kongol?« »Ma lugesin ta«, kirjutab ta, »ja asusin siis tööle, sest minu otsimine oli nüüd lõpetatud.« Kindel teadmine, et ta selles tunnis sai Jumalalt kutse ja käsundi, ei hakanud temas iial vankuma, mittegi suurimais raskusis ja pettumusis.

Mida rohkem ta mõtles järele selle üle, mida rohkem ta misjonäride kirjutusist sai teadet ürgmetsa pärismaalaste hirmsast viletsusest, seda vähem ta taipas seda, kuidas eurooplased töötasid nii imestavalt vähe kaasa selle häda kergendamiseks või kõrvaldamiseks. Rikka mehe ja vaese Lazaruse tähendamissõna rusus tema südametunnistusele. »Meie, eurooplased, mängime selle rikka mehe osa, kuna meie arstiteaduse edusammude läbi omame teadmisi ja vahendeid valu ja haiguse vastu. Asumaades aga istub vaene Lazarus, pärismaalaste rahvas, kes tunneb haigust ja valu samuti kui meie, ja veel rohkem kui meie. Abinõu selle vastu tal aga pole. Rikas patustas oma mõletamatutes vaese vastu, kes istus tema ukse ees, kuna ta ei saanud aru viimase olukorrast, oma südame häält mitte kuuldes. Nii ka meie toimime... Peab tulema aeg, mil arstid suuremas arvus rändavad vabatahtlikult kõigisse maailma osadesse, et pärismaalaste seas head teha. Alles siis oleme hakanud taipama, mis vastutus meil kui kultuurinimestel on vaeste vastu.« Kindlasti on ka paljudel sama tunne, aga Albert Schweitzer siirdus sellest eetilise kohustuse tundest ohvrimeelse teoni. Ta teadis: »Mis ei teostuta, sellel pole väärtust.«

See vastutustunne pärismaalaste vajaduste suhtes sügavnes Albert Schweitzer'is selle äratundmisega, et siin oli vaja rasket võlga heaks teha. On raske ette kujutada, mis sajandite jooksul eurooplased patustasid oma käitumises pärismaalaste vastu. Kas see pole mitte taevani kisendav, et terved rahvad hukkusid sääli, kuhu valge rass asus elama? Kas see pole mitte pöörane, kuidas eurooplased viinaga, haigustega ja ebasüüdsate eluviisidega, mida nad tõid pärismaalastele, mürgitasid tervet elu! Kas see pole mitte vapustav, et kolonistid, kes kandsid Jeesuse nime, paganate ees elasid elu, mis on ristiusule pilkeks?

Hirmus süü, mille Euroopa kultuur võttis enda päale! »Igaühe eest, kes levitas kurja«, nii lausub Albert Schweitzer, »peab üks sinna minema, kes abi toob! Ja kui meie kõik korda saadame, mis seisab meie võimaluses, siis me pole veel kaugeltki tuhandendat osa oma võlast heaks teinud.«

Selle võla ja vastutustundega läks Albert Schweitzer Aafrikasse.

Ühe uuema aja misjoni ülesehitamine.

Ajakirja »The Month« juunivihus avaldab »valgete isade« ordupreester A. G. Howell päälkirja »moodne massiline pöördumine« all märkimisväärseid uurimusi Urundi (Belgia-Kongos) misjoni organisatsioonist ja tööviisidest.

Urundi on Hollandi suurune maaala, mille pärismaalastest elanike arv tõuseb 2 miljonile. Massiline pöördumine, mis sääl algas aastal 1922, viis preestrite puuduse tõttu suurimasse raskusis, millede tulemusrikkas lahendus sai tähtsaks tervele Aafrika misjonitööle. Kui aastal 1912 vikariaat Urundi lahutati valgete isade misjonialalt iseseisva kirikuprovintsinä, oli kristlaste arv 14 000. Paganate arv oli kaks miljonit. 1922 aasta lõpul oli kristlaste arv juba 80 000. Siis algas tõeline pöördumishoog, mida kiriku ajaloo tunti ainult õhtumaa rahvaste pöördumisel ristiüsk. Aastatest 1932 kuni 1938 ristiti 211 611 isikut. Nüüd on ristitute arv 300 000, katehhumeene on 85 000.

Seejuures on ristimist ihaldavatele ette pandud nõuded suured. Sellega hoitakse ära nende tagasilangemine. Nad peavad vähemalt nelja aastase prooviaja läbi tegema ja kolmandas aastas kolm korda, neljandas aastas neli korda nädalas usuõpetusest, mis kestab igakord 1 1/2 tundi, osa võtma.

Oma kirikud ehitavad usklikud ise. Murehe's näiteks sooritasid elanikud kokku 120 000 tööpäeva jumalakoha ehitamiseks. Nende arv, kes tagasilangevad, on väga väike. Päev-päevalt kasvava tööga saavad toime valged isad ja pärismaalastest preestrid. Viimaste arv pole esialgu nii suur, et nad preestrite puudust suudaksid kõrvaldada. Tohime sellega arvestada, et nende arv tõuseb 20 aasta jooksul üheksakümnele.

Et aga hingehooldamise ülesandeid siiski täita, võeti tarvitamisele kõige uuemad abinõud. Misjonärid tarvitavad näiteks mootorrattaid. Igas külas, kus alustatakse misjonitööd, püstitakse väike kabel, mille juhtimine on usaldatud katehheedile, ja nende arv on juba 600. Et misjonäridele kergendada tööd, võetakse kolm või neli küla kokku üheks hingehooldamise ringkonnaks ja nendest tähtsam ülesandatakse hingehooldamise keskuseks. Siin kohtuvad usklikud ja katehhumeenid, kui misjonär kohale jõuab jumalateenistuse pidamiseks ja sakramentide jagamiseks.

Sellega tehakse võimalikuks, et preester suudab usklikke külastada kolm kuni neli korda kuus. Vohik-katehheet on omas külas niiõelda preestri asetäitja. Ta õpetab ristimisõpilasi, peab palvusi kabelis, kui preestrit pole kohal, on ülevaatajaks misjoni hoone ja kiriku ehitamisel, kannab hoolt haigete eest jne. Suured teened on misjoni õdedel, kes töötavad haiglas, koolis ja kodudes, mis on määratud tütarlaste kasvatamisele.

Jumalasalgamise traagika.

(Järg)

4. Usuta Jumalasse kaotab inimene oma esikohal-oleku maailmas.

Niikaua kui Jumal elas, peeti inimest looduse krooniks, isegi Jumala lapseks. Nietzsche aga nimetab jumalasalgamise tagajärjeks: »Me oleme kõigis asjus muutunud tagasihoidlikeks. Me ei tuletä enam inimest 'vaimust' ja 'jumalusest', me oleme tema asetanud loomade sekka. Teda peetakse tugevaimaks loomaks, kuna ta on kavalaim; selle tagajärg on tema vaimsus. Teiselt poolt tõrjume eemale seda edevust, mis siin tahab tulla kuuldavale, nagu oleks inimene loomalise arenemise siht. Ta pole sugugi looduse kroon. Iga olevus on tema kõrval, on sama täiuse astmel.« Ja teisel kohal ta lausub: »Tema (inimene) on saanud loomaks, loom võrdlusega, vähendusega ja piirava tingimusega; tema, kes oma endises usus peaaegu oli Jumal... Mitmekordselt valelik, kunstlik ja läbipaistmatu on see loom, teistele loomadele jõuga vähem õudusttekitav kui kavalusega ja tarkusega.«

Jah, inimene ei ole mitte ainult võrdne loomale, »seda üteldes väidame veel liiga palju. Inimene on, relatiivselt võetud, ebaõnnestum, haiglasim loom, mis eksis eemale oma instinktist kõige kardetavamal kombel«. Inimese haigus seisab tema vaimses elus, mis on vastuolus instinktidega ja inimeses tahaks esirinnale tungida. — Kuid mitte vaim, vaid ihu on »kõige olulisem asi hästi õnnestunud inimeses«. Kui aga inimene vaimule vaatab kui oma olemusele, ja looduse päale tahab rajada vaimset kultuuri, siis peame kartma, et loomad suhtuvad inimesse kui oma sarnasesse olemusse, mis väga kardetaval viisil kaotas rikkumatu loom-moistuse«.

Ja kuna inimene on ainult loom, peame ka arvestama võimalusega, et ta kord täielikult kaob maailmast. »Juba mitmed loomade tõugud on kadunud. Maailmal ei puuduks mitte midagi, kui eeldame seda, et ka inimene kaob.« Võib-olla oleks inimsoo kadumine tervistamine, kosmiline maailma puhastamine. Sest inimene on ju ainult üks omalaadi maailma »naha-haigusi«. »Maailmal on nahk ja sellel nahal on haigusi. Üht neid haigusi nimetame inimeseks« (Zarathustra).

Kui aga inimene langeb loomade all olevale tasemele, muutub tema elu mõttetuks piinaks. Vapustavalt Nietzsche väljendab seda täielikku sihitust ja lootusetut jumalatu mee-leheidet:

»Kas mul on veel sihti? Sadamat, kuhu mu laev purjetab? Head tuult? Ah, vaid see, kes teab, kuhu ta purjetab, teab ka, missugune tuul on hea ja tema pärituul!

»Mis mulle jäi järele? Väsinud ja jultunud süda, püsivatu tahtmine, meele-muutlikkus, murtud selgroog.

»Oh, seda kodu otsimist! Oh Zarathustra, kas sa tead: See otsimine oli minu katsumus, ta hävitab mind.

»Kus on minu kodu? Selle järele ma küsin ja otsin ja otsisin; ma ei leidnud teda. Oh iga-

vene igalpool, oh igavene mitte-kusagil, oh igavene asjatu!»

Nietzsche teadis, mis tähendab see »asjatu«, ja ta kannatas selle all kõige hinge kannatusvõimega.

Nii ta sai, kuna ta oli Jumala mõrvar, ka enese piinajaks, enese »timukaks«. (Järgneb.)

Salome de la Tour-Brissac.

Nende inimeste hulka, kas alati pidid viibima Voltaire'i ümber ja kes temast ei tohtinud lahkuda ka tema kõige kurjemal ajal, kuulus Salome de la Tour-Brissac, õnnetu surma saanud koloneli naine, kes oma mehe surmast saadik oli teadlase majapidajaks, kuigi ta oli katoliiklane ja väga jumalakartlik.

Kuigi Voltaire oma hammustava pilke sappi valas tema üle küllalt välja, kui ta temaga oli üksi ja tema viha katolitsismi vastu oli eriti kibe, ta ei kannatanud siiski, et keegi teine harda naise usule ainult ühe sõnagagi oleks liiga teinud.

Daam oli näinud noid Voltaire'i hüilgepäevi, kui see oli Preisi kuninga sõbrana intelligenti ja elutarkuse mõisteks ja kui tema mõteteaduslikud tööd nende Jumalat teotava sisu pärast olid nii hästi kardetud kui ka prantsuse teadlaste ringide jumalavastases leeris üpris kõrgeks kiidetud.

Salome de la Tour-Brissac jäi seisma vaikiva ruumi tiibukse ette, mille taga nüüd arenes selle kibestunud, maailma vihkava inimese elu. Nüüd olid möödunud elegantsi ja armastuse aastad.

»Tema südamest on küll vist ainult varemed järele jäänud pärast kõike seda, mis ta on läbi elanud, tootnud, soovinud ja pilganud«, mõtles daam ja astus uksele lähemale. Kõik, kõik oli nii teisiti. Ka Voltaire'i kuulsus oli muutunud kahvatumaks, tema sõbrad olid surnud või eemale jäänud ja tema varandus oli kokku sulanud rohkem kui poole võrra. Ainult tema hammustav pilge oli talle jäänud — see oli kasvanud aastate jooksul — see pilge oli salapäraselt hirmuäratav ja teatud mõttes otsekui prohvetlik. See pilge oli suunatud maailma tühimeelsusele, ja Salome de la Tour-Brissac ei kartnud midagi nii väga kui Voltaire'i üksilduse tunde, millal keegi ei tulnud tema juure või millal ta kedagi ei tahtnud näha oma läheduses, ja millistel ta muutus julmaks nagu loom või jöhraks nagu türann, ja millal kõigi tema endiste filosoofiate hoone vankus, kui ta oma vanaduse ära tundis. Kuid seda vanadust ta ei tahtnud ära tunda.

»Millal saab kord armuhetk?«, küsis daam igal hommikul, kui ta pidi astuma tema tuppa. — »Kas ma pole veel küllalt palvetanud?« Ka sellel sügishommikul, mil päike läbi akna paistis nagu varakevadeti, surus ta kõheldes ukselingile. Õpetlane oli terve öö olnud rahutu ja nüüd tal vist oli küll väga paha tuju. Daam tahtis teeselda nagu poleks ta midagi kuulnud, sest õpetlane polnud helistanud, ja François, teener, oli talle juba vihjanud vait olla.

»Daamil on viiruki lehk juures, daam on jälle käinud kirikus«, ütles ta, kui proua tervitas teda. »Kas ta ei hakka siis varsti jutlustama, kui ta ei saa jätta maha kirikuskäimist? Kirik on jutlus. Jõle!«

»Jah, härra«, ütles Salome ühel päeval, kui teadlane jälle oma tarkust hakkas ajama, »härral on õigus. Kas tohin teile jutlustada — täna on püha — minu nimepäev muide — Salome ... täna nane päev on eriline jutlus.«

»Salome oli Heroodese tütar ja tema armuke«, ütles mees küüniliselt. »Kas katoliku kirik pühitseb säraseid pühakuid?«

»Salome, kelle auks kirik peab püha, seisis Issanda risti all ja nägi tema surma.«

»Kas ta on surnud? Niisiis ta on surnud. Näete, mu daam, ta on surnud! Mul on niisiis õigus. Armuline proua pole iialgi kuulnud, mis ma olen ütelnud: Nüüd ta tunnistab ise seda...«

»Voib-olla läheb see täna«, mõtles Salome de la Tour-Brissac. »Ükskord ma võidan selle lahingu ometi.« — »Ma võin seda endale hästi kujutella, kuidas see Salome sääl seisis«, ütles ta kartmatult. »Tema oli Jumalaema öde. Tol hommikul ta küll vist kuulis, et Messias lüüakse risti, ja siis küll jooksis välja. Härra teab, kuidas meie jooksimine, kui Berliinis ebasoosing härrat ähvardas. Nojah, Salome oli truu. Tuli ja tahtis olla sääljuures, tahtis aidata, tahtis näha, mis teha oli. Ja kui ülekohus jättis õiguse oma selja taha, siis ta tahtis seista ja tunnistada: Mina olen õiguse poolt! Nii sageli kujutan seda endale ette: Elav inimene naelutatud, rist on tõstetud püsti — tõstetud püsti! — kõigist ristilöömise õudustest see tundub mulle kõige jubedamana. Inimraskuse koorem ripub kahe käe ja kahe jala haavades...«

»Ta oli selle ära teeninud — ta oli inimene ning ta tegi end jumalaks.«

»Ah, kui küll kõik need risti lüüakse, kes inimesed on ja jumalatena esinevad... Härra, üks küsimus, härra usub niisiis, et Kristus on elanud?«

»Aga, mu proua, ajalooliselt see on tõestatud. Inimesena muidugi.«

»Sellest piisab. Kui ta oli inimene, siis ta oli ka Jumal. Aga ma tahan ütelda seda muud, ma mõtlen Salome pääle, kuidas ta seisis, kuidas ta nägi Messia rippumist, kuidas keha ikka sügavamale alla vajus, raskemaks ja valulisemaks muutus ning kuidas see kannatas, kes oli tulnud inimeskonda lunastama.«

»Küllalt — ma olen seda sageli kuulnud, ma ei taha seda enam kuulda. Jätku ta, lugegu ta mulle Cicero'd...«

»Härra, ma näen seda nagu unes, kuidas keha tungib ettepoole, ölad painutatud tahapoole. Mis tema küll kannatas, ta kannatas ometi meelemärkusel olles — ja mida pidid need kannatama, kes nägid seda säält ega saanud aidata? Tema ema, Salome, Magdalena või need mehed, kellest kirjas on nimetatud ainult Johannes.«

»Ning Arimatea Joosep«, lausus filosoof vahele.

»Jah, tema andis hua laiba jaoks. Kuid ma tahan jääda teiste juure. Te olete ju näinud, et

haavad pidid rebenema, kui ta veel kaua rippus — et ta oma pea jaoks ei leidnud kohta, millele ta selle võis toetada. Kui käte haavad oleksid rebenevad...!»

»Nad sidusid keha muidugi köitega risti külge kinni.«

»Jah, võib-olla. Võin endale kujutella, et nende südamed pidid olema õonestatud hirmust ja jubedusest, et nad ei muutunud mitte ainult kaitsetuks, vaid muutusid ka teovõimetuks hirmust ja piinast. Salome oli võib-olla veel see, kes mõtles kõige selgemini, sest ta polnud tema ema ega tal tulnud mõelda oma pattudele nagu Magdalenal. Kui ma üksi olen, ütlen ma sageli: Salome, kuidas see oli — ütle mulle — lase mul pilku heita Jumala mõtteis ja Jumala kannatusis. Tee mulle Golgata selgeks, et minu elu muutuks selgeks...«

»Miks proua jutustab mulle seda juttu?»

Vana pilkaja suu muutus kitsaks ja pehme nagu lapsesuu. »Kas daam mõtleb, et ma selle läbi võib-olla ka usun? — Mina ei usu.« Salome tahtis vastata: »Kuid ma ei lakka selle eest palvetamast; siis ta aga nägi, kuidas vanamehe lõug tugevasti värises ja suur ärritus teda haaras.

»Kristus armastab ka härrat, kõigest hoolimata. Ta suri ometi...« Rauga käsi tegi liigutuse ja palus daami toast lahkuda.

»Ta suri ometi vaeste patuste eest, lõpetas ta, kui ta ukselingi kinni tõmbas.

Kui aasta pärast Voltaire karjus preestri järele ja tema sõbrad tema surituba valvasid, et ükski preester ja ka tema, madaam de la Tour-Brissac, enam tema juure ei saaks minna, kuulis ta haiget sageli hingeldavat »Salome« ning ta teadis, et mitte kõik polnud kadunud. Kui haige siis oli vaikne, laulis proua all nii heleda ja valju häälega, et ta seda üleval oma toas pidi kuulma: »Ristilöödud Lunastaja, heida armu meie päale!« Võib-olla filosoof sai temast aru ja hüüdis neid sõnu kaasa surija häälega.

M. Th. B.

Maailmakirikust.

Rooma. Paavst Pius XII võttis viimasel ajal rohkesti kuulsaid isikuid audientsile. Nii tuli 20. juulil Rooma Annami keisrinna Maria N. Guyen Kuohao, kes on veendunud ja agar katoliiklanna ja oli kord augustiniordu õdede kasvandikuks. Keisrinna võeti jutule suveräänsele vürstinnale vastava auavaldusega. Kardinal-riigisekretär Maglione ja Prantsuse suursaadik Annami saatsid teda audientsil. Kõrge külaline kinkis Pühale Isale krutsifiksi, kaks karikat ja oma 3 lapse ülesvõtted. Vastutasuks sai ta väärtusliku roosipärja. — Ka muhamediusuline Mysore valitseja Indiast, üks rikkaimaid vürste, külastas paavsti tema suveresidentsis Casteldolfos, üheskoos oma naisega ja suure saatjaskonnaga. Paavst tänas muhamedi maharadžat tema vastutulelikkuse eest india misjonitööl. — 20. juulil oli 270 pruutpaari Püha Isa juures, kes kõneles kristliku abielu suurest tähtsusest inimkonna õndsakstegeviseks. — Juba varemini võeti paavsti poolt audientsile maailma kuulsad filminäitlejad katoliiklased noorpaar Tyrone Power ja Annabella, kes pärast kõnelesid vaimustatult ajakirjanikele sellest lahkest vastuvõtust. — Kristus-

Kuninga kongressile Ljubljanas (Jugoslaavias) saatis paavst oma esindajaks Poznani kardinali Hlondi. Kongressist võtsid 28. — 30. juulil kümneid tuhandeid osa kõigist maist. — Paavst Pius X surmapäev († 20. aug. 1914) mälestati seekord erilise pidulikkusega. Puhkenud maailmasõja pärast murtud kirikupea suri pühaduse kuulsuses. — Paavst Pius XII töötab praegu uue (tema esimese) »rahu«entsüklika kallal ja loodab sõjaohu haihtumist.

Prantsusmaa. Nüüd alles tuli ilmsiks, kui palju Prantsusmaa on kaotanud kirikuvastaste seaduste pärast aastalt 1901 ja 1904, mil lahutati kirik ja riik väga vaenuliselt. Prantsuse misjonäre arv välismaal vähenes aastail 1927 — 1933 45% võrra. Isegi Saksast tegutses praegu veel 12000 misjonäri! Prantslaste asemele läksid misjonitööle eriti hollandlased ja belglased ja itaallased; iirlaste arv tõusis 200% — ile! Prantsusmaal aga kadusid nii mõned orduiselt täiesti silmapaistlikult, kas välja rännates või välja surnes.

Saksamaa. Haruldane jubileum. Passau piiskopkond pühitseb sel aastal oma 1200-aastast olemasolu. Selleks saatis paavst ja kardinal-riigisekretär õnnesoove ja rahvas võttis suurehulgaliselt nädala-kestvatest pidustustest osa. Piiskop dr. S. K. Landersdorfer (ka tuntud orientalist ja püha-kirja uurija) kutsus külla terve endise piiskopkonna alal nüüd asutatud piiskopkondade esindajaid, nimelt Viinist, St. Pölteni ja Linzist (kõik kolm Austrias), et kaasa tähistada emakiriku juubelit. Nii ongi Passau ja Viini katedraalid pühendatud pühale Stefanusele, ja alles 1786. a. lahutas keiser Josef II Austria osa Passau'st (Baieris). — Uhhelt vihjatakse sellele, et see ürgvana piiskopkond on ühtlasi ka kõige vanema saksa kultuuri hälliks sõna parimas mõttes. Esimene seaduseraamat (730), »Nibelungenlied« (saksa eepos), riigi pealinn Viin, säälamas ka esimene ülikool (1365), kuna Praha (1346) leidub teise rahvuse piirkonnas; hulk parimaid kloostrid ürgvanade ja kallide käsikirjadega, ajalooliste rikkustega ja aimamatu suur hulk kunstiesemeid ja kunstiehitisi kirikutes kui ka kloostrites tõestavad selle piiskopkonna kultuurilist esikohta. — Sel aastal möödus 700 aastat, kui esimesed frantsiskaanid tulid Itaaliast Saksasse, kus nad leidsid rikka ja viljaka tööpõllu. Praegu tegutsevad Saksas üle 1200 frantsiskaani, kes omavad sääl kuulsaid eraülikoole, näiteks Münchenis, ja gümnaasiume. — Teatatakse, et hiljuti ühes koonduslaagris suri endine Viini »Reichspost'i« peatoimetaja riiginõunik dr. Fr. Funder. Ta oli omal ajal katoliku ajakirjanduse juht ja edukaim esindaja. Tema kõrvaldamisega kaotas katoliku mõte palju mõju Saksa avalikus elus.

Läti. »Latgolas Vords'i« 20-aastane juubel. Muidugi ei saa hoobelda kõrgete arvudega, kui uues riigis uus ettevõtte pidutseb oma juubelit. Kuna aga see nädalaleht juba riigi algusest saadik töötas kaasa rahva heakäekäigu ja katoliku kiriku kindlustamise kasuks, on niisugune juubel seda tähtsam. Ajakiri asutati 31. juulil 1919. a. ja ta on hästi levitatud Ida-Lätis ja Riias, kus asuvad tuhandeid latgali tööliisi. Endiste toimetajate hulgas olid silmapaistvad O. ja J. Velkme, † dr. Migliniks ja dotsent dr. Žuromskis. Praegu on preester H. Trups selle lehe väljaandja ja peatoimetaja. Kaastöölise seas leidub piiskop Msgr. J. Rancans, prelaat S. Vaikuls ja luuletajanna Naaizmerstale (R. Tabine). — Soovime südamlikult õnne edaspidiseks arenguks ja õilsaks tegevuseks kiriku ja rahva kasuks!

Ameerika. Hiljuti astus uus peapiiskop Msgr. Francis J. Spellman ametisse. Ka mittekatoliiklik ajakirjandus kõneles silmapaistva kirikuvürsti isikut. Nii rõhutab »New-York Times« tema põhjalikku haridust ja tema elukogemusi, seejuures väljendades oma veendumust, et ta vääriks jätkata oma eelkäija, kardinal Hayes'i, apostolaati usulisel ja sotsiaalsel alal. »New-York Herald Tribune« kinnitab, et uus peapiiskop kõigi elanike kihtide poolt, vaatamata usutunnistusele, võeti vastu vastavate auavaldustega.

Piiskopkond New-York asutati 8. apr. 1808 ja ühendati 16. juulil 1859 peapiiskopkonnaks. Temas töötab praegust 1650 preestrit, kelledest 774 ordukses kuuluvad. New-Yorki piiskopkond omab 456 kirikut, 19 seminari ja teoloogilist asutust, 10 ülikooli, 18 akadeemiat naissoost üliõpilastele, 65 katoliiklikku keskkooli 20878 õpilasega, 818 koguduskooli 90787 õpilasega, 21 vaeslastekodu, 12 vanadekodu ja 35 haiglat. Konvertiitide arv on ümmarguselt 3000 aastas. Piiskopkonna usklake arv on üks miljon.

Brasiilia. Rio de Janeiro'sse, Brasiilia ilusasse pealinna, kutsuti 2. juulil 1939 kokku esimene brasiilia täiskontsiil kõigi piiskoppide ja paavstliku nuntsiuse osavõtul. Kardinal ülempiiskop Seb. Leme da Silveira Cintra avas pidulikult kontsiili Püha Neitsi Maria katedraalis ja suure euharistliku protsessiooniga lõppes kirikukoosolek. — Kuna alles 1890. a. on olnud koos vaid 11 piiskoppi, oli nende praegune arv juba 1051 Brasiilia omab 17 peapiiskopkonda ja 81 piiskopkonda ning iseseisvat prelatuuri ja vikariaati. 3. mail 1500. a. püstitati esimene rist Brasiilia kaldal. Uuema statistika järele ulatub säälsete katoliiklaste arv juba 44 miljonile.

Aasia-Sandšak. Kristlik vähemus Alexandrettis, millele siimaani Prantsuse valitsuse poolt usu vabadus oli kindlustatud, on kaotanud päale selle maa-ala Türgimaale tagasiandmist Londoni »Tablet« sõnumi järele igasuguse kaitse. Elanikele on jäetud vaba valik kuue kuu jooksul, kui nad seda soovivad, Süüriasse või Liibanoni välja rännata, kuhu nad ka oma liikuva varanduse 18 kuu jooksul takistamatult toimetada tohivad. Kitsas maariba Süüria piiri ääres, millesse sõja lõppedes asusid armeenia kristlased elama, anti Süüriale lõplikult üle.

India. Kesk murranguid vaimsel ja seltskondlikul alal esineb Indias väikese rühmitusena ristiusk. Tema viis kuni kuus miljonit pooldajat ei loe peagu sugugi 351 000 000-lise rahva seas. Kuid arv ei ole siin mõõduandev. Vaimselt on ristiusuline mõju palju suurem kui ristiusuliste rühmituste arvu järele võiks oletada. Piiskop Rossillon, kes 45 aastat on viibinud Indias, seletas oma suures kõnes India rahvuskongressil Madrases 1938. a.: »Sest ajast saadik, mil Kristus astus India mõtetemisse ja elusse, on igalpool märgata suurt ärkamist ja püha uuenemist. Hindu seltskond kujundab end järjest ümber ning orienteerub, vahest ehk ebateadlikult, ikka rohkem Lunastaja poole. Sellepärast mina ei hooli statistikast ning arvudest ning olen optimistlik kiriku tuleviku suhtes Indias. Tuleb päev, mil India ärkab ning ennast

leiab kristlikuna. Sel päeval India on taas leidnud oma hinge ning Kristuse. Selle päeva kiiremat saabumist võime meie, misjonärid, mõjustada.«

Jaapan. Uhe Londoni lehe Jaapani korrespondent kirjutab ühes teates moodsa kasvatusel kohta Jaapanis muuseas: »Koolidest pole Jaapanis puudust. Ning kirjaoskamatu protsent on siin kõige väiksem terves maailmas. Kuid Jaapani vanemad on tingimatu usaldus katoliku ordude kasvatuslike traditsioonide vastu. See ilmneb eriti tütarlaste koolide suhtes. Jaapanil on 41 katoliku keskkooli ning kutsekooli tütarlastele 11170 õpilasega. Suurema osa nende koolide mõju ning kuulsus on väga suurel. Jaapanlanna oma nii ilusate hingeomadustega, tagasihoiuga, ohvrimeelega, pika-meelilisusega, vaiksusega tasakaalukusega tunneb end evangeeliumi õpetuse poolt eriti ligiõmmatuna. 1161 nunnast, kes töötavad praeguses Jaapanis, on 672 jaapanlannat. Mullu oli neid ainult 441.

40 aastat võideldi Jaapanis usuliste ühingute tunnustamise pärast. Nüüd saavad usulised ühinged juriidilise isiku õigused. Sellega, et tunnustab riik kirikut, võidab katoliku kirik loodetavasti palju laiemates ringkondades.

Hiina. Apostlik delegaat Hiinas, ülempiiskop Zanin, pidas läbisõidul Sanghai katoliku Aurora ülikoolis õppejõudude ja üliõpilaste ees kõne ning rääkis seejuures väga optimistlikult kiriku kohta Hiinas. Ristimiskandidaatide arv kogu Hiinas on praegu Pekingi delegatuuri ametlike andmete alusel 1 500 000. Need ristimiskandidaadid ei tule mitte ainult vaeseist kihtidest ja sõja läbi vaesunud seltskonnast, vaid ka paremaid seltskonnakihtidest. Eriti rõõmustav on asjaolu, et kestvalt palju paganlikke õpetajaid ning õpilasi Hiina katoliku ülikoolides astuvad kiriku liikmeiks. Hiina katoliku kirik võib kasvavat huvi enda vastu pidada oma heategevuse tulemuseks, mis vahet tegemata hoolitseb sõbra ning vaenlase eest. Nii võib keset sõja koledusi kõnelda kiriku sisetsemisest Hiinas.

Kodumaalt.

Jumalateenistused poola tööliste. Eriti raske on hingeduhooldamine vaadates poola tööliste, kes on laiali pillatud peaaegu üle kogu Eesti. Neid kutsutakse seepärast suurematesse keskustesse. Nii õnnestus preestri Kiviõlist Stan. Rut'ile juba paar korda poola tööliste võimaldada jumalateenistustest osavõtmise: Mõisakülas 23. juulil, Abjas 30. juul., Väandras 6. aug., P. Jakobis 13. aug., Pärnus 15. aug., Kilingi-Nõmmel 20. aug. ja Viljandis 27. aug. Ta esineb veel 3. sept. Järva-Jaanis ja 10. sept. Amblas, kuna preester Kontny tegutses 20. aug. Türil ja tuleb 3. sept. Põltsamaale.

Ka teised preestrid külastavad poola tööliste (H. Werling, isa Lutsian j. t.) ja pidasid püha missat, nii Türil, Tõrvas, Luunjas, Kobilos, varsti Jõgeval ja Rāpinas. — Vastutulek on kõikjal väga lahke ja osavõtt elav. Pärast jumalateenistust on võimaluse järele ka väike seltskondlik koosviibimine. Tulevad harilikult kokku 150–200 töölise. Mõned marsivad kuni 20 kilomeetrit! — Kahjuks ei saa preestrite puuduse tõttu kõikjal vastu tulla poolakate soovidele. Nii ootasid 15. aug. umbes 100 töölise Valga kiriku juures preestrit, kes aga pidi Tõrvas missat pidama!

Kiviõlis ehitatakse kabel vabrikupoola tööliste. Vana kabel Narva-Jõesuus lammutatakse ja materjal viiakse üle Kiviõlisse. — Samuti valmib Nõmmel uus koguduse kabel Rahu tän. 17, internaadi kõrval. — Tartus remonteeriti kirikla ja lasteaed, Rakvere kirik ja maja värviti väliselt.

Pärnu kui suvituslinn laseb end tunda ka kiriku

kus. Külalised tulid ka välismaalt, nii Belgia saadik Riias perekonnaga, ja eriti meeldib meie jumalateenistus rootslastele. »Itaalia ööbik« prl. Desiderati (suvekasiinost) esines lauludega (Gounod »Ave Maria«), kuna Tallinna, Tartu ja Valga koguduste liikmetele, kes meid külastasid, peame südamlikult tänama nende agara osavõtu eest meie jumalateenistustest. Kirikus olijate rahvuslik koosseis oli mõni kord õige kirju, kaasa arvides külalised Poolast, Saksast, Hollandist, Leedust ja Lätist, kes kõik leidsid ühise keele ühise jumalateenistuse vaiksuse osavõtmises.

Nagu juba teada, ilmub meie ajaleht »Kiriku Elu« 1. aug. alates meie trükikojas »Tungal« Tartus, Veski 3. Isa Robert Lenzbauer määrati uuesti tegevalikuks toimetajaks (14. juulil); tema aadress: Pärnu, Possi 2. — Trükikoda »Tungal« töötab kasupüüdmatult usu ja vaimse kultuuri huvides, kiriku valitsuse järelevalvel. Senini ilmunud kirjandus on huvitav ja väärtuslik.

Kirjandust

N. Proide, RISTIUSU OLEMUSELT. Kas katoliku või luteri kristlus? Tartu 1938/39. lk. 84. hind 25 s.

Rahulikult ja sihikindlalt näitab tuntud autor-usuteadlane õiget teed keerulise küsimuse lahendamiseks. Raamat on artikliseeria »Katoliku kiriku võlu« ümbertehtud ja täiendatud trükk. Probleemi allikaks on meie aja rahutu võitlus tõe pärast. — Raamat on saadav kiriklatest ja trükikojast.

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 10

Oktoober 1939 a.

VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4-4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Tähe 38.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.;
postiga üksikn. 10 s., aastas 1 Kr.; välismaale aastas 1,50 Kr.

Maailmade valitsejale!

Kuningas Kristuse pühaks.

»Ära kirjuta kuningas!«, nii nõudsid Kristuse surmapäeval Pontius Pilatuselt vihast aetud variserid. Pilatuse poolt väljakuulutatud Kristuse kuninga proklamatsioon ei meeldinud neile sugugi. Kuid nende protest ei aidanud midagi. Pilatus osutus seekord kindlaks. Siis jäi Jeesuse kurjadele vaenlastele lohutuseks vähemalt see, et äkiline päikese varjutus vihatud pealkirja mähkis pimedusse. Kuid nende rõõm oli väga lühikese kestvusega. Varsti tõusis lihavõttepäike ja selle valgusel hiilgas ja hiilgab veel praegugi kustutamatu läikega see pealkiri: »Jeesus Kristus, kuningas, kõige aja ja igaviku kuningas«.

Nood Kristuse vaenlased varisesid kuulsusetult hauda, kuid tõusid uued, kellele Kristuse kuninga tiitel oli samuti pinnuks silmas. Nad ei saanud teda hävitada, siis nad püüdsid teda boikoteerida, surnuks vaikida. Nad tahtsid teda uuesti pimedusse kaduda lasta. Oma käsilasi nad püüdsid veenda: »Ärge ometi hoolige sellest kuningatiitlist, ärge hoolige sellest võimetust pettekuningast, kes ristil suri ja kes juba ammu on maetud ja kelle laul sellega on lauldud! Ütelge end temast lahti ning teie võite maa peal vabalt kõndida, võite elada nagu tahate, vabalt, täitsa oma tungide järele. Mitte tema, vaid teie peate olema kuningad, vabad kuningad, kes ei pea end kellegi ees painutama, kõige vähem aga ristilöödud kuninga ees!«

Ja need, kes nõnda eksile viidud masse Kristuse kuningluse vastu püüavad mässama õhutada, teevad kõik, et murda Kristuse valitsust, et kustutada tema kuningatiitlit. Ja nad on kahjuks tõesti nii mõrdagi korda saanud. Nad kustutasid Kristuse kuninganime riikide põhiseadusist, luutsid ta parlamentidest; nad lükkasid selle tagasi kohtusaalidest, kus tema pilt, tema nime nimetamine on põlu all; nad jätsid ta välja õppekavadest, reelasid ta haiglaist; nad ei võimaldanud talle juurepääsu perekondadesse ja kõigisse ringidesse, nad panid ta alles päris boikoti alla vabrikuis ja büroodes, lühidalt, nad katsusid teda järjekindlalt kõrvaldada kogu era- ja avalikust elust, isegi tema nime ei tohtud enam võtta suhu. »Me ei taha, et ta oleks

kuningas!« See mässuhüüd, mis kord kõlas Jeruusa-
lema kohtukoja ees, kostab praegu läbi terve kristusvaenulise, uuspaganliku maailma.

Selle jumalavallatu võitluse puhul oli Jeesuse Kristuse asemikul Pius XI-dal omal ajal julgust vastu astuda oma loosungiga: **Elagu Kristus kuningas!** »Temale, igaviku kuningale, surematule, nähtamatule, Jumalale üksi olgu au ja kiitus igavikust igavikuni!« (1 Tim 1,17)

See uus, kartmatu Kristus-kuninga proklamatsioon ei jäänud maailmas kuuldamatuks. Talle vastas vaimustatud kaja miljonite ja miljonite inimeste juures, kes oma ristiusulise nime veel au sees kanda tahtsid. Ning need inimesed nõuavad üks meelselt: Jeesus Kristus olgu kuningas ja jäägu kuningaks inimsüdameis! Tema on nad ära ostnud, vabastanud, lunastanud oma isikliku südameverega. — Jeesus Kristus olgu kuningas perekondades! Tema on nad asutanud oma armuga, oma Sakramendi läbi, ning ta pühitseb neis edasi ja edasi. Tema üksi suudab neis koos hoida ning jätkata. — Jeesus Kristus peab olema kuningas meie koolides. Tema on kõige enne ja kõige paremini hoolitsenud laste eest, tema toidab ja õpetab neid ülemkarjase ja õpetajana ja tõrjub tagasi nende vaenlasi hirmsa sõna läbi: »Häda neile, kes...!« Ja kuningas peab Kristus olema ka poliitikas. Tema igavene seadus on iga maise seaduse tuumaks ja ivaks.

Tema autoriteediga püsib ja langeb maine autoriteet. Tema olgu kuningas kohtusaalides; sest tema on kõige õiguse ülim instants, kõigi kohtunike kohtunik. Kuningas olgu Kristus ka büroodes ja tehastes, sest tema on see, kes kord kõige võimsale tööstusmagnaadile kui ka kõige viimsele käskjalale, maailmakontsernidele kui ka igale üksikule töölisele hüüab: »Anna aru oma asjaajamisest«, ja siis võtab ta ette lõpprevisiooni iga suure pearaamatu veeru kohta kui ka iga kõige vähemagi palgalehe nimistu üle. Ja seda kõike teeb ta hoolimata oma vastaste salgamisest ja tõrkumisest. Karjugu nad veelgi nii kõvasti: »Kristus-

kuningas on surnud!« Meie hüüame: »Elagu Kristus-kuningas!«

Selle »elagu, elagu« hüüdmise juure ei tohi aga jääda. Meie peame Kristuse kuningavõimu tegema nähtavaks igalpool, meis endis ja meie läbi peab ta valitsema pääsena nii eraelus kui ka avalikus elus, nii suusõna kui ka kirjasõna kaudu. Mida kristlased plaanitsevad, mida nad kõnelevad ja loovad, see peab olema kristlik, see peab olema tegudeks muudetud lööksõna »vivat Christus rex — elagu Kristus-kuningas!« Seda tahab Kristuse asemik saavutada oma Kristus-kuninga proklamatsiooniga, Kristus-kuninga püha kehtima panemisega (oktoobri viimasel pühapäeval).

Kas Kristuse asemiku, Püha Isa lootused, millised praeguse paavsti eelkäija pani omal ajal Kristus-kuninga proklamatsioonile, on läinud täide?

Kui tõsiselt kõlab ometi see küsimus keset ägedamaid kooli- ja palgavõitlusi, rahvaste vintsutusi, rahutusi ja sõjakoledusi, millel pole piiskagi Kristuse helduse ja armastuse vaimust? Missugune tõsine küsimus selle ärevuse laine puhul, mis meid ähvardab jumalatuse ässitustöö hooguminekul! Kas me lubame jumalatusel võita rahvaid üksik-inimeste südameid?

Kas on üldse veel vaja esitada seda küsimust? Kas ta pole veel lahendatud? Kas ei tahaks meile otsekui iga pilk meie aja märatsevale, keevale katlale, kasvavale ebakõlblusele, enesetapmistest järjest suurenevale arvule, vaelevande ja vägivald-kuritegude ning avaliku ulakuse rohkenemisele maailmas ütelda: »Loobugem rumalast lootmisest! Seda aega pole enam päästa!«

Ja ometi see meeleheide poleks õigustatud. Tollal, kui Kristuse vihased vaenlased nõudsid tema kuningatiitli kõrvaldamist, näis lugu olevat veel palju hullem kui praegu. Ja kahe päeva pärast tõusis jälle lihavõttepäike. Selle valgusel hiilgab Kristuse kuningatiitel veel praegu. Kirik proklamatsioonidega päev-päevalt oma tunniaegadel, mis algavad järgmiselt: »Tulgem, kummardagem Jeesust Kristust, apostlite, (märtrite, tunnistajate, neitsite ja naiste) kuningat, kuningate kuningat; teda, kellele kõik elavad!« See ei tohi mitte ainult preestrite auandmishüüuks jääda; see peab tulema ka kõigi teiste elust, kes kannavad Kristuse nime. Siis pole Kristus-kuninga püha mitte ainult täna ja homme, vaid läbi kõigi maailma ja igaviku aegade vältel.

Patu vili — surm.

Aastast aastasse laseb kirik meil vaadata omapärsat matuserongi. Me näeme Issandat oma jüngritega Naim'i linna ees. Just sel silmapilgul, kui ta tahab astuda linna, tuleb talle matuserong vastu. Matuserong on omapärane, sest keda kantakse välja, on noormees, kes seisis parimas eas. Ja see, kes järgneb surnule, on üksildane naine, surnu ema. Ta on sügavas leinas. Lakkamatult voolavad ta pisarad ja oma pilku ta ei suuda ära pöörata surnu kahvatult ja teravate joontega näolt.

See sügav lein on arusaadav. Sest see, keda kantakse välja, on tema ainus poeg, ja tema ise on

lesk. Ka inimestel on sügav kaastunne selle naisega, kes kaotas oma viimse inimliku lootuse. Seepärast nad ongi ilmunud suuremas arvus, et saata leinarongi.

Ka Issand näeb seda leinarongi — ta näeb ka leinavat ema. Kas see on vaid kaastunne selle emaga, või kas meenub talle oma enda ema, kes teda varsti saab saatma matusse, või kas ta tahab kõigile leinavatele emadele maailmas näidata oma kaastundmust ja ütelda lohutussõna? Issand astub surnuraami juure ja lausub ema poole pöördudes: »Ära nuta!« Ema vaatab imestunult tema poole seejuures mõeldes: Kas see mees tahab mulle keelata nutmise? Aga ei! Tema sõnad pole karmid. Kaastundmus kõlab neis sõnades. Ja kui ta vaatab Issandale silmisse, haarab usaldus tema südant Jeesuse vastu. Mis iial see mees tahab, ta soovib kindlasti temale kõige paremat.

Ja mis Jeesus tahtis, seda ta näitab kohe. Ta astub kandjate juure neile käskides, et nad paneksid surnuraami maha. Siis ta astub surnu juure: »Noor mees, ma ütlen sulle, tõuse üles!« Ja siis juhtus see imeline: See, kes oli surnud, avas silmad, liigutas end, tõusis istukile, hakkas kõnelema ja oma ema nähes ta sirutas käed tema järele välja. Ja see, ehmunud sellest mis siin juhtub, veel rohkem aga rõõmustades, kui ta oma pojas jälle uäeb elumärke, ruttab laialilaotatud kätega temale vastu. Ja kui nad viimaks on toibunud oma suurest imestusest ja üllisusest rõõmust, laskuvad nad Jeesuse ees põlvili ja tänavad teda oma südame põhjast.

Aga ka inimesed, kes alguses ehmusid seda ime-tegu nähes, tulevad ligemale ja veenduvad selles, et kõik on tõelisus, mida nad näevad. Ja kui nad siis viimati on küllalt näinud ja hakkavad liikuma linna poole tagasi, on nende süda täis imetust ja nende suu ei lakka kiitmast Jumalat.

* * *

Matuserongid pole ju mingisugune haruldus. Terves maailmas nad leiavad aset, igal päeval umbes 80000! Ja harilikult ei jäta üksik inimesed matuserong sügavat muljet. Olgu siis, et surnu on inimene, kes kuulus meie omaste hulka, või kelle surma põhjustasid traagilised asjaolud.

Aga kuigi matuserongid meid harilikult ei liiguta, selles aastas, neis päevis on asi teistsugune. Nendes päevades oleme mõtetes nende juures, kes loomuliku asjadekäigu juures mitte ei pidanud surema, keda aga karm sõda sundis elust lahkuma. Ja vaimusilmaga näeme tuhandeid naisi, kes juba tänase päevani said sõja läbi leinajateks. Ja nagu eelaimdus see rusub meie hinge peal, et see on millegi veel hirmsama algus. Hirmus eelaimdus, et tuhandetest saavad sajad tuhanded ja miljonid; emad, kes oma armsamaid lapsi aastate öitses peavad nägema suremas, et neid siis saata viimasel teekonnal!

Ja võib-olla nad pole nii õnnelikud kui see lesk, keda vaatlesime evangeeliumis: Nad ei saagi omastele seda armastust üles näidata, et neid saata viimsel teekonnal. Võib-olla purustas kusagil granaat armastatu inimese nii, et ei jäänud midagi järele, mida oleks võidud matta. Või puudus aeg matusseks ja inimene, kes meile seisis nii lähedalt, puhkab mingisuguses ühishauas. Ja siis otsivad need kahe-kordselt õnnetud emad ja abikaasad oma surnut vähemalt vaimselt kaugelt lahingväljalt.

Kui me vaatleme kaastundliku südamega neid naisi, kes said juba leskedeks, neid emasid, kes kaotasid juba poja, ja kui me mõtleme sellele, kui

palju saab veel tulema valu ja leina, siis tahaksime abi otsides pöörduda selle poole, keda Jumal saatis, kes võiks teha lõpu sellele suremisele ja tapmisele, kes lohutajana saaks astuda kõigi nutvate juure, et neile ütelda: »Ära nuta enam! Ärge nutke enam, õnnetus on lõppenud, maailmal on jälle rahu!«

Miks Jumal tõesti ei lõpeta seda hirmsast suremist? Mispärast ta ei hukka need, kes on süüdlased selles tapmises ja suremises? Jah, mispärast kõik see?

Kui tahame sellele 'mispärast' leida vastust, siis peame kord katsuma vaadata sõjale ja suremisele Jumala silmadega.

Jumala silmis ei ole surm iseendas õnnetus. Jeesus Kristus pole teinud surmale üldise lõpu. Paljudest surnutest, kes surid tema maise elu ajal, äratas ta ainult kolm uuele elule. Teiste inimeste juures ta jättis asjadele oma loomuliku käigu.

Ja isegi surm sõjas pole suurim õnnetus Jumala silmis. Jumala silmadega vaadatuna sünnivad igal päeval hirmsamad asjad kui surm sõjas. Sest sõjale langeb ohvriks vaid maine elu. On aga olemas asi, millele langeb ohvriks palju väärtuslikum elu, üleloomulik, jumalik elu. Teie aimate, mida me tahame ütelda. Ja teie tunnete ka seda hirmsat võimu, mis põhjustab seda suremist inimhinges: See hirmus võim on — patt!

Ja kui tahame olla ausad, peame tunnistama, et see patuvõim on saanud hirmsaks võimuks viimastes aastakümnetes. Jah, see hirmus võim põhjustab peaaegu massilise suremise.

Ja veel seda peame tunnistama, et inimesed on alla hinnanud patu võimu, et nad katsusid pattu nimetada tühiaks, — tema peale vaadates kui asjale, mis elu juure kuulub, mis elu alles õieti teeb maitsevaks. Ja nendel polnud enam silmi, et näha patu hirmsaid tagajärgi, nad pole seda enam uskunud, — või vähemalt ei võetud seda enam tõsiselt.

Jumal aga ei vaata patule kui tühiaks. Tema silmis pole midagi hirmsamat kui see hingede suremine, mis põhjustati patu läbi. Sõda kõigi hirmsustega pole Jumala silmis kaugelt mitte nii hirmus, kui see kahju, mida patt tekitab inimsüdamel. Ja veel hirmsamana näib meile patt, kui me seda silme ees peame — ja seda tohime väita, — et kurja kasvamisest, patu hirmsas kasvamisest, nii kuidas me seda nägime viimastes aastakümnetes, peitub vastus küsimusele, miks Jumal ei takista seda viletsust ja suremist.

Juba Pühakiri ütleb seda selgesti, et patu vili on surm. Ja see pole mitte ainult selles mõttes õige, et patu, iseäranis pärispatu läbi surm tuli üleüldse karistusena maailma. Ei, ka see erakorraline suremine õnnetu juhtumise läbi või nakkava taudi ajal või sõjaajal võib olla otsene Jumala karistus.

Ja kui see nii on, kui ka see sõda võiks olla karistus inimeste pattude pärast, kas meie tänased inimesed oleme selles ka süüdi? Kellel oleks julgust seda salata? Kas meie kõik pole näinud seda, kuidas viimaste aastakümnete jooksul patt pääsis ikka rohkem valitsusele? Kas me pole siis sellest kuulnud ja kas me pole ise olnud selle tunnistajad, kuidas moodne inimene ignoreerib

Jumalat ja usku, kuidas ta hullumeelses pimestuses algas võitlust usu, eriti aga kiriku vastu? Kas Jumal võib seda karistamata jätta?

Ja kui hirmsasti on langenud inimeste kõlblus! Asjad, millede eest meie head vanemad ehmusid, kui nad sellest vaid kuulsid, on nüüd muutunud igapäevaseks. Kui me seda arvestame, et iga aasta jooksul tuhanded süütud lapsed mõrvatakse ema rüpes, et siin tõesti tuhandete süütute veri valati, siis alles aimame, kuivõrd sügavalt inimkond on langenud. Need asjad on hirmsad ja nad ei muutu sellest süütumaiks, et neile teine nimi antakse.

Ja perekonnaelu — ja meie nooruse elu! Kui tihti loobuti siin kristlikest põhimõtetest! Kui maailma rusub süü, mis nõuab heakstegemist, kas me pole siis ka kaassüüdlased?

Jah, see hiigelsuur inimkonna süü on viimaste aastate jooksul tõesti kasvanud suureks. Ja kui on olemas õiglane Jumal, ja kui see on õige, et iga süü nõuab heakstegemist, kas pole siis maailma ajalugu ka maailma kohtumõistmise ajalugu? Mitte nii nagu oleks Jumal ise tahtnud sõda! Aga Jumal ei takistanud sõda. Ja ta lubab seda, et inimesed ja rahvad üksteise vastu sõdides viivad täide Jumala kohtuotsust. Meie suudame sõjast ja hirmsast viletsusest, mida ta põhjustab, aru saada, kui me temale vaatame Jumala silmadega. Kui me aga oleme kaassüüdlased maailmasüües, siis me peame ka osa võtma maailma patukahetsusest. Ma ei taha ütelda, endid seejuures rahustades, et siin valitseb rahu. Kui meie kõik, kui vähemalt kõik kristlased selle aja tähendusest aru saavad ja meelt parandavad, siis saavutame võib-olla palves seda, et Jumal meid tõesti hoiab selle hirmsa õnnetuse eest.

Kui kristlased aga ei mõista selle katsumise tähendust, kui nad nii ükskõikselt ja ebakristlikult edasi elavad, mis siis saab veel tulema?

Parandagem meelt aegsasti! Katsugem tõesti pattu kahetseda kristliku eluga! Kui me seda teeme, siis see katsumine saab meile olema õnnistuseks. Siis Jumal ütleb meile kord ka: »Ära nuta enam!« Meile kõikidele ütleb ta siis: »Ärge nutke enam!« Pühakirja sõnadega ta saab meid lohutama: »Kuna sind kurnab kurbus, kuna sind uuendas valu, ma päästan su, ütleb Issand, sinu Jumal«. Täitugu Jumala soov ka meie suhtes!

Religioosuse tunne inimkonnas

6. Usundite võrdlus: Ristiusk.

IV. Kristlus kasvamas.

Kristlus esitab niisugust ülevoolavat küllust, et ta üheski inimeses, ühegi rahva juures, ühelgi ajal täiesti ei lakka avaldamast oma mõju, vaid näitab oma nägu ja tuleb inimkonnas nähtavale ainult järk-järgult, rohkete mõtlemise ja elamuse toimingute kaudu.

Juba üksikute inimeste juures on usund üha kasvav elu, mis ialgi ei jõua täiusele. Ükski inimene ei sünni küpsena, täiskasvanuna siia maailma, ka kristlasena mitte. »Inimene kasvab tões ja tõde kasvab inimeses« (Euken). Ilusasti ütleb

selle kohta püha Basilius: »Oma hilisemate elu aastate usundliku tunnetuse ma olen saanud oma õndsas emä mälestustelt ja olen teda hoidnud kui midagi kasvavat minu sees. See ei olnud mitte ühe aate muutumine teiseks, kui vaim kasvas ja sirgus suureks; vaid mis ma olin põhimõtetena võtnud vastu, selle ma kujundasin ja töötasin välja. Nagu taimeseeme oma kasvamisel sirgub millestki väikesest millekski suureks ja jääb oma kasvus iseeneses siiski samaseks, identseks, ilma et ta seejuures muutuks mõneks teiseks taimeliigiks, nõnda on lugu ka vaimse kasvamisega kristlikus tões.«

Kuigi kristlus kui Jumala ilmutus on jäädav tõe kõigi inimeste kohta, ei valda üksik inimene kunagi seda tõe täiel määral, vaid ta kõigub püha Augustinuse sõnade järele ikka 'leidnud olemise' ja 'otsimise' vahel.

Sellega tuleb ka seletada, miks kristlus mitmesuguste rahvaste juures, mitmesugustel aegadel ja mitmesugustel kultuuritasemetel kannab ka mitmesugust ilmet, pitserit. Nagu päikese kiired mitmesugustes keskkondades murduvad mitmesugusel viisil, nõnda peegeldub ka kristlus mitmesugusel viisil, vastavalt rahvaste ja rasside erinevusele, rahva vaimse ja kõlbelse taseme erinevusele. »Uue liidu olukord muutub koha, aja ja isikute järele, sel määral mil ühed isikud on täiuslikumalt, teised vähem täiuslikult võtnud vastu Püha Vaimu armu« (Thomas ab Aquino). Ja »nagu oleks pöörane üksikuilt indiviididelt juba ette loota ja nõuda täie meheea küpsust, nõnda oleks ka absurdne inimkonnalt tema edenemisteel, üldse igalt tema arenemisastmelt oodata sedasama« (Augustinus).

Kuid meil on seejuures tegemist mitte kristluse arenemisega tema olemuses, vaid »religioosse inimkonna arenemisega kristluse läbi« (Seeberg). Rahvaste poole, kes kuuluvad alles madalamate kultuuriastmete valdkonda, kristlus pöörab esijoones selle oma külje, mis temas vastab judaismile, nimelt seaduslikkuse, sest primitiivsed rahvad ei suuda jumalikkust veel mõista ega võtta vaimselt omaks. Vaimselt kõrgematele astmetele ta näitab aga sellevastu rohkem oma seespidist ja vaimset palet, ilma et ta neid rahvaid seadustest täiesti ära võõrutaks, sest ühegi rahvapõlve juures ei saa täiesti heita kõrvale seaduse õiget, tõelist kasvatamist ja arendamist. »Universaalne religioon, just sellepärast, et ta omab eneses võimeid olla usundiks kõikidele — tahab ta ju olla kogu inimkonna religiooniks — peab kõiki usundliku arenemise astmeid kordama enese sees, et igale küpsusastmele olla edustav ja soodustav.« Selles suhtes võime Görres'iga ütelda: »Ei ühtki suurepärasemat ega pühamat põhimõtet ei ole kristlusel hoida ega kaitsta kui oma enese alatise kasvamise põhimõtet.«

Tõepoolest saab kristlus ainult pikkamisi, järkjärgult jõuda oma täiusele alati 'edasielava Kristuse', paljudest liikmetest koosneva keha elavas esitamisena.

Selles mõttes võib ka kristlus, nagu kirik seda aastasadasid juba on mõistnud, ehtsaid, õigeid arenemisprotsessi põhimõtteid võtta omaks.

Juba oma algul, kui Jumal ilmutas end inimeses Jeesuses, olid »tõe sõnad«, mis ta rääkis, määratud küll kõigile inimestele, kuid ta ütles neid sõnu siiski teatava maa keeles ja tarvitas teatavale kultuuriringile omaseid piltlikke väljendusi. Küll on evangeelium rõõmusõnum »Isa ainusündinud Pojast täis armu ja tõe«, kuid juba mitmesuguste evangelistide juures näitab sisu väljendusviis teatavaid erinevusi, vastavalt iga üksiku evangelisti vaimulaadile ja erihuvidele.

Nõnda see jääb küll ka tulevikus. Kahjustamata jumaliku sisu, on väljendusvormid, mille des jumalik olemine ja elamine avaldub inimestele, muutlikud ning vahelduvad inimeste, aegade ja kohtade järele. Kuulutamise väline vorm peabki just muutlik olema, sest siin on tarvis viia jumaliku tõe kätte inimestele mitmesugustel aegadel ja kultuuritasemetel.

Seejuures aga avanevad paratamatult ka uued jumaliku tõe aspektid, ja neidsamu jumalikke saladusi esitatakse ja pühitsetakse uuel kujul, uute riituste all. Nõnda ei teki mitte ainult ida ja lääne kirik, vaid ka Rooma, Aafrika, Gallia, germaani, slaavi kirik — ja nõnda meie loodame — ükskord ka India, Hiina ja Jaapani kirik. — Seejuures aga on kõikjal, kus üks ristimine, üks usk, üks armastus, üks karjane ühendab kõiki, ikka kehtiv seesama »ökumeeniline« kirik, üks püha, katoliiklik ja apostlik kirik.

Sellel kiriku aastasadasid pidevalt kestnud kasvamisel on ka mõningaid »aineid väljaspoolt« võetud kirikusse vastu.

Osalt on seejuures tegemist rohkem teaduslike elementidega, nagu juudi, Rooma ehk germaani õigusega, Aristotelese või Araabia filosoofiaga, osalt jälle rohkem usundlike elementidega, nagu stoilise eetikaga või Plato ideed müstikaga, või koguni teatavate usundlike riituste ja tavanditega.

Tõe elementide suhtes kristlus võttis vastu selle, mis filosoofid ja teadlased õpetasid õigesti, parandas nende eksimusi, täiendas nende puudusi, viis lõpule nende üritusi, arendas nende aimusi ning rikastas ja peenendas sel viisil asteastmelt oma õppesüsteemi ala.

Kui küsimuse all seisid rohkem usundlikud kombad, siis muudeti need ümber ja täideti kristliku mõttega. Osalt oli seejuures tegemist kommetega, mis olid täiesti head, välja kasvanud inimese loomuse loomulikest tarvidustest või pärit usundlikest ürgilmutusist. Nõnda tõmbas kristlus »kõigist kihtidest maailmas enesele elumahla« (Newman).

See väliste ainete vastuvõtmine ei olnud aga sugugi »sünkretism«, tähendab, võõraste olluste puht väline juurdelisamine, vaid see oli orgaaniline vastuvõtmine, seespoolt toimiva seaduse järele.

Ja miski ei suuda usklikele nõnda selgesti tõestada evangeeliumi jumaliku jõudu kui evangeeliumi võime ühendada eneses kõigi kultuuride laialipillatud väärtusi ja võtta neid orgaaniliselt enesesse vastu, seespoolt toimiva elujõu varal, oma olemuse põhjal: olla »jumalariigiks inimkonnale.«

Jumalasalgamise traagika.

(Lõpp.)

Kui pole Jumalat, siis pole mitte ainult inimese mõistetud surma. Terve maailm muutub kaootiliseks. Jumalata maailm pole enam organism, mittegi masin. »Astraalne kord, milles me elame, on erand . . . üldine maailma loomus on igavene kaos, mitte selles mõttes, et puuduks vajalikkus, vaid selles mõttes, et puudub kord.« Need kõik on eksimused, mis on seletatavad endise jumalause seisukohast. Kui pole Jumalat, pole ka enam maailma, vaid on valitsemas kaos. Süvenegem selle üteluse tagajärjess! Siis saame aru sellest inimesest, kes mõeldes Jumala mõrvale sai hullumeelseks, »ennelõunasel ajal süütas põlema laterna,« jooksis turule ja hüüdis lakkamatult: . . . »Mis me tegime, kui me vabastasime selle maailma ahelast, mis teda sidus päikese külge? Kuhu ta nüüd liigub? Kuhu meie liigume? Eemale kõigist päikestest? Kas me ei lange alatasa? Ettepoole, tahapoole, külje poole, igale poole? Kas on veel olemas all ja üleval? Kas me ei eksi nagu minnes läbi lõpmatu tühjuse? Kas tühjus ei puhu oma hingeõhku meie vastu? Kas maailm pole muutunud külmemaks? Kas öö ei tule alatasa, ja jälle öö? Kas me ei pea süütama laternaid ennelõunasel ajal? . . . «

Olemise lagunemisele järgneb sündimise lagunemine. Jumalata on kõik, mis sünnib, rumal vajalikkus. On hirmus mõnitus rääkida inimese vabast tahtmisest. »Üksik inimene on igas suhtes osa saatusest, üks seadus rohkem, üks vajalikkus rohkem selleks, mis tuleb ja saab olema.«

Pealiskaudsed ateistid enne Nietzsche'd ei suutnudki aimata neid tagajärgi, mida jumalasalgamine pidi põhjustama. Alles Nietzsche avas nende silmad. Ja Nietzsche läheb ikka rohkem sügavusse. Ta näeb ette halastamatu järjekindlusega ja õudusttekitava visionäärse jõuga, et jumalasalgamine saab kord põhjustama selle viimse tagajärje: Nihilismi katastroofi, kõigi asjade eitamine mõttes ja teos.

Nihilism, »see õudseim külaline«, saab olema vältimatu reaktsiooninähe. Teism on äärmine lahendus. Äärmuse eemaltõrjumine tekitab aga vastupidise äärmuse; sellepärast on teismi eemale tõrjumine nihilism. »Äärmisi seisundeid ei vahetata mõõdukamate vastu, vaid jällegi äärmiste, kuid vastupidiste vastu.«

Ka moraal pole suuteline takistama seda nihilistlikku äärmust. Ennevanasti kristlik moraal pakkus küll suuri eeldisi; ta tagas inimestele väärtuse, maailmale täiuse ja absoluutsete väärtuste tundmise. »Ta takistas seda, et inimene põlgas inimest, et ta elule suhtus vaenulikult, et ta loobus õiguse tundmisest; ta oli enese alalhoidmise vahend.« Üldiselt öeldud: Moraal oli suur vastuabinõu praktilisele ja teoreetilisele ateismile. »Seda ta oli aga ainult seepärast, et ta toetus kristlusele. Langeb aga metafüüsika, kaotab ka moraal oma kindla aluse; kui Jumal on surnud, siis ta ei suuda enam takistada nihilismi tulekut.« »Iga puhtmoraalne

väärtuste otsimine lõpeb nihilismiga: Selle peale pidime ootama Euroopat! Loodetakse, et aitab moraalist usulise tagatiseta: sellega on aga tee nihilismile vaba!«

Kristluse ja moraali lõppemisega pakub ennast meile hirmus Schopenhauer'i küsimus: Kas on olemisel üldse mõtet? — see küsimus, mis nii mõndagi aastasada nõuab, kui tahame temast aru saada täielikult ja terves sügavuses. Ja vastus ei saa olema sarnane Schopenhauer'i vastusele, kuna ka tema ei suutnud ennast vabastada »kristlik-asteetilise moraali vaatepunktist«, millele enam ei kingitud usku, sest usk Jumalasse öeldi üles. Vastus saab olema nihilistlik: »Millelgi pole enam mõtet; kõik on mõttetu, sihitu, väärtusetu ja asjatu. Tulevik toob meile radikaalse väärtuse eemale tõrjumise,« selle vastu aga tuleb üles »usk väärtuse tusse«. »Umbusk endiste väärtuste hindamise vastu tõuseb niivõrd, et peame küsima, kas pole kõik väärtused meelitusvahendid, milledega venitakse komöödiat pikale, milledega aga ei suudeta jõuda lahendusele?« Kuna aga tõrjutakse eemale kõik headus olemises, peame ka kahtlema tõe suhtes: Nihilist arvab, »et iga usk ja tõekspidamine on paratamatult vale, kuna pole olemas tõele vastavat maailma«; kõik usk olevat ainult »perspektiivne paiste, mille päritolu asetseb meis«.

Nii peitub nihilistlikus jumalasalgamise järel duses veendumus: Kõik olemine ja sündimine on absoluutselt tühine ja sihitu. Inimene ja maailm on mõttetu, väärtusevaenulikud ja ebaõiged. Olemises ja elus leidub sügav pettumus. Sellest olemise eitamisest mõttes ja tundmises tuleneb olemise eitamine tahtmises: olemise purustamine ja rõõm olemise hävitamisel. »Nihilism«, nii ütleb Nietzsche, »pole mitte ainult asjata vaatlemine ja usk, et kõik väärib hävitamist; nihilism paneb käe enese külge, ta hukkab enese . . . See on võib-olla ebaloogiline; aga nihilist ei näe vajalikkust, mis sunniks teda loogiliselt mõtlema . . . See on kangelasliku vaimu omadus: ja nemad ei suuda seisma jääda eitamise juures, mis sünnib ainult mõttes, sest eitamine teoga on nende iseloom. Eitamisele mõttes järgneb eitamine teos«. Ka Nietzsche tunneb seda »ekstaatilisest nihilismist«, mis filosoferib vasaraga ja annab tõugendit Zarathustra'le purustada vanad tahvlid, et neid siis veeretada sügavusse. »See rõõm, mis on kehtimas tänapäevil — see kõik langeb ja hävineb; kes tahaks teda tagasi hoida! Aga mina, mina tahan teda veelgi tõugata.«

Olemise hävinemine mõttes ja teos: selleni viib meid viimati jumalasalgamine. Esialgu tundis Nietzsche ainult seda järeldust. Seepärast nimetas ta ennast »esimene täiuslik nihilist Euroopas«, kuigi ta, nagu väidab, selleks enesetunnetuseks leidis julgust alles hiljem. Nietzsche tundis ka seda nihilistlikku kurvameelsust, mis sundis küsima Zarathustra't: »Mis? Sa elad veel, Zarathustra? Milleks? Mispärast? Mille läbi? Kuhu? Kus? Kuidas? Kas see pole rumalus veel elada?« Nii kui Nietzsche sai nihilistiks pärast Jumala mõrvamist, nii oli ta ka veendunud, et nihilism saab olema Euroopa saatuse.

»Ja ma nägin suurt kurbust tulevat üle inimeste. Parimad nendest väsisid oma tegudest. Üks õpetus, üks usk valdas neid: 'Kõik on tühi, kõik on ükskõikne, kõik oli kord!' Lõikus oli küll hea, aga mispärast mädanes ja muutus pruuniks meie vili? Mis kukkus viimasel ööl kuult? Kes tahab meile halba? Asjata oli kõik töö, mürgiks on muutunud meie vein, kuri pilk kõrvetas meie põllud ja südamed nii, et nad muutusid kollaseks. Meie kuivasime kõik; ja kui langeb tuli meie peale, siis muutume tuhale sarnaselt tolmuks; ja isegi tuld väsitasime. Kõik kaevud kuivasid, isegi meri taganes meie eest. Maapinna ma tahaksin lahti kiskuda, aga sügavus ei taha mind neelata. Ah, kus on veel meri, milles võiks uppuda? Nii kõlab meie kaebus üle rabade. Tõesti, suremiseks oleme liig väsinud; nüüd valvame veel ja elame edasi — surnukambrites».

Need ennustaja sõnad tekitavad Zarathustra's kurva meeleolu ja ta ütleb oma jüngritele: »Tõesti, vähe aega veel, siis tuleb see pikk hämarus«. Ja peateose »Der Wille zur Macht« eessõnas seisavad lapidaarsed sõnad, mis teevad teatavaks hirmsa ennustuse: »Mis ma nüüd jutustan, on järgmiste sajandite ajalugu. Ma kirjutan, mis tuleb, mis teisiti tulla enam ei saa: nihilismi tulemine. Selle ajaloo võin teile juba nüüd jutustada, sest vajalikkus ise on siin teol. Tulevik teeb ennast teatavaks sajas märgis, see saatust saab igalpool teatavaks; selle muusika kuulamiseks on juba avatud kõik kõrvad. Terve meie Euroopa kultuur liigub juba ammast saadik painavas pinevuses, mis kasvab aastakümnete jooksul, nagu läheneks ta mingi sugusele katastroofile: rahutult, vägivaldselt ülepea kaela; sarnaselt voolule, kes tahab jõuda lõpule, kes ei taha järele mõelda, kes kardab järelemõtlemist».

Nihilism Euroopa üle — viimne jumalasalgamise tagajärg!

Piibli lugemisest ja levitamisest keskajal.

Et eelarvamine, katoliku kirik olevat keskajal keelanud piibli lugemise, ikka veel kummitab, leiab tõendust järgmistes ridades, milliseid tsiteerime siinkohal ajakirjast »Eesti Kirik« (3. aug. 1939, »Püha kirja tähtsus ja koht evangeelses kirikus«. »Eesti Kirikule« kirjutanud piiskop dr. H. B. Rahamägi.):

»Ükski ei salga, et usupuhastaja dr. M. Luther astus sellega põhjanevalt tähtsa sammu, kui ta piibli raamatu kettide küljest lahti päästis ja emakeelse tõlke näol rahvale kättesaadavaks tegi. Igauks võis lugeda ja leida, mis Piibli Raamatus olemas, igauks kogudusest oli kohustatud Piibli sisse süvenema. Selle läbi oli antud tee õigele usu- ja südametunnistuse-vabadusele».

Selle vastu on huvitav märkida, mis dr. Hans Rost ajakirja »Stimmen der Zeit« juuni väljaandes kirjutab: »Piibel polnud keskajal »pingi all lehav« raamat, mis oli kättesaadav ainult mõnele välja-

valitule. Ta oli levinuim raamat. Me peame seda asjaolu tähistama kadumatu kiituse tunnistuseks, et sajandite vältel tuhanded usinad mungad ja preestrid, nunnad ja võhikud pidasid piibli ärakirjutamist ja maalingutega kaunistamist oma elutööks. Sellised piiblid valmistasid keskaegsetele inimestele rõõmu. Ka kingitusena pulmaks oli piibel tarvitatud. Väga levinenud oli piibel XV sajandi kodanike juures. Eriti Nürnberg'ist, Augsburg'ist, Basel'ist, Zürich'ist ja Frankfurt'ist on meil kindlad andmed selle kohta, et sääl piibel oli levinenud mitmes eksemplaaris. Tema massilise levitamise vastu seisis asjaolu, et tol ajal puudusid trükikojad ja käsitsi kirjutatud piiblid olid väga kallid. Nii ostis kunstiosav ilukirjutajanna Diemund Wessobrunn'ist ühe kaheköitelise piibli eest terve talundi.»

Meie, kes tänapäevil võime omandada uue testamendi ühe krooni eest, ei suuda enam sellest aru saada, missugused ainelised raskused takistasid piibli levitamist. Kui sellest hoolimata piibel keskajas oli märkimisväärselt levinenud, võime sellest ära näha, kui agarasti teda levitati.

Kirik vaatas piiblile alati kui oma suurimale aardele. Kui tema tõlkimisel rahvuskeele vead ja eksimused märkamatu sisse hiilisid, pidi kirik manitsevalt ja keelavalt selle vastu välja astuma. Seepärast keelati võhikuile neid väljaandeid lugeda, mis vigade ja eksimuste läbi olid muutunud kahtlasteks. Peaaegu püha kartus piibli pühaduse ees põhjustas osalt paavstide keelu.

Otsus nõndanimetatud piibilugemise keelu üle kõlab tänapäevil: Üldist piibilugemise keeldu ei tundnud ega tunne katoliku kirik — küll aga piiravaid määrusi aja ja asjaolude tõttu.

»Usu pärast!«

Selle alarmihüüde leiame nädalalehest »Der Reichswart« (11. mail). Nimetatud lehe kahtlemata tähelepanuväärseist arutlustest võtame järgmist:

»Endise »saksa usuliikumise« siht, väljaspool kirikut ja ristiusku asuvaid saksa mittekristlasi kokku viia, oleks tähendanud lihtsalt usulise elemendi kõvendamist, nõrgestamata kirikut ja ristiusku nende elus. Seda sihti ei suudetud saavutada, kuna usuline mittekristlik element arvuliselt osutus liig nõrgaks, et määratella massiorganisatsiooni põhimihust. Praegu esineb olukord, et ühel pool asub ründav bioloogiline materialism, teisel pool aga kristlikud kirikud, mis ikkagi on veel arvuliselt tugevamad usulise elu keskused. Ristiusk on ka see, mis ikka veel moodustab kõige tugevama usulise substantsi. Kus meie saksa maastikus näeme riste, sääl me ei näe neis mitte ainult ristiusu sümboleid, vaid ka saksa inimeste üleloomuliku igatsuse sümboleid, mis talle võiksid olla manitsustähiseks, et inimene on rohkem kui paljas nautiv igapäevainimene, ja et maailm on rohkem kui see, mida temast räägivad mõistuslikud seadused või looduse seadused.

Bioloogiline materialism tahab ristid saksa maastikust kõrvaldada. Aga kiriku ja ristiusu saatust ei tohi seetõttu meile kui usulistele mitte-kristlastele ükskõikseks jätta. Peaksid kõik vastutusteadlikud sakslased uhkes tundmuses, et nad kuuluvad mõtlejate ning luuletajate rahva hulka, jõudma selgele äratundmisele, et siin on võitlus käimas usu pärast.

Maailmakirikust.

Rooma. 950 aastat on möödunud sellest, et Venemaa pöördus Vladimir Suure valitsuse all ristiusku. Sel puhul paavst korraldas isiklikult mälestuspüha ärapidamist, mille peale kõigi maade katoliiklaste poolt vaadati kui suurt tähtsust omavale sündmusele. Sellega valitsev paavst tahab, samuti kui Pius XI, uniooniküsimust asetada oma pontifikaadis keskpäigale. Selle tähtpäeva puhul peeti al Gesù kirikus liturgilisi teenistusi idariituses, kui ka püha Peetruse basiilika pealtaril. Nende ordude ülemad, kellede liikmed töötasid Venemaal või Venemaa kasuks, pidasid kõnesid. Need kõned käsitasid uniooniküsimust, vene rahva usulist omapära, praegust uniooniküsimuse olukorda ja kiriku olukorda Venemaal. Muuseas esinesid kõnedega ka kardinalid Marmaggi ja Pelegrinetti. — Leeduga uuendati head suhted uue nuntsiuse nimetamisega. Msgr. Vallega on esimene paavstlik saadik Kaunases pärast seda, et aastast 1931 katkendati ametlik sidemed Vatikaniga. Arusaamatuste kõrvaldamisel on suured teened meie Eestis volitatud nuntsiusele, ülempiiskop dr. Antonino Arata'l, kes vaheajal esindas poolametlikult Vatikani Leedus. — Katoliku ülikoolidel, mis on ühenduses Roomaga, on suur edu. Milano rektor dr. P. Gemelli O. F. M. asutas psühholoogilise instituudi ja õppis ise 61-aastasena lennukunsti uurimise otstarbeks. Pekingi kat. ülikool suutis 88 õpilasele anda lõpp- ja doktoridiploomi. Ülikool on asutatud 1931. a. ja omab suurt poolehoidu ka paganate seas. Samuti töötab Tokio ülikool eduga. — Katoliku kiriku suhted on veel paranenud Greekas ja Irakisis. Greekas viitis ususalvus selles mõttes, et mõned uusima usu-seaduse teravused katoliiklaste vastu võeti tagasi valitsuse poolt. Edaspidi ei nõuta enam õigeusu kiriku ülemuse tsensuur rooma-katoliku raamatutele; piiskopid ja preestrid vabastati sundmäärusest, elada teatud poliitise poolt lubatud asukohal; õigeusulist vastu võtta katoliku usku on vaid siis karistatav, kui teda sihilikult »petetakse, ahvatellakse või kasutatakse tema hädalist seisukorda! Noh, siis võib ju maailm rahul olla! Irakisis elavad 100000 katoliiklast kõik-sugustest riitustest. Muide on maa muhamedi usku. — Teaduslike ürituste kohta on nimetamisväärsed: Püha Augustinuse koguteoste väljaandmise kavatsus Prantsusmaal, 44 köites (3 juba ilmunud), ja uus piibelkommentaar hollandi keeles säälsete kat. professorite läbi.

Belgias võideldakse praegu innukalt kõlbmatute filmide vastu. Katoliku filmühingud algasid selle võitluse, kuna peaaegu kõigis kinodes näidatakse (ameerika) ebakõlblikuid filme. Ka parlamendis käsitati see küsimus. — Benediktiinid, kes idariituses töötavad Venemaa ühendamise kasuks kirikuga, asutasid uue kloostri (Amay asemele) Chevragne'is Namur'i piiskopkonnas. — Belgia-Kongo katoliiklased aitavad agarasti kaasa oma kirikute ja koguduste ülalpidamisel. Usu levimine edeneb imestamisväärselt.

Saksa. Selle aasta piiskopikonverentsist Fulda's 22. — 24. aug. võtsid kõik Saksa piiskopid, kui ka endise Austria piiskopid ja üks Sudeedimaa piiskop osa, kardinal Bertramiga Breslau'st eesotsas. — Misjoniasutus St. Michael Steyl'is asitis seekord koguni 137 uut misjonäri raskele usutööle. 1927

andis praegune paavst säälsamas 79 misjonäri enne välja-sõitu pühitsetud risti üle: seekord ta saatis oma õnnitlusi ja õnnistust. — Raskete aegade ja olukordade kiuste preestri-kandidaatide arv ei anna karta. Nii pühitses veel hiljuti kardinal Bertram 89 noormeest preestriteks! — Kaotused: Surnud on kuulsad kirikumuusikud preester dr. Thiel, Regensburgi kirikumuusikakooli juhataja; Viini ülikooliprofessor dr. Nivard Schlögl O. Cist., tuntud piibliuurija ja vanade keelte tundja; Freiburgi ülikooli kirikuajaloo professor dr. Veit, kelle asemele nimetati professoriks ajalooline dr. Mohler München'ist. Haiguse tõttu on tagasi astunud Klagenfurti piiskop dr. Adam Hefter oma ameti täitmistest.

Rumeenia. Peakirja all »Õigeusklik saadik kõneleb katoliku kiriku õnnistusrikkast tegevusest Rumeenias« kirjutasiid säälsed lehed: »Rumeenia senatis pidas hiljuti ajakirjanike klubi saadik Agarbiceanu kõne, milles ta teiste hulgas väidab: Sellest on möödunud 230 aastat, et oleme oma aknad pisut avanud rooma-katoliku kiriku poole. Selle kiriku läbi me oleme saanud ajaloo jooksul rahvusliku enesetunde ja teadvuse meie ladina päritolust. Täna me ei vaja enam nii sugust tõuget väljaspoolt. Kes aga tahaks salata, et selle akna läbi võiks puhuda meile kasulik õnnistusttoov tuuleke, mis tuleb üldisest katoliku kiriku voolust, tema igapäevast väsimatust tööst, tema ikka jälle korduvast ja seest tulevast uuestisündimisest sügavamale kristlikule elule ja kõigi kihtide hüveks? Sellest õhkkonnast tohime rõõmu tunda, ilma et me peaksime kartma kahju või hädaohtu! Sest see kõik aitab kaasa rahvaste vaimse ja kõlbelise jõu tõstmiseks. See võib teha tugevamaks ka meie riigi põhialuseid ja võib teenida meie Rumeenia rahva heakäekäiguks«. Nende sõnade eest kõneleja sai suurte kiiduavalduste osaliseks. — Rumeenias elab 15 miljoni õigeusuliste kõrval 3 miljoni katoliiklasi.

Mehhiko. Oma Mehhiko reisimärkmeis, mis tuntud inglise romaania kirjanik Evelyn Waugh praegu alles avaldas, kirjeldab ta ka salajast katoliku liikumist Mehhikos. »Väliselt torkab meile silma relvastatud vähemuse vaatepilt, mis kirikut blokeerib ja nälgutab. Rahva vastupanu murrab vahest spontaanselt esile, kuid ta peab jälle kokku varisema, kuna ta on toetuseta. — Nähtamatult aga areneb kiriku töö jälle edasi. Mehhikos pole olemas eukaristlike kongresse, pole olemas katoliiklaste massimeeleavaldusi. Sellest hoolimata on aga arenev religioosne taassündimine, mis muudab katakombidesse aetud Mehhiko kirikut. Kirik on katakombide vaimu jälle elavaks teinud. — Oma Mehhikos viibimise ajal olen näinud nii mõndagi sellest tööst. Kaastöölised peavad jääma anonüümseteks. Nad on kehvasti hädaohus ja mina ei tohi neid ei millegagi reeta. Need on enamikus ilmi- ja mehed ja naised, kellel on vähe varandust, kuid kellel on siiski hea haridus. Nad on piiskoppide juhtimisel organiseerunud, et korda saata puht vaimset suurtööd. Nende hulgas pole »pistoleros'eid«, nad ei hooli poliitika ajamisest. Nad tahavad õpetajaid üleval pidada ja kasvatada, kes seepool ja väljaspool riigiteenistust võivad ateismile vastu töötada. Nad kergendavad ja edendavad peitlulaind preestrite tööd. Nad avaldavad lihtsaid apologetilisi ja usulisi töid. Nad organiseerivad õpperinge, milles täiskasvanud ja noored inimesed arutavad usulisi küsimusi. Kõikumatul on kindel tõsiasi, et mehed, kes saja aasta jooksul on viinud maa tema praegusse haletsemisväärsesse seisukorda, on olnud eranditult usu vastased. Need apostlikud töölised usuvad niisiis, et Mehhiko ainult ristiusu läbi jälle saab terveks ja ühendatuks. Nad ei usu, et see ainult hierarhia taaselustamise ja kirikute tagasiandmise läbi on saavutatav. Neil pole mingisugust kindlat poliitilist programmi, ning nad arvavad, et terve rahvas ise endale loob oma poliitilise organisatsiooni. Vaheajal nad püüavad rahvast usule tagasi viia. Seda sihti nad jälgivad süstemaatiliselt ja suure andumusega. Kogu oma aja võiks veeta mehhiklaste juures ja Mehhikos, ilma et sellest midagi märgata. Kuid see töö on olemas ja naised ning mehed, kes selle kallal töötavad, olid tõesti õnnelikud ja rõõmsad inimesed, õnnelikemad, keda Mehhikos leidub.«

Veidi statistikat. Jugoslaavia 17 milj. elanike üldarvust on 5 266 000 katoliiklast ehk 37,8%. 20 piiskopkonnas tegutseb 3800 preestrit. Kuna kuni 1918. aastani Belgradis oli vaid üks katoliku kabel (Austria saatkonnas) olemas, leidub sääl praegu juba mitu õitsvat kogudust. Arvurikkam ordupere Jugoslaavias on frantsisklaste oma. Nad töötavad hingeduhooldamises 700 000 katoliiklase jaoks. Kaks frantsisklast on piiskopid. Nende tegevuspiirkond on peamiselt Kroaatia,

Bosnia ja Herzegovina. — Ameerika Ühendriikides olevat uusima statistika järele 21 322 688 katoliiklast. — Islami ehk muhamediusu pooldajate arv maailmas on hiigelsuur ja üsna kasvamas, eriti Aafrikas. Ajakirja „Schönere Zukunft“ andmete järele (nr. 49 1939) on muhameedlasi Euroopas 5,7 milj., nendest 1,5 milj. Jugoslaavias, teised Albaanias (1 milj.),reekas, Bulgaarias ja Rumeenias (teatavasti ka paar inimesi Eestis!); Aasias leidub 250,7 milj., Aafrikas 65,1 milj., Ameerikas

vaid 0,3 milj. ja mujal palju vähem. See tähendab, et protsentides on muhameedlasi Aasias 24%, Aafrikas koguni 37%, Euroopas 1,1%, Ameerikas 0,1%. — Iiri anglikaani kiriku priimas kaebab, et 10 aasta jooksul (1926–36) tema koguduste liikmed on kahanenud 220 000-st 194 000-ni. Kirikuülem näeb selle nähte põhjusi perekonnaelu lagunemises, hilises abielumises ja abielu ning lastetüdimuses.

Kodumaalt.

Pärnu. 15. augustil, püha Neitsi Maria taevavõtmise pühal, tulid poola töölisel rohkesti linna, osa võtma jumalateenistustest. Kell 9 homm. kogunes kohalik kogudus kabelisse. Poolakad aga tulid suurmissale, mis pidas preester St. Rut Kiviõlist. Jumalateenistus ühes litaaniaga ja jutlusega venis kuni kella kaheni. Arusaadav, et pidulik missa ja omavaheline koosviibimine oli laialipillatud poolakatele hingeliselt väga tere tulnud. — Pildil näeme gruppi poolakaid isa Robertiga Pärnu kirikla aias.

Nõmme. 8. oktoobril toimus Nõmmel katoliku kabeli õnnistamine. Kaua juba igatsesid nõmmelased oma pühakoda. See valmis nüüd nelja kuu jooksul hr. arhitekt Thamm'i juhtimisel. Puust kabel on väikese internaadi maja juure ehitatud, Rahu tän. 17. Sisemine ruum mahutab 100 inimest. Seinad ja lagi on kaetud Riia kipsiplaatidega, mis on kivivärvides ülemaalitud. Katus on suurte punaste eterniitahvlitega kaetud. Tema all jääb veel suurem ruum internaadi kasutada.

Pühitsemist talitas Msgr. ülempiiskop Profttlich kohaliku preestri Stipa saatel. Kabel oli täis usklikke, ka Tallinnast oli tulnud külalisi. Laulukoor esines ilusa missaga preestrikandidaat Dordett'i juhtimisel, kes ka orelit mängis. Orel on nimelt ka juba kohal, vana, aga ilusakõlaline orelikene, mis seni seisis Tallinna katoliku surnuaia kabelis. — Nagu kuulda, võtavad orelimängimisest ja koori juhtimisest vaheldumisi osa ka pr. El. Thamm ja prl. Ellen Michelson.

Soovime Nõmme katoliiklastele, et see vaimustus,

mis sel puhul leegitses nende südameis, ei kustu ka edaspidi ja kutsub kõiki igal pühapäeval sinna jumalateenistusest osa võtma.

Tartu. Neil päevil, 10. oktoobril, sai kohalik preester isa Berard Huber viiekümneaastaseks. Sel puhul Tartu kogudus õnnitles teda südamliselt ja tänutundes. Isa Berard on sündinud 1889. a. ja sai pärast ülikooli lõpetamist 1912. a. preestriks. Siis tegutses ta hingehooldamise alal kodu- ja välismaal, kuni ta siirdus lõplikult Eestisse 21. aug. 1931. a. Siin ta leidis uue kodumaa, mille kodanikuks ta ka praegu on. — Tartu kogudus ja kirik tänab teda palju, eriti jumalateenistuste (orel, koor) ja kiriku (laialdased remonttööd, ka kiriklas) kaunistamise pärast. Koosviibimine koguduse liikmete osavõtuga leiab aset võimaluse järele oktoobri jooksul. — Ad multos annos in vinea Domini!

Tartu katoliku kirikla sai ühenduse telefonivõrguga. Telefoninumber 4360.

Kirjandust.

Thomas a Kempis
KRISTUSE JÄLGEDES

Eestindanud ja eessõnaga varustanud V. Pabson.

Kirjastus »Loodus«, Tartu/Tallinn.

327 lk. Hind kr. 2,55; kal.köites kr. 3,35.

Saadav ka Tallinna r. kat. kiriklast, Tallinn, Munga 4–4.

Raamatut, mille kõrgeväärtuslik sisu selges ja tabavas eesti keeles eriti torkab silma, on igale ristiusulisele tungivalt soovitatav!

Trükikojas »TUNGAL«, Tartu, Veski 3, on ilmunud:

N. Proide, **RISTIUSU OLEMUSEST,**

Kas katoliku või luteri kristlus?

84 lk. Hind 25 s.

Palveraamat **AU OLGU JUMALALE**

koostanud preester Robert Lenzbauer.

Lk. XVI + 448. Hind kal.köites 1 kr.

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlumb 1 kord kuus.

Nr. 11

November 1939. a.

VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4-4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Tähe 38.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.;
postiga üksikn. 10 s., aastas 1 Kr.; välismaale aastas 1,50 Kr.

Novembrimõtted.

Ruttu, väga ruttu saabub siin sinu lõpp. Seepärast vaata järele, kuidas sa elad, kuidas su seisukord on.

Täna on inimene olemas ja homme teda enam ei ole. On ta kord inimeste silmist kadunud, siis kaob ta ka varsti nende meelest. Kui suur küll on selle inimese südamepimedus ja nüridus, kes ainult olevikule mõtleb ja seda ei vaatle, mis tulemas on. Sa pead igas oma tegevuses ja mõttes nii käituma, nagu sureksid sa nüüd varsti. Kui sul oleks hea südameatunnistus, siis sa surma eriliselt ei kardaks. Palju parem ja mõistlikum on patust hoiduda, kui ajutise surma eest põgeneda.

Kui sa täna ei ole ette valmistatud, kuidas võid sa siis seda olla homme? Homme päev on teadmatu päev. Või tead sa kindlasti, et sa homme veel elad?

Mis on sellest kasu, et me kaua elame, kui me ennast sääljuures nii vähe parandame? Pikk iga ei tee meid harilikult paremaks, vaid tihti ta ainult suurendab meie pattude hulka. — Jumal tahaks, et me ühe päevagi siin kaduvas maailmas elaksime õigesti ja hästi!

Paljud arvestavad aastaid oma ärkamisajast, aga elu muutmise vilja nad arvestada ei saa; seda leidub vähe. — Kui sulle surm nii hirmsana näib, siis peaks sul veel hädaohtlikum olema edasi elada. Onnis on, kes surmatundi ikka silmade ees hoiab ja iga päev surmale valmistub. Kui sa oled inimest suremas näinud või veelgi näed, siis mõtle, et ka sina pead rändama sama teed.

Igal hommikul mõtle, et sa võib-olla õhtuni enam ei ela. Ja kui oled õhtuni jõudnud, siis ära julge enesele elu lubada hommikuni. Ole siis alati valmis ja ela nii, et surm sind ettevalmistamata ei leiaks. Paljud surevad ju järsku ja ettenägematult, võib-olla ka ette valmistamata, sest inimese poeg tuleb ühel tunnil, kui seda ei oodata (Lk 12,40). Kui nüüd viimne tund tuleb, siis paistab sulle kõik möödunud elu päris teises valguses; hoopis teisiti hindad sa seda. Kahju saab sul olema, et sa nii laisk ja hooletu olid oma paranemises.

Kui õnnelik ja tark on see inimene, kes nüüd püüab nii elada, nagu ta tahab oma surmatunnil olla. Suurt usaldust surma puhul annavad inimesele täielik selle maailma põlgamine, tuline igatsus kasvada kõigis voorustes, tõsine kahetsemine, enesetalgamine, rõõmus alistumine ja sõnakuulmine, kannatus ja rist armastusest Kristuse vastu.

Palju head võid sa teha niikaua kui oled terve; kui sa aga haigestud, siis ma ei tea, mis sa veel teha suudad. Haigus teeb väheseid paremaks, niisama nagu rändamine pühadele paikadele väheseid vagamaks teeb.

Ära looda sugulastele ja sõpradele; ära lükka oma häid kavatsusi tulevikku, sest rutem kui sa uskuda võid, unustavad inimesed sinu ja su kavatsused. Parema on, et sa nüüd, kus veel aega on, midagi head ette võtad ja ka ise ettevaatlik oled, selle asemel et teise abi ootama jääda. Kui sa siin maailmas iseenese eest ei muretse ja head ei tee, kes kannab siis tulevikus sinu eest hoolt? Praegu just on väga kallis aeg, nüüd just on õnnistuspäevad ja nüüd on sobivad päevad (2 Kor 6,2).

Aga häda, häda sulle, et sa neid kalleid, sobivaid päevi kasulikult ei tarvita. Nüüd oleks sul võimalust koguda varandust taevas, millest võiksid igavesti elada. Võib tulla aeg, kus sooviksid tundigi selleks, et ennast parandada, aga kes teab, kas sa seda saad.

Seepärast, mu kõige armsam, suurest hädaohust ja suurest murest võid sa vabaneda siis, kui sa surmale alati ettevaatlikult silma vaatad ja temale oma surevuse äratundmisega vastu sammud.

Nii õpi siis nüüd sääraselt elama, et sa surmatunnil võid pigemini rõõmutseada kui karta. Õpi nüüd maailmale surema, et sa sellega õpiksid Kristusele elama. Õpi nüüd põlgama ajutisi asju, et sa siis takistamata saaksid Kristuse juure koju minna. Harjuta nüüd oma keha kasinusele, kahetsedes patte, et sa, kui su tunnike lööb, võiksid heal meelel ja rõõmsasti surra.

Sina rumal ja kergemeelne! Kuidas võid sa enesele lubada kaua elada! Tegelikult ei ole sa ju ühtki päeva kindel, et sa

ei sure. Kui paljud juba on ennast petnud. Nagu juhuslikult, igatahes ette valmistamata on nad oma keha lahkunud.

Kui tihti oled sa seletusi kuulnud: See on mõõga läbi hukkunud, teine uppunud, see on katuselt kukkunud ja kaela murdnud, teine söömise juures lämbunud. Üks on hukkunud mängu juures, teine tules, kolmas katkus, neljas on tapetud! Muud midagi kui surma ei ole inimesel oodata, ta elu kaob nagu vari (Job 14).

Kes mõtleb sinu peale pärast surma ja kes taipab sinu eest siis palvetada? Seepärast, mu armas, tee nüüd, mida suudad. Sina ei tea ju, millal sa sured; ei tea sa ka, mis sind pärast surma ootab. Nüüd, kus sul veel aega on, kogu enesele kadumatuid, igavesi varasid.

Midagi ära otsi suurema usinusega, kui ainult oma õnnistust. Ainult see, mis Jumalast on, olgu su südame lähedal.

Jumala pühakud tee oma sõpradeks, need olgu sinu juures aus, neid võta endale eeskujuks. Kui sina lahkud siit elust, siis nemad võtavad sind vastu igavestesse hoonetesse. Ära unusta, et oled võõras rändaja siin maailmas, ja selle maailma askeldused ei lähe sinule midagi korda.

Hoiä vabana oma süda ja tõsta ta üles Jumala juure, sest siin sulle jäävat paika ei ole.

Üles läkita oma palved ja ohked, sinu silmapisarad saatku neid, et su vaim pärast surma õndsalt Jumala juure jõuaks.

(Raamatust: Thomas a Kempis, KRISTUSE JÄLGEDES, 1. raamat, peatükk 23. Vaata meie kuulutus selles lehes!)

Protestantlik maailmamisjoni- konverents Tambaram'is.

Maailmaprotestantismi liikumine kirikute taasühinemiseks leiab ka misjonites ikka rohkem arusaamist. Kuskil ei osutunud ju protestantliku kristluse lõhestus nii saatuslikuks kui misjonipõllul. Kui sääl praegu 419 protestantlikku misjoniühingut kõrvuti ja läbisegi töötab, sagedasti jutlustab erisugust evangeeliumi ja sellega edendab uute sektide tekkimist — üksi Lõuna-Aafrikas loeti 536 sekti — siis saadakse aru tungivast hüüdest ühinemise järele.

Maailmamisjonikonverents Tambaram'is Madras'i ligidal Lõuna-Indias oli kolmas sedalaadi. Esimene leidis aset Edinburgh'is (1910), teine Jeruusalemas (1928). Siiski oli detsembris 1938. a. Tambaram'is asetleidnud koosolek kaugelt tähtsaim, kuna siin esimest korda kohtusid täies tasaõigusslikkuses kristlike maade saatvate (misjoneerivate) kirikute esindajad (Euroopa, Põhja-Ameerika, Austraalia), kui ka misjonimaade saavate kirikute esindajad (Aasia, Aafrika, Ladina-Ameerika, Okeania), eristatud ka »vanade» ja »noorte» kirikutena, nõupidamisiks ja andis niiviisi koosolekule ökumeenilise iseloomu, nagu seda senini ükski protestantlik maailmakonverents ei tundnud. Neist 471 osavõtjast, kes pärit olid 69 mitmesugusest maast, koguni 377 esindas oma kirikuid, nende seas 191 pärismaalast noortest ja vaid 186 vanadest kirikutest.

Koosoleku teema oli jagatud viieks peaküsimuseks paljude osaküsimustega. Viis peaküsimust oli:

1. Usk, millest kirik elab: Kiriku olemus ja ülesanne Kristuse saadikuna aja põhivoolude vastu.

2. Kiriku tunnistus: Evangelisatsiooni ülesanne ja meetod.

3. Kiriku elu: Jumalateenistus, kristlik kasvatus, pärismaalasist kirikuteenrid, kellede täiesti puudulik haridus (ka ordineeritud pastorite oma) kirjeldati protestantlike misjonite »suurima nõrkuse» sena, kooliküsimused, sotsiaalne tegevus, välismisjonäri ülesanne ja koolitamine, kristlik kirjandus.

4. Kirik ja ümbritsev maailm: Noorte kirikute majanduslikud alused, seisukohavõtt sotsiaalsete ja majanduslike küsimuste, rahvusvahelise maailma seisu ja riigi suhtes.

5. Koostöö ja üksmeel.

* * *

Läbirääkimistel selgus neli põhijoont, mis iseloomustavad praegust maailmaprotestantismi.

Esimese põhijoonena on näha rõõmustav pööre usule ja kristlusele, ärapööramine liberaalmodernistlikust evangeeliumi »ilmlikuks tegemisest ja võõrutamisest kristlikust vaimust». See kippus üha rohkem saama puht sotsiaalseks kuulutuseks, langema alla usuväljendiks muude usundite kõrval. Koosolekul Jeruusalemas omas veel anglosaksi modernism laialdase mõju, mis pidas mitte-kristlikud usundid vähem vastastena kui liitlastena säkularismi vastu. Kristlus pidi esikohal kultuurimisjonitööd tegema, koole, tervishoidu, sotsiaalset õnnestamist tooma. Kõneldi juba üsna sageli liberaalseis ringkonnis kõigi usundite sõprustamisest, »üldise inimlikkuse usust». Seejuures radikaalsed grupid läksid nii kaugele, et nad loobusid »objektiivsest ilmutusest, üleloomulikust Jumalast, loomingust Jumala kõikvõimsuse läbi, Kristuse jumalusest, tema surma lepitamisjõust ja liha ülestõusmisest».

Niisuguselt eksiteelt pöörduti Tambaram'is kahtlematult ära. »Võib-olla suurim vahe Jeruusalema ja Tambaram'i koosoleku vahel seisneb just selles, et Jeruusalemas mittekristlikud usundid ühes kristlusega kõrvutati säkularismiga, kuna Tambaram'is ühes säkularismiga neid kõrvutati kristlusega. »Kristus ei ole mitte ainult üks neist paljudest teist, vaid üksainus tee, kuna ta on Jumala tee maailma lepitamiseks».

Kuigi lubati kooliküsimustele ja sotsiaalsele tööle laia ruumi läbirääkimistel, siiski eitati nende esikoht misjonitöös ja nende väärtuslikkus heideti alla usulisele misjonisihile kui »vahend pööramisele», mis Jeruusalemas veel rohkesti tagasi lükati kui proseliütide tegemine. — See pöördumine usulisele misjonitöös on kõigiti heakskiidetav.

Teine põhijoon oli selge tahe kirikule. See ilmus juba kõneviisis.

Jeruusalemas kõneldi enam »kristlusest», nüüd aga »kirikust». Jeruusalema koosoleku ametlik aruanne nimetas end »World Mission of Christianity», Tambaram'i oma aga »World Mission of the Church». Küll on ka see väljendusviis eksitav, kuna ei pandud tähele katoliku misjonid, kuigi

nad on kaunis tugevamad kui protestantlikud. Protestantlikud misjonid lugesid 1937. a. ametlike andmete järele 10 971 066 ristitud, katoliiklikud 21 143 328. See tähendab, et protestandid alates 1924. a. on kasvanud 4 430 236 võrra, katoliiklased alates 1927. a. aga 7 812 699 võrra!

Seda pöördumist kirikule, nagu ta ilmnes koosolekul, osa osavõtjaid väljendas järgmiste sõnadega: »Me ei vaata evangeeliumi eraldatuna kirikust ega kirikut eraldatuna evangeeliumist, vaid Kristuse kirikut Jumala sõnumiga käes« (Harrison).

Aga mis on kirik? »Kirik on Kristuse ihu ja kõigi usklike püha osadus taevas ja maa peal, pühade osadus. Ta on ühtlasi Jumala armulise plaani ilmutus loomingu ja lunastuses, Jumala armu edasikestev riist Kristuses Püha Vaimu läbi, kes on elu, kellest ta on läbi immutatud ja kes alati pühastab kõiki tema osi«.

Jah, juleti kõnelda »nähtavast« kirikust. »Kristuse järelkäimine ei ole mitte ainult nähtamatu ja mõtteline, vaid tõeline ja katsutav, kuna ta ajaloos võtab kindlat kuju«.

Nõutakse kuuluvus nähtavasse kirikusse. »Iga Kristuse jüngri kohustuseks on liituda ühe olemasoleva kirikuga, s. t. ühega neist katsutavaist ühinguist, milledes ja milleda läbi Kristuse üldine kirik, Kristuse järelkäijate üldmaailmne ühiskond, püüab end ilmutada«.

Kuigi ka siin kirik ei mõisteta veel mitte katoliku kiriku täismõttes, ei saa siiski eitada, et peetakse kirikut kristlust kahtlustatavaks ja nõutakse peale Kristuse vaba järelkäimise »kirikut«, mis nähtavates kirikutes »püüab end ilmutada«.

(Järgneb)

Religioosuse tunne inimkonnas

6. Usundite võrdlus:

Kristlus: Aade ja tõelikkus.

Aadet ja tõelikkust tuleb ka ristiusus eristada teineteisest.

Aate järele kirik on »pruut ilma vähimagi häbiplikita«, on Kristuse müstiline ihu. Kuid tõelikkuses ei osutu pühaduse täiuslik teostumine üheski kiriku liigis täiesti võimalikuks ega üksik kristlane, veel vähem kogu kirik ei saa kunagi »kiideldada, et ta on selle täiuslikkuse juba saavutanud«.

Aate järele on kirik »jumalariigi tervik«, aga kunagi ei ole seda üksik järk kiriku ajaloos. Ei eilne kirik, ei tänapäeva kirik ega homse päeva kirik ei ole veel kõiksus. Ei rooma-ladina kirik ega katolitsism idamaisel kujul ei ole veel kogu Catholica. Alles rahvaste kirik, tema totaalsuses nähtuna, on seda.

Idee iseeneses — ja kogu tema esinemine ruumis ja ajas — on see, millest võib ütelda, et ta annab ideaalse complexio, annab kooskõla sisu ja välimuse vahel, seaduse ja vabaduse vahel, dogma ja müstika vahel, liturgia ja südamevagaduse vahel, üksiku isiku ja ühiskonna eest hoolitsemise vahel jne.

Kes suudaks aga samasuguse õigusega ütelda seda eilse või tänapäeva empiirilise, palverännaku teel viibiva kiriku kohta? Empiiriline kirik ei ole iialgi veel saavutanud »seda«. Ta on ikka veel rändaja, käib alles oma teed, »alles kaugel oma Issandast« ja »ohkamas« tema järele. Tal on alata, püsikestvalt põhjust ise katsuda end läbi, see tähendab, ennast võrrelda oma enese ideedega. Ja nõnda peab küll niihästi üksik inimene kui ka kogu kirik olema alatasa kasvamas, sirgumas »Kristuse täiuslikkuse« poole.

Et see jälgend, mis kristluse aade on oma teostumisel suutnud vajutada praegusele kirikule, on alles ebatäiuslik, puudulik, selle asjaolu teadmine omab suurt tähtsust kiriku misjonitöö kohta. Oma aadetelt ei ole kristlus mitte euroopapärane kujund, kõnelemata veel itaalia-, prantsuse- või germaani-pärasest kujundist.

Juba Euroopaski näiteks on katolitsismis olnud mitmesuguseid mõttesüsteeme, augustinism mitmekesiste varjunditega ühelt poolt ja thomism mitmesuguse ilmega teiselt poolt. Kui viimane imponeerib oma loogilise tervikuse ja kooskõlaga, siis avaldab esimene külgetõmbavat mõju oma kaldumusega gnoosise ja müstika poole.

Kui kirik on 2000 aasta vältel võtnud juba enesesse vastu väga mitmesuguseid süsteeme, siis me võime olla ka veendunud, et ta tulevais, kaugemais aastatuhandeis vaevalt on veel suuteline andma meile uusi süsteeme. Ja Konfutsse eetika näiteks ning Vedanta metafüüsika vajavad asjatundjate arvamust mööda vaevalt tugevamat puhastust kui Aristoteles, et saada kristlusepäraseks. Sellest mõttest lähtudes hakkavad suured kiriku misjonärid Hiinas ja Jaapanis üha rohkem kalduma oma kristlikus misjonitöös kõrvale euroopaismi meetodeist ja arusaadaval viisil kohalduma nende rahvaste erilistele eluoludele ja nõuetele.

Selles suhtes on juba keskajast saadik kahtlemata astunud rohkeid eksisamme. Mida rohkem kirikliku elu väline külg omandas enesele kindla, mõnikord koguni tartunud kuju, seda kitsamaks muutus kristliku misjoni silmaring. Üha rohkem astus misjonitöö meetodeis domineerivalt esikohale euroopaism. Mitte harva ei puudunud tegelastel küllaldane teadmine tõelistest usundlikest väärtustest »sääls väljas«. Ei tuntud küllaldaselt kohalikude rahvaste meeleolu ega tundeelu väärtusi, mis nende õpetusega ja kultusega ühenduses, ei tuntud nende täitsa võõrapärast, koguni teissugustes oludes kasvanud kultuuri, ja see mittetundmine sai suurimaks takistuseks nende rahvaste läbiimmutamisele kristliku vaimuga.

Tänapäeval on aga siin muudatus käimas. Nüüdsel ajal püütakse õppida tundma mitte ainult nende rahvaste usundlike vaateid, kes ei ole veel võtnud ristiusku vastu, vaid püütakse võtta arvesse ja tunnustada ka rahvausundite religioosseid ja eetilisi väärtusi. Väga ilusasti väljendab seda seisukohta keegi kristlaseks saanud hindu, kes läheb oma kaasmaalaste keskele misjonitööd tegema: »Ma püüan hoiduda riivamast oma rahva autunnet ja ütlema: Teie kirjad on lihtsalt absurd, sest peale Vana ja Uue Testamendi ei ole midagi ole-

mas, mis omaks väärtust. Ei, seda ma ei ütle. Mina tahan end sageli toetada oma paganausku kaasmaalaste vana aja tarkadele, õpetajatele ja raamatutele, misjuures ma viin nendele ühtlasi Kristuse valgust ja kõnelen nendega tema vaimus.»

Siin on tarvilik eelkõige avastada nende rahvaste usulist hinge, alles siis on väljavaateid, toetudes sellele, mida juba tuntakse, viia nendele »täielikku tõde«. Otsekui kauasest magamisest alles täiesti unised hiiglased pühivad need suured Aasia rahvad endil une oma silmadelt. Nad on ristiusu puht usundlikule õpetusele suurel määral vastuvõtlikud. Kui kristlus astub nende juurde puht usundliku kujuna, kõigist juhuslikest rahvuslikest, kultuurilistest ja filosoofilistest lisanditest vabana, siis ta leiab saäl, niipea kui tema ette määratud tund läheneb, laialdast ja soodsat pinda.

Ei ole ju kristlus oma aadetelt seotud ühegi teatava kultuuri, ühegi filosoofia külge. Kui õhtumaalane on rohkem ratsionaal-aktiivset tüüpi inimene ja hommikumaalane rohkem passiiv-müstilist tüüpi (Solovjev), siis ei saa ei esimene ega teine oma erinevat hingelaadi toetada kristluse aatele. Katoliiklik kristlus soodustab pigem just keskpunkti mõlemate mõtteilmalt ja elamustelt erinevate tüüpide vahel. Selle poolt annab tunnistust tema usuline õpetus armu ja vabaduse, jumalateenistuse ja maailmateenistuse, müstika ja tegutseva armastuse põimumisest üksteisest läbi. Ei tule ka seda pidada lihtsalt juhuseks, et ristiusu häll kiikus samuti Aasia ja Euroopa vahemaal.

Katoliku kirik on rohkem kui ükski teine kutsutud suurtes konfliktides Euroopa ja Aasia vahel, mis vältimatult ei jää kord mitte tulemata, juhtimist enese kätte võtma. Rohkem kui ükski teine ta on vali ja järeleandmatu oma usundlikus iseloomus, kuid leplik ja järeleandlik kõiges, mis kannab juhuslikku, ajutist või rahvuslikku ilmet. Kui tema suur juhtimõte: »Jumal inimese loomuses« — mitte »Jumal Euroopas« või »Jumal Prantsusmaal« — saab kord üldiseks varaks, kui misjonärid hakkavad paganaid mitte euroopastama, vaid ristiusku pöörama, siis võib saabuda kord aeg, kus kristluse aate teostumine saab kristlikule inimkonnale tõelikkuseks, kus tõesti teostub Jumala riik maa peal, »Ecclesia Sancta Catholica«, see tähendab, laiaulatuslik, kõiki haarav, ja kus täitub Kristuse palve: »et teie kõik oleksite üks«.

Veel on selle juurde väga palju maad. Meie aga, tänapäeva kristlased, peame endis kandma vähemalt niipaljugi kristluse aateid, et saaksime tulevastele põlvedele parandada seda palavat soovi: »Adveniat Regnum Tuum.«

Muidugi seisab kristlus kui tõelikkus ikka veel traagilise pingel all. Aga ta püüab üha rohkem ja rohkem teostumise poole, »Kristuse täiuse« poole.

Trükikojas »TUNGAL«, Tartu, Veski 3, on ilmunud:

N. Proide, RISTIUSU OLEMUSEST,
Kas katoliku või luteri kristlus?

84 lk. Hind 25 s.

Töötus.

Nüüd käib käsi natuke paremini, proua B. Kas tõesti, härra doktor? küsis ema kaheldes.

Palavik on kahanenud ja lima kopsutipul taandub pikkamisi. Pidage täpselt silmas, mis ma olen teile ütelnud! Laske väikesel rohkem istuda kui lamada!

Isa saatis arsti välja ja küsis temalt saäl: Kuidas lugu on, härra doktor?

See jäi hetkeks kõhklema — kaastundest: Ma ju praegu ütlesin!

Jah, aga ma tahan tõtt teada saada.

Et siis minu vastuse üle pahandada!

Aga mitte sugugi, härra doktor! Küll ma suudan vastust ära kannatada. Mina tahan tõtt teada saada.

Olgu siis pealegi, härra B.: Laps on kadunud!

Kuna arst läks pikkamisi trepist alla, hoidis õnnetu isa tugipuust kinni, kusjuures tal oli tundmus, nagu tantsiksid uks, seinad ja trepp tema ümber.

— — — — —

Oli suurepärase aprillihommik; kõikjalt pulbitses värsket elu. Öienupud kastanipuil löid lahti ja soojad päikesekiired lehvisid üle haige lapse aseme.

Niisuguse ilmaga ei sure keegi! lausus ema, kuna arst talle oli praegu teinud lootust. Emal oli usaldust. Nüüd ta laskus lapse voodi ees põlvili. Siis tahtis ka isa palvetada, teadmata, mida ta pidi ütleva.

Ta on laimatu maailmainimene, kes aga ometi kõiges kahtleb ja oma kuueteistkümnendast aastast oma usulisi kohustusi enam ei ole täitnud. On olemas aga silmapilke, millal palvetamine on nii kosutav, et isegi kõige kangekaelsem uskmatu seda märkab kadedusega.

Kui ta nüüd nägi oma naist Jumalaga sügavas valus nii hardalt kõnelevat, hakkas ta äkki temaga kaasa palvetama. Põlvitades väikese elevandiluust ristikesse ees, mis ripub kaitsena lapse voodi kohal, palvetasid mõlemad vanemad: Mu Jumal, kui see on võimalik, siis lase sel karikal meist mööda minna!

Sel hetkel oli isal igatsus Issandale anda tagaist ja iseenast millekski kohustada: Kui meie laps saab jälle terveks, siis töotan sulle... ja mõtteis ta otsis midagi, mida ta võiks töötada — midagi rasket, midagi, mille täitmiseks ta enda juures peaks tarvitama vägivalda, ja mis tema senise elu patust ükskõiksust kuidagi võiks tasa teha.

Ja kindla häälega ta töötas: Naine, kui meie laps saab jälle terveks, pead sina õnnelik olema. Siis ma — jah, sel aastal hakkab siis jälle pidama lihavõtteid!

Järgmisel hommikul vara küsis arst tüdrukult, kes talle avas ukse, kuidas käib lapse käsi. Ta oli kindlasti selles veendunud, et laps on surnud.

Öö möödus hästi, härra doktor! Lapsetüdruk ütles mulle praegu veel, et väikese tervis olevat palju parem.

Võimatu!

Jah, meie kõik ei suuda seda taibata.

Ja ometi oli see nii. Kümme päeva pärast seda nähti linnapargis ühel soojal kevadpäeval väikest, kidurat poisikest väga kahvatu näoga ja suurte siniste silmadega, mis kevadele vastu naeratasid. Isa viis teda käekõrval. Teda valdas veel täiel määral viimaste nädalate hirm. Kuid ta mõtles ka oma töötuse peale. Mäherdune mõttetu lubamine! Milline võim ei alistu mitte nende nõrkusele!

Järgmistel päevadel töötus ei annud talle rahu. Esialgu ta ei saanud teda küll täita. Tema pidi minema pihile? Tema, haritud inimene — teadlane, ülikooli õppejõud — võimatu! Säärane töötus ei võinud ju kuidagi kehtiv olla. Ja muide, töötus kohustab ju alles siis, kui ta on tehtud selge mõistusega. Ning tema meeled polnud ju tollal selged. Tollal, kui ta tundis surmahirmu oma lapse elu eest. Aga oma head tahtmist ta tahab ometi näidata. Aga kuidas? — Almuste andmise läbi.

Sellest päevast peale oli kõigil kerjastel neil tänavail professori kodu juurest kuni ülikoolini hea igapäevane sissetulek. Aiva läikivaid hõberahasid veeres väljasirutatud kätesse. Palmipuude pühal maksis professor oma palmioksa kinni paber rahvas; iga ajalehe eest, mille ta ostis, maksis ta kümnekordselt ja tema teener sai neljateistkümne päeva jooksul jootrahasid, milliseid ta polnud saanud millaski enne.

Ja ometi, kui ülestõusmise aeg oli möödas, polnud tal rahu. Ta oli ju kord töötanud pidada oma ülestõusmispühi! Kas ta ei pidanud oma lubadust ka pidama? Issandale!... Jah, aga kas ta siis ka uskus ühte Issandat? Tal oli ju võimatu pihile minna. Tema, kirikus, põlvili? Rahva keskel?

Aga mingi sisemise rahutuse poolt aetuna ta tuli viimase pühapäeva hommikul kirikusse. Kes teab, võib-olla leidub mõni võimalus... keegi sõbralik preester, mõni tühi kõrvalkabel. Kuid äkki tuli talle kesk kirikut jälle see hirm peale. Ta kartis, et teda välja naerdakse. Võimatu! Ja põgenedes ta lahkus jumalakojast. Et asjale teha lõpu, läks ta ühte lähedasse kohvikusse, kus ta midagi tellis. Pärast seda, kui ta oli söönud tükike kooki, tundis ta, et rahutus lahkus temast. Nüüd ta ei saa enam armulauale minna, ta on ju midagi söönud!

Kui ta lahkus kohvikust, näeb ta teispoole tänavat oma last lapsetüdruku käe kõrval. Sää! näeb teda ka väike, ja: Isa, armas isa! — kostab talle vastu, — see on...! Väike ei saanud lõpetada oma lauset: Piimaauto tuli täies sõidus ühelt kõrvaltänavalt, haaras lapse, ja enne kui vaene väike millestki sai aru, veeresid rattad üle tema rinna. Jalamaid oli suur hulk inimesi kogunenud ümber õnnetu lapse.

Isa seisis nagu halvatult teiselpool tänavat ega liigutanud ennast. Pidi tarvitama vägivalda, et teda viia oma korterisse. Nüüd peetakse teda üldiselt vaimuhaigeks. Peagu iga kõne juures jääb

ta peatuma, kuna ta vahib juuresolijatele otsa tarretunud pilgul: Mu laps, ma olen ta mõrvanud!

Kuid sa tead ometi, et see oli piimaveoauto!

Ei, ei, see olin mina! Mina tean seda ometi paremini kui teie!

Maaailma kalleim raamat.

Maaailma kalleim raamat on 42-realine Gutenberg'i piibel, mis enne kuulus püha Pauluse benediktlaste kloostrile Lavanttal'is (Kärnten). Mitme aasta eest osteti see teos kellegi New-York'is elava asjaarmastaja poolt 350000 dollari eest. Hiljem osteti piibel Ameerika valitsuse poolt poolteist miljonit dollari eest. Ta asetseb nüüd Washington'is kongressi raamatukogus.

Siinjuures olgu ka vihjatud sellele kurioosumile, et äsja ilmus Sakata keeles Johannese evangeelium. Väljaandjaks oli Briti ja välismaa piibliselts. See on tuhandes keel, milles iial üks evangeelium on ilmunud. Sakata keel on Belgia-Kongo pärismaalaste keel. Nende pärismaalaste arv on 70000.

Üks täht.

Kirjanik Reinhard-Johannes Sorge kirjutas lahinguvaljalt oma üksilduses elavale emale:

»Sinu hõbepulma päev on tulnud. Su abikaasa on surnud, poeg sõjas; sind rusub raske väline seisukord ja kehalised kannatused. See on tõesti välja vaade, mis on vähe lohutav. Aga selles hirmsas tormises öös, milles meie endid katame viletsate riidehildpudega, seejuures külma tundes ja peavarjuta olles, särab valge täht, ja üks kindel seegmine hää ütleb meile: »Ma tean, et oleviku kurbusi ei saa võrrelda hiilgusega, mis ilmneb meis« (püha Pauluse sõna).

»Ja see täht tervitab meid ütlematu sisendiga, saates meile oma kiiri — see täht, mis tõusis meile meie pikis kannatusis: Jeesus Kristus oma kiriku leivas! Ole tervitatud ainsam manna, kes üksi tõeliselt kustutab meie nälga; ole tervitatud, sa surematuse toit, sa leib, kes toidab meie hinge! Innukalt hüüame sinu poole; sina ainult oled sa, kes meid teed tugevaks, et meie üle selle elu voogude jõuame kindlasti hiilgavasse kodumaa valgusesse. Nii tee meid siis tugevaks, anna meile jõudu, varusta meid taevajõuga, ja tee meist maistest patustest murdmatuiks Jumala pühakuiks!«

»Seda ma ei suudaks taluda!«

Aastal 1879 ungari krahv Georg Esterházy viis oma ainsa poja, üheksa-aastase poisikese, jesuiitide kolleegiumi Kalksburg'is, Viini lähedal. Vastuvõtmisruumis, mis vaevast suutis eneses mahutada võõraste arvu, — oli ju sisseastumispäev — andis krahv oma poja tolaeagsele juhatajale üle järgmiste sõnadega:

»Kõrgeausus! Sellega ma annan oma ainsa lapse teie hooldamisele. — Kui teie peaksite mulle kirjutama, et mu poeg andekuse puudumise tõttu ei jõua koolis nii edasi, kuidas mina seda soovin, ma suudaksin seda taluda. — Kui teie kõrgeausus mulle peaks kirjutama, et ta on lootusetult haigestunud, siis ma suudan ka seda Jumala armuga taluda. Kui aga teie kõrgeausus — ja seda lausus ta valju häälega — »mulle peaks ühel päeval teatama, et see mu poeg esimest korda raskesti patustas« — ja seejuures ta pöördus oma poja poole — »seda ma ei suudaks taluda!« Ruumis oli tekkinud suur vaikus ja igaüks vaatas imestunud krahvi poole. See aga tegi pojale ristimärgi otsaesisele ja lahkus.

ARVUSTUS.

Prof. Olaf Sild, Eesti kirikulugu.

Akadeemilise Kooperatiivi kirjastus, Tartu, 1938.

Kuigi meie seisukohavõtt selle teose suhtes ilmub vähe hilinevalt, loodame siiski, et ta autorile ei peaks täitsa väärtusetuna näima.

Teiste arvustajatega esialgu tunnustame tänuhulka selle raamatu suhtes eesti ajalookirjanduse allikate head tundmist. Heakskiidetav on ka autori hoopis positiivne kristlik seisukoht vanapaganlike ja muude ebakristlike püüete vastu kui ka separatistlike tendentside vastu.

Mis puutub sõnastusse endasse, siis on tunnus-tada selge keel ja aine täpne jaotamine, mis hõlbustab tunduvalt raamatu lugemist. Rõõmustav on ka raamatu rikas joonistusmaterjal, ehkki see igal juhul pole valitud üsna õnnelikult.

Et käsitleda üksikasju, siis paavsti hoiaku kirjeldamine Eestimaa ristiusustamise puhul kõlab täitsa uueaegsena — uueaegsena selles mõttes, et ta seatakse puht kristlikuna vastollu ordu seisukohaga, kes laialt püüdis ilmlikke eesmärke. Samuti rõhutatakse, et paavstid innukalt kaitsesid eestlaste vabaduse, asiolu, millest vaiksidsid endised balti ajaloolased.

Keskaja kiriklike olukordade kirjeldamisel leidub mitmesuguseid ebatäpsusi, mis on seletavad autori mitte küllaldase tutvunemise läbi katoliiklik-kiriklike kommetega. Muis kohtades aga soovimatu kasutatud allikate tsiteerimist, eriti vastuvaieldatavate asjade juures (näiteks lk. 49, rida 1—3).

Üksikasjalikult võiks siin vastu vaielda järgmisele:

Lk. 60 väidetakse, et »preestriadrad ordu alal olid väiksemad kui piiskopi alal«. Mis allikast seda tõestatakse? Kui võtta kirikehitiste suurus mõõduna, peaks pigemini vastupidist oletama.

Lk. 65. »Jumalateenistust« on palju laiem mõiste kui »missa«, ja mõistet »palvemissa« katoliku kirik üldse ei tunne. Lause peaks niisiis ümberhetkama umbes niimoodi: »Peale püha missa olid olemas ka muud jumalateenistused, näiteks tunnipalvused ja rahvapalvetused.«

Rida 12 väidetakse, et »jutlus puudus«. Mis allik tõestab seda? Säälsamas: »7 sakramendi valitsemine«. Preester jagab (ladina) katoliku kirikus vaid 5 sakramenti, kuna kinnitamise ja preestriksühitsemise sakrament allub üksi piiskopile.

Millele toetub siis väide (65), et piht ja viimne salvimine olevat eriti tähtsad? Ka ei vasta tõele, et preester külastab oma koguduseliikmeid vaid viimse salvimise puhul!

Lk. 71 Euhharistia tõhusus kujutatakse kui maagiataoline tõhusus, mis kaugelt ei vasta katoliku mõistmisele. — Samuti ei leidu katoliku kirikus »pühi imeväga varustatud esemeid« (71). »Protsessioonid« ja »rongkäigud« (71) on üks ja sama. — Millele toetub väide, et eestlane kuulas püha missat, sellest aru saamata? Mis allik tõestab seda?

Maretipäev (72) on 20. juulil, mitte 13. juulil. Siinkohal hiilis vist viga pühakute nimestikkude.

Kuidas autor tahab tõestada, et välise tegudega »võivat heaks teha puudunud või puuduvat usulis-kõlblat südame ja eluvagadust« (73)?

Kaks korda (lk. 73 ja 93) kõneldakse ka sellest, et »ohverdati« pühakutele. Pühakutele ei ohverdata katoliku kirikus!

Lk. 74 öeldakse: »Tegelikult võis tegemist olla ainult mõne usuõpetuse-raasuga«. Mispärast peame oletama, et on olnud olemas vaid »usuõpetuse-raasud«?

Lk. 81 prof. Sild kõneleb kirikliku reformi katsetest. Vaevast aga on usutav, et kirik, nagu siin väidetakse,

takse, püüdis saavutada kriisi kõrvaldamise vaid välispidiste vahenditega! Igaks juhaks tuleks niisugune üldine väide tõestada küllaldaste tõendustega.

Mis puutub põhjustesse usupuhastuse toomiseks balti maile, siis toodud põhjused näivad üsna rahuldamatuna.

Ennemiini toodi ette välise põhjustena väärnähted katoliku kiriku olemuses (indulgents, kõlvatus) ja seetõttu põhjusena esireas õpetuse õigeksmõistmisest.

Eelreformatsiooniliseaja katoliku kiriku suhtes autor ei vaidle vastu, et oldi innukalt töös tekkivaid puudusi kõrvaldada. Ühtlasi nenditakse, et keskajal rahva usuline kasvatus sajandite jooksul tõusis ja saavutas seejuures õige tähelepanuväärse tulemused (vrdl. lk. 42 ja 94, rida 18 jj.). Välised väärolud kiriku elus siinmail saab niisiis vaevast ette tuua usupuhastuse seletamiseks.

Katoliku kiriku õpetus õigeksmõistmisest samuti ei peaks õige põhjus olema. Selles suhtes ütleb luteri prof. Heiler, et Tridentinum'i õigeksmõistmise õpetus olevat tema ilusaimad peatükke ja luterlaste õigeksmõistmise õpetus erinevat sellest vaid mõnede kõrvalasjade ja mõnede arusaamatuste läbi.

Kuna aga ei näi sünnivat usupuhastuse, mis ometi seisab luterluse alguses, jätta põhjendamata, siis prof. Sild teeb seda üsna üldiste sõnadega: »Katoliku kirikus ei kosta enam tõelik Jumala hääl ning sõna, ei teostu kiriku poolt tema tahe.« See üldine väide ei tõestata mitte millegagi ja vaidleb otse tõele vastu.

Et näiteks katoliku kirik on palvetav kirik, pole iialgi salatud kõigilt otsekohestelt luterlastelt. Tõsine eelarvamusteta katoliku õpetusse süvenemine viiks peagi hr. prof. Sildi veendumusele, et siin leidub tõepärast ausas püüdmine Jumala häält ja Jumala sõna õieti ära tunda ja teda kuulata. Võib juhtuda, et luterlane oma seisuhohast mõnes küsimuses on teisel arvamisel, aga see ei anna veel temale õigust väita, et »katoliku kirikus ei kosta enam tõelik Jumala hääl ning sõna, ei teostu kiriku poolt tema tahe!«

Niisiis prof. Sild jääb andmata rahuldavat vastust küsimusele, mispärast usupuhastus leidis nii ulatuva levimise. Meie arvates usupuhastuse kiire levimise seletamisel rõhutatakse liig vähe sotsiaalsed ja majanduslikud põhjused, mis omakord on olnud nii soodsad usupuhastuse toomisel. Aga katse, usupuhastuse seletada üksi usulis-kõlbelisist põhjustist, ei õnnestunud veel seni.

Mõned eri märkused:

Esimeste usupuhastuse jutlustajatena nimetatakse (lk. 98) »kaplanid ja vikaarid, kelle ülesandeks oli katoliku kirikus jutluse pidamine«. Et vaid kaplanid ja vikaarid, niisiis nooremad vaimulikud pühendunud jutlustamisele, on meie arvates raske tõendada. Asiolu aga, miks just need liitusid uue liikumisega, leiab arvatavasti oma seletuse selles, et noored inimesed rutemini süttivad vaimustuses kõige uue vastu ja et nende sotsiaalselt vähe soodus olukord mõjutas neid selleks eriti.

Lk. 132 tarvitatakse sõnad »kaitsepühakud« ja »kaitseinglid« vahet tegemata, mis on ebaõige.

Puudub igasugune tõendus, kui katsetakse (133) jesuiitide edu seletada usulise sugestiooniga või auto-sugestiooniga.

Mis see peab tähendama, kui öeldakse (145): »Nõuti katoliku kiriku mälestuspäevade kõlblusvastase pühitsemise lõpetamist?«

Meie teadmised vaimulikkonna tegevuse ja kiriku elu kohta meie maal esimesel katoliku ajastul on vähesed. Nii tekitab §§ 14—19 lugemine muljet, et siin üldkiriklikud olukorrad kantakse üle Eestisse, mida

allikate harv tsiteerimine näibki tõendavat. See tõik ei panda muidugi autorile etteheiteks, peaks aga küllalt põhjuseks olema, olla ettevaatlik üldiste negatiivsete otsustega. Kirikuajaloo uurijaid ootab siin veel suur ülesanne!

Kuna raamat on mõeldud laiemale lugejaskonnale, siis autor püüdis küll mitteüldtuntud väljendeid seletada. Siiski võinuks siin veel rohkem teha. Näiteks väljendid »toomhärred« ja »koorihärred« võinuksid seletatama (43), kuna mõlemad mõisted ei vasta üks teisele. Samuti väljend »surmapatt« (79). »Eksortsismid« pole mitte »kurjade vaimude ähvardused« (133), vaid kurjade vaimude väljaajamised.

Lõpuks märkus joonistuste kohta.

Kuigi teose rikastamine joonistustega on tere- tulnud, olgu siin siiski tähelepanu pööratud mõnele lubamatule.

Lk. 16 kujutatakse piiskop reesõidul miitraga. Võimalik, et kunstnik tarvitses miitra oma mõtte väljendamiseks; piiskop aga kahtlematult ei tarvitanud teda sõidul.

Lk. 37 tuuakse piiskop Modena Wilhelmi õue- märk ja hauakiri. Niihästi õuemärgi raamistik (barokk) kui ka kiri lasevad ära tunda hilisemate sajandite väljamõeldise.

Paavst Honorius III ja Gregorius IX joonistused ei saa pidada nende isikute sarnasteks. Juba renessansiaegne raamistik paneb kahtlema ja võrdlus samade paavstide muude kujudega tõendab sellist oletust.

Lk. 67 joon. 41 võib pigemini puududa, kuna ta on maalri puhas väljamõeldis ilma mingisuguste teadmisteta. Kujutatud munk pole dominiiklane, vaid maalri kujutelm. Näib mitte vastavat ajaloolle, et õpilased pidid pörandal kükitama. Kuidas nad suutsid sellises asendis kirjutada? Seevastu on ajalooline tõik, et õpilasil oli, vähemalt keskaja lõpu poole, püstpulte. Et õpilane karistatakse ristikuju ees, mõjub enam karika- tuurina kui kloostri koolielu iseloomustava nähtena.

Lk. 129 kujutatud jesuiidi rõivastus on samuti puhas kujutluse tulemus. Jesuiidid ei kannu erilist ordu rõivastust.

Need ongi ebatäpsused, mida autor ühes edaspidises väljaandes võiks korraldada.

Võrreldes sellega, mis siinmail senini kirjutati katoliku kiriku kohta, tähendab prof. Sildi teos iga- tahes rõõmustavat edusammu, mille eest võlgname autorile tänu. Viigu edaspidine põhjalik uurimine veel rohkem sellele, et eesti kirikuloo katoliku ajastust õieti aru saada ja seeläbi ka katoliku kirikust endast objektiivset ettekujutust saavutada!

P. E.

Maailmakirikust.

Rooma. Vatikani ametlik häälekandja »Osservatore Romano« kuulutas korduvalt Püha Isa kindla tahtmise, meie rahutul ajal, mil nii paljud miljonid katoliiklasi seisavad mõlemas leiris, säilitada erapooletust, seda enam, et Vatikan pole mitte ainult erapooletu, vaid on ka neutraliseeritud (vrdl. Šveits!) riik. — Surnud on kardinalide perest kardinal Dolci (Roomast), kes oli varemini diplomaat Vatikani teenistuses ja paavsti saadik, pärast aga sisemises teenistuses, ja kardinal Mundelein (Chicago'st). — 6. juulil greeka delegatsioon, eesotsas Ateena ladina ülempiiskop Filipucci, tõi paavstile tähendusriikka kingi: See oli kunstiliselt ümber- tehtud kivi, raiutud Areopaagi kaljust, mille peal kord püha rahvasteapostel Paulus kuulutas greeklastele evangeeliumi »tundmatust Jumalast«, taeva ja maa Loojast. Paavst tänas selle lootusriikka »palavalt igatsetud ühtluse

sümboli« eest ja lõppes palvega, et püha Paulus kinnitagu andjaid ja kõiki greeklasi väsimatus apostolaadis ja edus kristlikus elus, mis kindlasti mõjuvat ka nende kaasmaalastele. — Rooma vanimas, auväärsimas kohas, Colosseo's, peetakse nüüdsest saadik korrapäraselt püha- päevast missat säälses kabelis della Pietà. Suur rist püstitati juba paar aastat tagasi; nüüd muutub kogu see püha esimeste kristlaste verrega niisutatud paik ehtsaks jumalakojaks. — Paavsti käsul ehitatakse sel maa-alal, kus peetakse 1942. a. maailmanäitus Roomas, kirik püha Peetruse auks. Pärast peab see kirik saama uue linnaosa vaimulikuks keskuseks. Mussolini ise oli selle mõtte algatajaks.

Väljakaevamistel Herculanum'is, mis nagu Pompeji aastal 79 p. Kr. maeti Vesuuvilt, leiti ühest orjatoast süsistunud puurist, mis teadlaste arvamise järele pidi olema austatud kristlikelt orjadelt. Kui see vastab tõele, siis see rist on vanim meil tuntud ristikujudest. — Milano's peeti 28. aug. kuni 5. sept. niinimetatud katoliku ülikoolinädal. Muuseas kõneles krahv Castiglione »surematutest suure revolutsiooni printsiipidest«, mis kuulutati just 150 aastat tagasi inimkonna päästena. Need ideed olevat küll tollal uimastanud tuhandeid, pidid aga oma eneste nõrkusse hukka minema, mis seisis ärapäordumisest Jumalast ja ladina rahvaste katoliiklikust traditsioonist. — Abessiinia kolleeg Roomas, mis tegutseb alles 10 aastat ja valmistab abessiinia rahvusest kandidaate preestriametiks Rooma ülikoolides, omab juba 25 seminaristi kaputsiinlaste juhatusel. — Abessiinia pealinnas Addis-Abeba's kavatakse ehitada uus katoliku katedraalkirik greeka risti kujul ühes ülempiiskopi elamuga ja toomkoguduse ametiruumidega. — Misjonistatistika näitab, et 13000 misjonäri kohta, kes tegutsevad pärismaalaste seas, on juba 5500 päris- maalastest preestrit! Seega katoliku kiriku edaspidine töövõimalus on kindlustatud ka siis, kui rahvuslikkuse põhimõte leiab ikka rohkem poolehoidu.

Prantsusmaa. Langres'i piiskop Firmien Lamy, kes pöördus tagasi ühest euhharistlikust kongressist, langes ühes oma emaga autoõnnetusele ohvriks. 80-aastane ema sai silma- pilkselt surma, piiskop aga suri varsti saadud rasketesse vigastustesse. — Vana tüliõun Prantsuse katoliiklaste seas on nüüd kõrvaldatud. »Action Française« liikmed seletasid, et nad kahetsevad oma senist hoiakut ja loobuvad edaspidi kirikuvastasest tegevusest, millejärele paavst võttis oma keelu tagasi. Loodetakse, et äraleppimine toob Prantsuse kirikule tunduvalt kergenduse. — Prantsuse kaunimaid pühamaid, Sainte Chapelle Pariisis, antakse kirikule tagasi. Ta oli ehitatud pühalt kuningalt Ludvigilt (1245/48), et sääl alles hoida väärikalt Kristuse kibuvitskrooni. Revolutsioon tegi kabelist muuseumi. Nüüd ta uuendatakse põhjalikult ja antakse oma kiriklikule sihile tagasi. — Vanadel sõja-aladel Somme jõe ääres, eriti Lille piiskopkonnas, organiseeriti pühapäevane missa ja hingehooldamine. Suure preestripuuduse pärast sadasiid preestreid on valmis (ka Belgias) autobussides pühapäeviti välja sõitma, mahajäetud kirikuid ja inimesi üles otsima ja püha missat pidama. 20 aastat enam ei peetud korrapäraselt pühapäevamissat! Ilmikud saadavad preestreid ja tulemus ning osavõtt rahva poolt olevat väga rõõmustav, samuti ka Belgia piirkondades. — Mont Blanc mäetipul tahetakse ehitada kellatorn, mis on pühendatud rahule. Igalt õhtul, kui kõlab tema kellade mäng, peab ta manitsema rahule. Ligidal seisab Les Houches'i külas suur Kristuse-rahuvürsti kuju, mille alusesse kaks aastat tagasi rajati kabel. — Mas Rullier's, 14 km Lyon'ist, püstitati Jumalaema kuju, mis on suurim usuline kuju maailmas, nimelt 32,6 m pikk, seega poolteist meetrit kõrgem kui Kristuse kuju Andide mägedes Argentiina ja Tšiili vahel. Ka siin leidub aluses kabel.

Saksa. Kaks meest tahetakse esitada pühaskuulutamiseks: preester Adolf Kolping Rheinimaalt, kes möödunud sajandil organiseeris sellide ja noormeeste ühingud, ja pankur Hieronymus Jägen Trierist, kes samuti suri pühaduse kuulsuses aastal 1919. — Meemeli maa-alal ühendati uuesti Ermlandi piiskopkonnaga, kuhu varemini kuulus. — Dresdeni imeilus hoovkirik ehitati 200 aasta eest saksikuurvürst ja Poola kuningas Friedrich August III ajal itaalia arhitekti Gae-

tano Chiaveri plaani järele. 17 aastat töötati ehitise kallal ja kulutati rohkem kui 1 miljon taalreid. Kaua oli see kirik üksainus katoliku kirik Saksi riigis, kuna vaid kuningas oli katoliku usku, rahvas muu-usuline. — Usuteaduse kandidaatide arvu langus sel aastal on rekordiline. Kuna aastail 1932/34 rohkesti uustulnukaid oli näha, on luteri õpilasi seekord Põhja-Saksas 25%, Lõuna-Saksas 33% tollest arvust (näiteks Erlangen'is 660 asemel 220 terves fakulteedis). Muidugi on katoliku kandidaatide arv kaks korda suurem kui luterlaste oma. Aga siiski võitleb katoliiklus suurte raskustega. Gümnaasiumi lõpetajal tuleb esialgu 2½ aastat tööd ja sõjateenistuses viibida, siis 2 või 3 keelt tingimata selgeks õppida, siis alles oma vaimulikule elukutsele mõelda. Sagedasti on ümbritsevat maailm või isegi perekond noore kandidaadi vaimulikule sihile vaenuline, nii et noor inimene peab tõesti samgarlikult vastu pidama ja minema oma teed. Õeldakse, et lennuohvitseri ja preestri elukutse olevat kõige raskem. — Üks Hamburgi luteri õpetaja kirjutab, et tema 150 konfirmandist suurem jagu pole veel näinud ühe kiriku sisemuse, samuti suurem jagu ei võtnud osa peajumalateenistusest, ja vaid üks veerand olevat osa võtnud lastejumalateenistusest. Kuigi neid arve ei tohi üldistada, siiski nad näitavad meie aja hädaohtu.

Šveits. Šveitsi piiskoppide mured on ajakohased. Nad manitsevad hoolitseda noorte usulise süvendamise eest, anda isamaa armastusele usulist alust, toetada vaeseid Hispaania kirikuid ja kogudusi, palvetada rahu pärast. — Maailmakuulus etnograaf ordupreester dr. Vilhelm Schmidt, kes seni tegutses Mödling'is Viini ligikal, asutas oma Anthropos-instituudi Freiburgi'sse Šveitsis, kus on olemas õitsev katoliku ülikool. — Zürich, Zwingli kodulinn ja tema «usupuhastuse» peakorter, oli kuulus oma sallimatuse pärast katoliiklaste vastu. Alles aastal 1874 võimaldati esimese katoliku kiriku ehitamine Zürich'is. Nüüd pühitseti juba 15. katoliku kirik ja kiriklik elu areneb ja õitseb silmnähtavalt. — Genf oli 1798. a. veel täiesti kalvinistide kätes. 1820. a. leiame sääl olevat juba 20 000 katoliiklast, nüüd koguni 75 000 katoliiklast 94 000 protestandi kõrval.

Ungari. »Patrona Hungariae« püha pidutseti erilise andumusega Neitsi Maria taevavõtmise pühal (15. aug.) Esztergom'i katedraalis, kusjuures kardinalprimas dr. Justinian Serédi pidas pontifikaalmissat. Juuretnud (Ukraina) maakondade elanikud pühendusid pühale Neitsile. — Ka püha Stefanuse päev mälestati Budapestis kardinali osavõtul väärakalt. — Uuteks piiskoppideks nimetati dr. Julius Czapik (Veszprém) ja dr. Joosep Gröss (Szombathely).

Läti. Rooma-katoliku usuteaduskonda astus sügisel 21 õpilast. Üks sai litsentsiaadiks (magistriks). — 22. oktoobril pühitseti ilma suurema pidulikkuseta uus kaputsiinlaste klooster ja kirik Vilaka's, Latgales. Vennad ise valmistasid tsemmentkivid ja töötasid ennastalgavalt ehitamisel. — Suvekuudel visiteerisid Riia ülempiiskop ja Liepaja piiskop oma kogudused, saadetuna vastavatel vaimulikkudelt. Niisugune külastus on rahvale igakord suurimaks läbielamuseks. — Ikka veel mälestavad Läti katoliiklased juulil Varssavis surnud ülempiiskop Ropp'i (vt. K. E. nr. 9). See kirikuvürst oli sündinud Lätis, Liksna koguduse piirides. Pärast Peterburgi õigusteaduskonna lõpetamist astus ta Kaunase preesterseminari ja sai säälsamas preestriks 1889. a. Kohe nimetati teda Liepaja (Läti) praostiks. Aastail 1889–1902 (mil aastal ülendati Saratovi piiskopiks), ehitas ta Liepaja kiriku täiesti ümber, kasutades vana kirikut eesruumiks uuele jumalakojale. Lubatud oli vaid remonteerida vana kirikut! Kui nüüd kuberner vaatas järele ja pidi nägema seadusvastaselt püstitatud uut, võimsat, tornirikast katedraali, lubas ta siiski toredat ehitist puutumatuks jätta ja protokolleeris vana kiriku »remondi« läbiviimise. Nii võitis mõistus kirikuvaenulise seaduse.

Ameerika. Möödunud on 150 aastat, et rajati Ameerika hierarhia. Paljude piiskoppide vahel, kes seni valitsesid, leidub ka 100 ordumeest, eriti jesuiite. — Katoliku usku astus tuntud kirjastaja Heywood Broun, keda võrreldakse Inglise vaimumehega Chesterton'iga. — Esimesele frantsisklasele, kes 1539. a. maabus Mehhikosse ja tegutses misjonärina ohvri-meelselt ja edukalt metsikuses ja metsikute vahel, püstitatakse Ühendriikides Mehhiko piiril altaritaoline ausammas. — Los Angeles'is (Kalifornia) tahetakse ehitada Jumalaema kirik, mis

peab sarnlema täpselt Guadalupe (Mehhiko) Püha Neitsi kuulsale pühamule. — Kalefornia osariik ja piiskopkond nägi suured muudatused oma ajaloos. 1776 tulid esimesed frantsisklased ja asutasid uued misjonipunktid, milledele nad andsid pühakute nimed. Nii tõusid üles San Francisco, Santa Clara, San José, San Rafael, Los Angeles (kaitseinglid) ja selle linna sadamalinn San Monica (väikese Shirley Temple'i sünnikoht!) ja teised. 1848. a. tulid kullaotsijad, usuline elu aga läks allapoole. Kohe astusid piiskopid langusele edukalt vastu. Praegu leidub Kalifornia 5 piiskopkonnas 720 000 katoliiklast. — Lima's (Peruu) asutatakse preesterseminar. Peruus elavad küll 6 milj. katoliiklasi, tegutseb aga vaid 1200 preestrit raskeis mägestiku ja ilmastiku olukorras.

Belgia-Kongo. Uusimatest andmetest selgub, et kirik on teinud palju rohkem edusamme kui kunagi. Aastal 1938 loeti 176 884 pöördumist, peaaegu kolm korda rohkem kui kogu Ameerikas. Misjonärid õpetavad 600 000 last ja juhatavad peaaegu kõik heategevad asutused, muuseas 524 haiglat ja 102 pidalitöbiste ravilat. Katoliiklaste arv tõusis kahele miljonile, kuna elanike koguarv on umbes 14 miljonit.

Kodumaalt.

Meie nuntsius

Läti ülikooli audoktoriks!

Paavstlik saadik Eestis ja Lätis, ülempiiskop **dr. Antonino Arata**, nimetati septembril Läti ülikooli (Riias) 20-aastase juubeli puhul usuteaduse audoktoriks. Kirikutege lane, kes omab juba mitmekordselt doktori kraadi, on sellega ühtlasi Riia uue rooma-katoliku usuteaduskonna esimene doktor. Seega tunnustati ülikooli valitsuse ja fakulteedi poolt hiilgavalt avalikkuse ees Msgr. Arata teeneid teaduskonna asutamise ja hea vahekorra pärast, mis valitseb Läti riigi ja Vatikani vahel. — Meie südame likemaid õnnesoove!

Tähelepanu!

Palume teatada nende poola tööliste aadressid, kes jäävad talveks Eestisse:

Kat. kirikla, Tallinn, Munga 4–4.

Toome mõnede kiriklate telefoninumbrid:
Tallinn nr. 432 88 Tartu nr. 43 60

Kirjandust.

Thomas a Kempis
KRISTUSE JALGEDES

Eestindanud ja eessõnaga varustanud V. Pabson.

Kirjastus »Loodus«, Tartu/Tallinn.

327 lk. Hind kr. 2,55; kal. köites kr. 3,35.

Saadav ka Tallinna r. kat. kiriklast, Tallinn, Munga 4–4. Raamatut, mille kõrgväärtuslik sisu selges ja tabavas eesti keeles eriti torkab silma, on igale ristiusulisele tungivalt soovitatav!

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlumb 1 kord kuus.

Nr. 12

Detsember 1939. a.

VII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4-4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.

Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.;
postiga üksikn. 10 s., aastas 1 kr.; välismaale aastas 1,50 kr.

»Oleme Jumala lapsed.« (1 Jo 3,2)

Kord jõuluajal enne kesköömissat tuli kuulus prantslane-astronoom preestri juurde, kes riietus jumalateenistusele. Ta palus preestrilt luba, teha püha missa juures. Preester lubas. Püha muutmise ajal kuulis preester nutmist ja nuuksust. Pärast missat küsis ta astronoomilt: »Mis pärast teie nii nutsite — mis juhtus?« Astronoom vastas: »Oma elukutses ma vaatlen igapäev Jumala suurust lõpmatus tähtede maailmas. Nüüd liigutas mind sügavasti, et ülivägev Jumal teeb ennast nii väikeseks Hostia kujul!«

Jah, ülivägev Jumal sai tõesti väikeseks ja tühiseks! Jõuluööl kuuleme, et Jumal sai lapseks. Vaadeldgem uuesti last sõimes, mitte kehalike silmadega, vaid usu silmadega, mis näevad sügavmini ja teravamini, ja küsigem: Mu Jumal, miks sa said lapseks?

»Tema sai, mis meie oleme«, seletab püha Ireneus, »et meid teha selleks, kes tema on«. Ja püha Augustinus lisab: »Teie pärast see, kes on Jumalapoeg, sai inimlapseks, et teie, kes olete inimlapsed, saaksite jumalalasteks. Jumal sai lapseks, et meie saaksime jumalalapsiks.«

Pärispatt püstitas hirmsa vaheseina Jumala ja inimese vahele. Inimene jäi Jumalast kaugele. Jumala inimesekssaamisega tulid Jumal ja inimene üksteisele lähemale: Kristuses nad on koguni lahutamatu koos ühes isikus. Seepärast nimetatakse jumalik laps õieti Emmanueliks, see on »Jumal meiega«. Betlehema lapses on Jumal laulatatud inimliku loomusega: Jumal on inimlikku loomust vastu võtnud ja oma südamele surunud. Kristuses meie kõik oleme tõstetud jumalalapse õigusesse.

Kristus on pea, meie — liikmed. Jeesus on Jumala ainusündinud Poeg igavese sünnitamise läbi. Meie oleme võetud jumalalapsiks ja Jumala loomuse osanikud pühakstegeva armu läbi. Omada Jumala pühakstegevat armu tähendab olla Jumala laps. See on kõige kõrgem suursugusus. Kas siin maa peal inimene seisab aadli nimekirjas, pole tähtis; kas siin maa peal inimene kannab rinnal ordumärki, tähendab vähe; kas ta siin omab kõrgeid tiitleid, ka see on tühine! On ainult üks suursu-

gusus, mis igavesti maksab Jumala ees; on ainult üks ordumärk, mis kunagi ei kahvatu; on ainult üks tiitel, millest kõik sõltub: see on jumalalapse tiitel, jumalalapse ordumärk, jumalalapse suursugusus.

Vaadakem vaest meest: tema elu on raske; vaadakem õnnetat naist: tema igapäevane leib on kastetud pisaratega; vaadakem näotud, vigast last: teda naerdakse ja pilgatakse. Aga ometi nad kõik võivad olla taevase isa lapsed, kuninga lapsed, jumalalapsed. Nüüd nende pühakstegeva armu suursugusus on peidetud inimeste silmade eest. Viimasel päeval saab ta kuulutatud tervele maailmale.

Jumal ja tema arm on meile kõik — kõik muu pole midagi. Seepärast peab kõik tegema, et jääda Jumala juurde, kõik, et tagasi tulla Jumala juurde. Kui sa seda ei taha, siis jumalik laps tuli sinu pärast asjata, asjata laulsid inglid: »Inimestele maa peal rahul«, ei, siis ei ole sinule mitte Betlehemat ega sõime ega jõule!

Liverpoolis Inglismaal kutsuti kord preestrit mehe juurde, kes äkki oli raskesti haigestunud. Neliteist aastat ta polnud käinud kirikus, aga haigevoosis ta tuli tagasi Jumala ja kiriku juurde. Kui preester ära sõitis, tuli ta teda jumalaga jätma ja väljendas oma rõõmu uue elu üle. Preester küsis temalt: »Miks teie nii kaua lasksite Jumalat oodata?« Ta vastas: »Ma arvasin, et olen Jumalast ära tõugatud.«

Ei sugugi! Jumal ei tõuka ära kahetsejat patust. Ta ootab, ta on hea karjane. Tema käib patuste järel ja kui meie patud oleksid veripunased, andestab Jumal nad ja meie hing saab lumivalgeks. »Ühe kahetseja patuse üle on taevast rohkem rõõmu kui üheksakümne üheksa õige üle, kes ei tarvita meeleparandust.«

Vene luuletaja Dostojevski oma raamatus »Idioot« laseb ühel isikul jutustada järgmist: »Kui ma tuln tagasi võorastemajja, kohtasin noort talunäist rinnalapsega. Laps oli umbes 6 nädalat vana. Ta oli emale esimest korda naeratanud. Siis ma nägin, kui ema hardalt risti ette löi. 'Mis sul on?', küsisin. Ta vastas: 'Ema rõõm on suur, kui ta esimest korda märkab oma lapse naeratust!'« — Nii suur peab olema ka Jumala rõõm, kui ta

taevast näeb, et patune kõigest südamest valmistub palvele. Tõesti, Jumal ise teab paremini patu jälkust, seepärast ta kõige rohkem rõõmustabki kadunud patuse poja tagasituleku üle.

Pühakstegeva armu läbi pean ma olema ja jääma jumalalapseks, aga pean olema jumalalaps ka meelsuselt!

Dostojevski veetis 10 aastat maapaos, raskel sunnitööl. Seda ta kirjeldab raamatus »Surnute majast«. Kõige pahem oli, kirjutab ta, et nende kümne aasta kestel ta kunagi ei saanud olla üks; alati oli ta kõlvatute kaaslaste seas. Aga jõulupühal sündis nendega midagi liigutavat: Karistusvangid olid hoopis teisiti kui muidu. Nad tundsid, et nad jõulupühade läbi olid ühenduses terve maailmaga, et nad jäid inimesteks ka vangis. Ilmus midagi nagu sõprust nende sekka, kuna muidu peaaegu alati valitses vaenlus sääl.

Palju rohkem kui need vaesed äratõugatud peame meie endid näitama meelsuse läbi taevase isa lastena. Meie vahetõrge Jumalaga peab olema lapselik.

Inimeste ees võib keegi olla elatanud, rikas, õpetatud, kuulus. Inimeste ees võib ta olla mees, aga Jumala ees — laps! Lapselikud peame olema usus Jumala sõnasse ja Jumala ilmutamisse. Kõrgid inimesed ei või õieti uskuda. Nad ainult oskavad kibedasti, pealiskaudselt arvustada.

Lapselikud peame olema palves. Lapsel on piiritu usaldus isa vastu. Seda rohkem peame usaldama endid taevase isa hoolitsusele.

Lapselikud peame olema oma pattude tunnistamisel — pihtimisel. Tõesti, palju lapsemeelt on vaja alandlikuks pihtimiseks. Kõrgid inimesed pelgavad pihtimist, isegi vihkavad seda. Ometi midagi karta ei ole, sest preester peab olema ja on, nagu ütleb üks luuletaja, »kinniaetud kaev, püha kõrb, saladuste haud«.

Lapselikud peame olema terves elus: siis oleme avatud hinged, kes omavad inimeste armastust ja usaldust. Jah, isegi sügavasti langenud hindavad, armastavad õigeid lapselikke inimesi.

Siis saame tugevaks, kindlameelseiks inimesiks, kes on hoidnud lapselikku värskest. Siis meie tugevus ei saa kalguseks, meie iseteadvus ei saa upsakuseks.

Lapselikud peame ka olema surmas. Õnnelikule surmale kuulub ka püha lapselik olek. Kõigil inimesil pole õnnelikku surma: aga alandlik, lapselik kristlane uinub kui laps oma ema kädel.

Sa otsid eeskju selleks lapseolekuks? Vaata! Oilsaim eeskju lamab, elab, hingab sinu ees sõimes, kus vägevaim, tugevaim Jumal sai lapseks, lapse silmadega ja lapse südamega. See lapsuke õpetab meid liigutavalt, kuidas saada ja jääda jumalalapseks. »Kui te ei pöördu ega saa lapsust kesteks, siis te ei saa taevariiki!«

Dr. phil. Sigbert Riethmeister'i, Rakvere kog. endise juhataja jätagust (surnud 22. sept. 1936. a.)

Religioosuse tunne inimkonnas

Usutunde väärikas hindamine.

1. Jumalatunnetus.

Pärast neid religioosteaduslikke arutlusi ja kaalutlusi jääb meil veel üle küsimuse teoloogiline asetus: Kuidas hindab kristlus, katoliku kirik usu tunnet väljaspool kirikut?

Kirjas hebrealastele öeldakse: »Kes Jumala juurde tahab jõuda, see peab uskuma, et Jumal on olemas ja et ta annab tasu nendele, kes teda otsivad.«

Nüüd aga on Jumala tunnetamine paljudegi rahvaste juures nii möödunud ajaloos kui ka nüüdisajal täitsa puudulik. Enamalt jaolt peitub jumala-idee ainult julges »taeva« kujutluses või mitmejumalasuse piltides, või ainult lihtsas tundes, et mingi pühadus, igavene seadus seisab üle inimeste. Kuidas on aga lugu nende inimestega, kes ei jõua selgele ja kindlale äratundmisele, et on olemas Jumal, »maailma looja ja valitseja«?

Jumala äratundmine, mida ilmutus tingimata nõuab kui hädavajalikku meie päästmiseks, ei tarvitse kõigepealt sugugi olla mingi tulemus, millele jõutakse ise oma uurimuste põhjal. On olemas loomulik tunnetus enese uurimuste alusel ja samuti loomulik tunnetus teiste isikute õpetamise ja juhutamise toimet. Nagu teistegi tõdede juures, nõnda tulevad ka usutõdedes, ja just nimelt siin, võrdlemisi ainult vähesed ise oma uurimuste põhjal Jumala äratundmisele. Suurem osa inimesi jõuab sinna ikka teiste isikute õpetamise, oma vanemate ja õpetajate juhutamise abiga.

1. Siin aga seletavad mõnedki teoloogid (Bil- lot, Vega, Victoria) küllaldase jumalatunnituse puudumist sellega, et nad ütlevad, sellised inimesed (nagu näiteks Konfutsiuse järelkäijad ja budda-usulised) ei olewat saanud vastavat juhatast ega õpetust. »Nad ise ei saa midagi sinna parata«, nad jäävad ilma eneste süüta »ületamatusse teadmatusse« Jumala ees. Seda liiki inimesed viibivat niisuguste teoloogide vaadete järele usu asjades »vaimse lapsena« olukorras. Sedasama ka kõlbluse alal, sest kõlblustunne, hea ja kurja äratundmine ning vastavalt sellele enese absoluutne kohustus teha seda, mis on hea, eelistavat kohustava Jumala tunnetamist. Kuid just see viimane puuduvat nendel. Nõnda siis lapsed nii usu kui kõlbluse asjades olevat need täiuskasvanud paganad. Lastena viibivat sellised inimesed samasuguses seisundis nagu ristimata lapsed, kes enneaegselt surevad: Nad ei saavat võtta osa üleloomulikust õndsusest, küll aga olevat nendele avatud tee loomulikult täiusse jõudmiseks ja õndsustumiseks.

Selline käsitus, mis esimesel pilgul näib küll pessimistlikuna, on tõeliselt siiski suurejooneline ja leebe, juba selle tõttu, et ta eitab niisugustel inimestel igavesesse hukatusse langemise võimalust selle sõna otseses mõttes.

2. Ja siiski kõnelevad tõsised põhjused selle vaate vastu. Nimelt toetub see vaade oletusele, et enne selget jumalatunnetust ei saavat olla min-

Lugupeetud »Kiriku Elu« lugejaskonnale

Jõulupühadeks ja Uueks Aastaks

JUMALALAPSE kestvat õnnistust ja armuabi!

★ ————— ★ ————— ★ ————— ★ ————— ★

git kõlbelist kohustust ega vastutust. See aga ei käi mitte ainult suurema osa teoloogide (Pribilla, Mausbach, Claes-Bouvar) seisukoha vastu, vaid ta ei näi ka ise pidavat paika, kui võtta arvesse paganate eneste tunnistusi. Need paganad tunnusavad kõlbluse käske täiesti ja tunnevad väga hästi vastutust hea ja kurja eest.

Sellepärast näib ka palju vastuvõetavamana ja psühholoogiliselt peenetundelisemana teine lahendus, mille poole ammust ajast juba on kaldunud kristlik religioonifilosoofia ja teoloogia. Selle seisukoha järele omavad kõik inimesed kõigil kultuurastmeil ja kõigis usundis, sel määral mil nad üldse on inimesed, ja mitte ebanormaalselt vigadega koormatud üksikeksemplarid, moraalset iseteadvust. Nad mõistavad väga hästi teha vahet hea ja kurja vahel. Kui korralikud inimesed nad tunnevad hästi käske: »sina pead« nagu midagi pühalikku — usundlikku, kas nad ise seejuures selgesti usuvad Jumalat, või mitte.

On nimelt inimeses leida algeid, kalduvust tunda ja hinnata kõlbelsi väärtusi, nagu temas on ka sünnipärast otsimise ja püüdlemise tunge tõe järele. Mõlemad need alged eelnevad igale inimlikule tegevusele ja kasvatusel, igale õpetamisele ja juhatamisele. See kalduvus on inimkonna kalduvus, see teadvus on rahvaste teadvus. Ta kuulub inimese enese loomusse, ta on igavese tõe ja pühaduse vastuhelk ja »Jumala pilt« inimeses.

Nüüd peitub aga hea ja kurja mõistes ning selle kohustuses, mis inimest käseb head teha, midagi usundlikku, mis on sinna nagu iduna suletud. Kõlbeline hea, püha astub inimese vaimule vastu nagu mingi üleolev võim, varustatud igavese väärtusega ja võrratu kõrgusega, nagu miski, mis seisab isikutest kõrgemal, mis »nouab aukartust, väärib ülistamist, äratav igatsust ja püüdlemist« (Augustinus).

Selle püha võimu tunnustamises asetseb tõeline, reaalne suhe ja ühendus Jumalaga. Püüdlemises õilistuse ja õigluse järele peitub Jumala tunnustamine, mis sinna suletud. See on see usundlik hoiak, tõeline, reaalne usk Jumalasse, inimhinge jäänud »jumala-idee põhijoonis« (Aug.).

Kui inimesed sedamööda mitmesugustes Jumala kujutlemise süsteemides endid nagu eraldavad üksteisest, siis nad ühinevad jällegi oma siseteaduse, mis ilmutab jumalikkust, varjatult palveldamise all. Selles mõttes ütleb juba Justinus: »Kes elavad Logose järele (Jumala poolt nendele antud südametunnistuse hääle järele), need on kristlased, kuigi neid on võidud pidada ateistideks.« Ja Lactantius: »Hoolimata väärjumalate kummardamise rumalusest võiks suur paganarahva mass leida kannatlikku, leebivat kohtlemist, kuna ta kui mitte just oma aineliselt püsivuselt, siis igatahes oma tahtesuunal peab kinni (etsi non reipsa, tamen proposito tenent) inimese kõrgeimast kohustusest

(Jumala austamisest)«. Nõnda on ka moodsate vaadetega teoloogid (Scheeben, Mausbach) arvamisel, et ületamatu teadmatuse või ausameelne, siiras kahtlus Jumala tõelise olemise suhtes ei lülita üht ehk teist paganat armu saamise võimalusest mitte välja, kui see pagan käib oma südametunnistuse hääle järele, kahetseb oma eksimusi selle hääle vastu ja on kogu oma hoiakus »otsija«.

3. Vatikani kirikukogu õpetab, et Jumal on selgesti ja kindlasti äratuntav ka loomulikult teel, see tähendab, ilma kristliku ilmutuse juhtimiseta. Kirikukogu kõneleb »võimalikkusest iseeneses«, mis aga ei ütle veel midagi võimalikkuse kohta üksikuil juhtudel. Siia juurde käib lisandina täiendav lause, mida mööda kindlat teadmist Jumala olulusest ei ole inimkonna ajaloolises olukorras mitte just kerge omandada. Teoloogid kõnelevad oma seletuses otse »ilmutuse moraalsest hädavajalikkusest«, et neid tõdesid, mis »iseeneses« on inimlikule mõistusele ligipääsematud, võidaks inimkonna empiirilises olukorras »kõikide poolt hõlpsasti, täieliku kindlusega ja ilma juurdesegatud eksiarvamusteta ära tunda ja mõista.«

Nõnda siis, »iseeneses« on Jumal äratuntav, kuid »inimkonna konkreetse olukorras« siiski raskesti tuntav. Kus seega ilmutuse läkitus ei ole veel sisse tunginud, sääl ei tule sugugi imesetuda, kui »mõttekäigu väärahtused ja kõrvalelibisemised panteismi ja polüteismi suunas ikka jälle tulevad hulgalistes nähtustes tegelikult avaldusele.«

Et »negatiivne umbusk«, mitte veendumuspärane »uskmatuse«, ühe ehk teise usundliku tõe paljas mitteteadmise ei sule veel enesesse süütegu, seda on juba Augustinus ja Thomas korduvalt toonitanud. Küll areneb kõlbelises käitumises antud jumala-idee ajajooksul ka »loomulikult viisil« usuks Jumala sisse. Kuid tegelikult religioonitu kasvatus ebanormaalsete olude all võib paljudegi juures see normaalne arenemine usuks Jumala sisse ära jääda.

Igal juhul on siin mõõduandev »hea tahe«, »pühalik otsimine«, mis Pascal'i järele eeldab juba teatavaid »leidmise märke« ja kõigi teoloogide järele tunnet »esimesest puudutamisest« abistava armu poolt. Ja kus inimene on »siiaamaani kahelnud Jumala oluluses, sääl ta peab omama vähemalt väga meelsust, et ta igatseks tõe järele, mis kõrgeima ja püha võimuna seisab üle inimeste«, teiste sõnadega, et ta ihaldaks kõlbelises sihis juba aimatud ja tumedalt tuntud absoluutse tõe ja headuse täitumist.

Kui aga usundlikku arengut püütaks egoistlikel huvidel, südamekurjuse läbi takistada, »tagasi hoida« (Paulus), siis see juba oleks süütegu. Siiski, otsust teha ja kohut mõista üksiku isiku siseelu üle, mis ei suuda usundlike tõdedega kokku leppida ega toime tulla, see ei seisa meie, inimlikkude kohtunikkude käes, vaid see on Jumala asi.

Sangarlik Hispaania.

Risti võit. 14. sept. 1939. a. Hispaanias leidis aset haarav talitus, täis elavat usku. Toome väljavõtte haridusministeeriumi ringkirjast, mis saadeti laiale mõni aeg varemini:

»Võit Hispaanias on esireas olnud risti võit. Meie sõda nimetati ristisõjaks meieaegsete töö vaenlaste vastu. Meie surnud puhkavad risti varjul. Selle teateandega käseb ministeerium, et tulevasel 14. septembril, päeval, mil katoliiklik maailm pühitseb risti ülendamise puha, seatakse pidulikult risti-kuju kõigis Madridi ja nende maa-alade koolides mis võideti kodusõja viimaste kuude jooksul tagasi. — Toimingute korraldamine on usaldatud provintsi haridusasutustele. Ministeeriumi käsul peetakse sel päeval kõikjal, kus kooles ristikuju uuesti pannakse aupaigale, vastavat jumalateenistust ja palvetatakse katoliku kooli märtrite eest ja eriti kodusõjas langenud õpetajate eest. Tulevikus sarnane toiming leiab aset igal aastal 14. septembril.«

(»La Croix«, 29. 8. 39)

Nagu kuuleme, pandi ristikuju umbes 22 000 koolis uuesti teenitud aupaigale.

Kaks märtripiiskoppi. Selle järele, kuidas arenevad järelepärimised mitme hispaania piiskopi märtrisurma kohta, tulevad ilmsiks traagilised üksikasjad. Hiljuti avaldati üksikasjad Almeria ja Cadiz'i piiskoppide surma kohta. Pärast mitmenädalast vangisolemist viidi mõlemad piiskopid laevalt, kus nad viibisid vangis, 4. sept. 1936. a. kohale, mis asub 20 km Malagast. Säl nad hukati ühes mõningate teiste isikutega.

Enne surma pöördus Almeria piiskop timukate poole ja ütles neile: »Kes teie keskelt saab mind tapma?« Üks sõdur vastas, et tema teda hukkavat, jäi aga oma seltsiliste rea taga, julgemata ette astuda. »Miks te peidate ennast?« küsis piiskop. »Kas te kardate minu paika?« Mõrvar astus nüüd ette ja piiskop jätkas: »Mis ma tegin teile, et teie kohtlete mind nõnda? Kui ma saan oma vere hinnaga lõpetada kodusõja, siis toimige kartmatult! Parandage aga pärast oma meelt ja laske see patt olla oma viimseks! Jumal andku teile andeks nagu minagi andestan teile. Mu poeg, ma loodan, et saate kord asuks meheks!«

Siis piiskop sirutas käed ja õnnistas inimese, kes teda pidi hukkama. Käed rinna peal ta suri. Agoonia pole veel möödunud, kui valati tema suhu põletisvedelik ja taheti teda põlema panna, mis aga äpardus. Siis valati sama vedelik üle terve keha, aga ka seekord ei õnnestunud vedelikku põlema panna. Siis jäeti surnukeha lihtsalt lamama. Mõned päevad hiljemini maeti ta Casablanca uskliku poolt.

Cadiz'i piiskopi surma kohta on teada, et ta põlvitas hukkamise hetkel: ta andestas oma timukatele ja tema keha põletati ära. (»La Croix«, 29. 8. 39)

Noor sangar. Alcazar'i varemetel Toledos jäi üks kamber puutumatuks. Säl asetseb lihtne must telefoniseadeldis. 23. juulil 1936. a. peeti säl ajalooline, unustamatu telefonikõne.

Revolutsionäärne komandant — kolonel Moscardo'le, Alcazar'i komandandile:

»Ma nõuan teilt Alcazar'i kohest üleandmist kümne minuti jooksul. Keeldumise juhul lasen tappa teie poja Luis, kes on minu juures vangis.«

Moscardo: »Seda ma usun küll!«

Komandant: »Tõenduseks, et ma räägin tõtt, tuleb teie poeg telefoni juurde.«

Luis: »Papal!«

Moscardo: »Hüva, mu poeg, usalda oma hing armsale Jumalale, hüüa valjusti 'Elagu Hispaania!' ja sure isamaalasena!«

Luis: »Südamlikku suudlust, mu isa!«

Moscardo: »Jah, mu poeg, südamlikku suudlust!«
(»America«, 26. 8. 39)

Rahva sõber.

Rong peatub Churchill'i jaamas. Kaugemale ta ei sõida, sest see on lõpppeatatus, viimne jaam Hudsoni lahe ääres.

Rongist astub välja keegi reisija. Temal pole veel lõpppeatatus käes, tal on veel 800 kilomeetrit ees. Ta peab matkama Chesterfield-Inlet'i kohale, eskimote südamaale, ja säl ta kavatseb jäädavalt asuda elama. See reisija on paater Turquetil ja meie lugu algas kaks-kümmend viis aastat tagasi.

Isa Turquetil teeb, mis võimalik, et ülatada seda pikka teekonda, 800 km läbi jäätunud lagendikkude. Jõudnud kohale, ta seab end sisse. Sisseseadmine vist ei kestnud kaua ega olnud keeruline.

Kohe ta katsub kokku puutuda pärismaalastega. Esimesed läbirääkimised on masendavad. »Peab natuke kannatama!« lohutab end preester. Kuid möödub terve aasta, möödub kaks, kolm aastat vähimate tagajärgedeta. 60-pügalaline külm, 22 tundi pikad ööd, üksildus ja puudus teevad selle nurjamineku veelgi kibedamaks.

Sõbrad Kanadas halastavad isa Turquetil'i peale ja saadavad temale sält mõned abilised. Aga ühed surevad külma kätte, teised haigestuvad niivõrd raskesti, et peab neid tagasi kutsuma. Preestriks endale tuleb ka tagasikutse. Tema vastus kõlab: »Eskimotel on hinged nagu teistelgi; ma tahan kõige jõuga neil tundma õpetada Jumalat ja nende hinged kinkida Jumalale!« Liigutatult jätvad tema ülemad preestri kohale.

Jälle möödub kaks aastat. Pärismaalased viimaks imetlevad teda: See valge mees jääb kangekaelselt nende keskele, kõneleb nendega ikka sõbralikult ja hoolitseb nende haigete eest. Nad hakkavad isegi temaga juttu ajama, ja aastal 1920 isa Turquetil'il on juba rõõm ristida 16 nende hulgast. Järgmine aasta toob 20 ristimist, ja sellele järgnev 50. Misjonitöö on alustatud ja läheb hoogu. Varsti pärast seda tuleb asutada teine tegevuskoht, 400 km kaugemal, Eskimo-Cape'i kohal.

Aastal 1932 nimetas paavst Pius XI isa Turquetil'i Hudsoni lahe piiskopiks. Tema piiskopkonna maaala on kolm korda suurem kui näiteks terve Prantsusmaa. Seni on säl juba asutatud 12 misjonipunkti.

Jah, 12 misjonipunkti, kaks piiskoppi ja terve rida misjonäre ainult 7000 kuni 8000 eskimo jaoks; sest need hiigelsuured jäätunud üksildused on väga hõredalt asustatud.

Kakskümmend viis aastat pingutusi ja vintsutusi hingede pärast! Selline mees väärib küll nime: rahva sõber!

Tartu rooma-katoliku kirik

Ajalooline tagasivaade
uue kiriku 40. aastapäeva puhul
8. dets. 1899 – 1939

Täna des ja paludes vaatab Tartu kogudus tagasi päevale, mil 40 aasta eest kirik õnnistati ja anti üle avalikule tarvitusele. Pakub huvi kiriku ehitamislugu lühidalt vaadata. Ühtlasi kasutame juhust, et nii mõndagi vanade Tartu katoliku kirikute ajaloost ja saatusest meele tuletada: sest ajaloost võib alati midagi õppida! Katoliku kirik ei karda ajalugu!

1. Piiskoplik toom.

Kiriku lugu ulatab ajani, mil Riia piiskop Alberti vend Hermann tuli siia Tartu esimese piiskopina ja hakkas ehitama vana toome 1224. a.

Toom, mille varemed veel täna haaravad vaatlusjaid, ehitati vist 14. sajandil ja oli pühendatud apostelväürstidele Peetrusele ja Paulusele. Oletatavasti hakkas Lübeck'is sündinud piiskop Johann Vifhusen (1346 – 73) ehitama kiriku laeva ühes kahe sirutuva torniga; ja nimelt Lübeck'i kuulsa Maarjakiriku eeskujule. Sajandi lõpul ehitati juurde preestriruum Gmünd'i Parler'ehituskooli traditsioonide järgi, millede tooja oli keiser Karl V endine erasekretär, piiskop Dietrich Damerow (1379 – 1400).

Toom näis olevat ehitatud igavikuks. Tema varjul seisid veel 6 kirikut, »ennem eestlaste omad« s. t. katoliiklaste omad, nagu üks ladina kroonika teatab 16. sajandi keskel. Ajaloo kohtu ees jääb see alati kahetsemisväärseks sündmuseks, et vägev toom kirik muutus varemeiks.

Ja see algas siis, kui nahksepp Melchior Hofmann'i mässavate jutluste tagajärjel ligiolevast maailma kohtust tekkis pildirüüste, mis metsikum oli kui Tallinna ja Riia piltide purukslöömine. 10. jaan. 1525. a. joosti tormi toomemäele: Hoolimata Peeter Stackelberg'i vaprast vastupanust rüüstati toom kirik. Aastatel 1596 ja 1598 kannatas ta tugevasti tulekahjude all. 1764. a. lam-

mutati tornid, et nendest saadud kividega üles ehitada kindlustused.

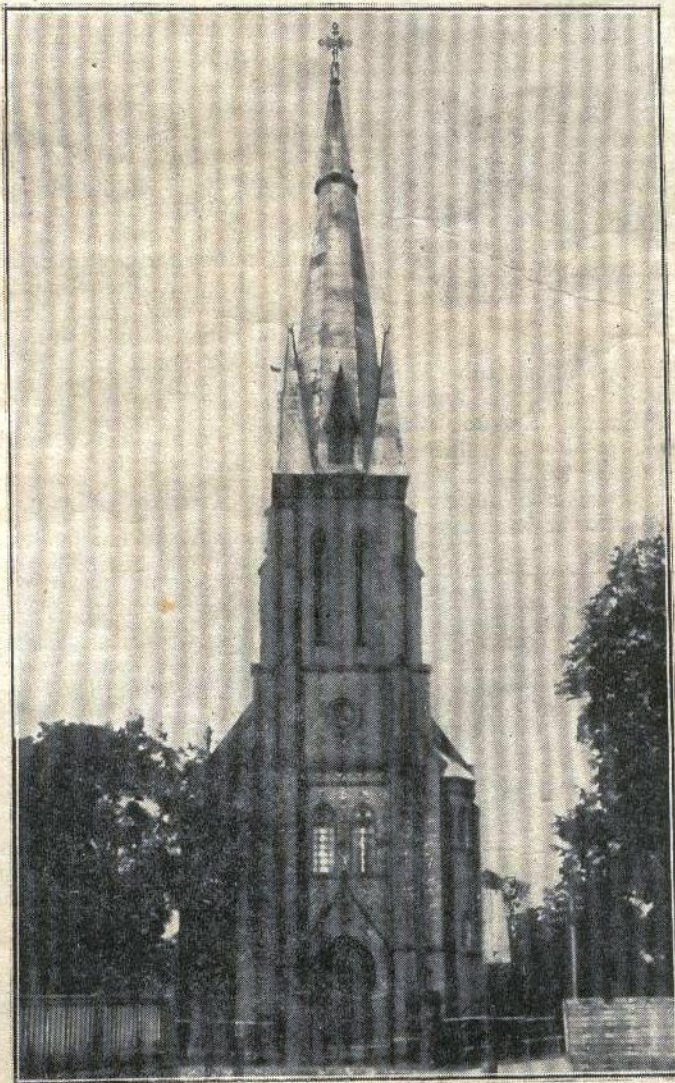
Ka teised kirikud kadusid ära, väljaarvatud Jaani kirik, mis oli samuti palju kannatanud. Kadunud olid kloostrid ja preestrid. Katolitsism näis olevat täiuslikult kadununa. Mööda kõik, mis kord oli, mööda ehk igaveseks ajaks!

2. Poola aeg.

Kuid mõnel kuuvalgel ööl oli, nagu toome varemes tekiks uus elu. Kas surnud tõusevad üles oma haudadest toome varjul, kas piiskopid astuvad öösi oma katedraali pidama jumalateenistust? Saladuslikud laulud kõlavad; pikil ridadel mööduvad uinujate vaimud; nad kaebavad, nad süüdistavad, nad ennustavad: »Katolitsismi idee ei kao; ta tõusis kord üles märtrite haudades ja astus üle maailma.« Nõnda nad räägivad ja vajuvad jälle haudadesse. Kuni neid äratab üles »Poola Chrysostomus«, P. Peeter Skarga S. J. oma vägevate Tartus peetud jutlustega 16. sajandi lõpul, vastureformatsiooni ajal, kui ta asutas siin jesuiitide kolleegiumi (1583. a.). Poola kuninga Bathory kantsler Zamoiski lubas katoliiklastele Maarja kiriku kasutada, mis asetses praeguse ülikooli peahoone krundil. — Siis lasub jälle suur vaikus üle katolitsismi Eestis kuni 19. sajandini.

3. Preester ülikooli-õppejõuna.

Enne 1849. a. saatis Baltimaade kuberner ükskord aastas »reisipreestri« Liivimaa garnisonilinnadesse, katoliku sõdureile ja teistele katoliiklastele pühi sakramente jagama. Võimatu raske ja kehv olukord tollal, kui Tartus elas Poola üliõpilasi! Neile avati 1849. a. keiser Nikolai I soovil »rooma-katoliku ülikoolikabel, kusjuures pandi ametisse üks preester, kes pidi ülikoolis usu-

Tartu rooma-katoliku kirik.
(Veski tänavalt vaadatuna.)

teaduse loenguid pidama katoliku üliõpilasile.« — Selle asutuse ülespidamiseks määrati »ökonoomia« summast 500 rubla aastas. Uhtlasi Karl v. Liphart, kelle abikaasa oli katoliiklane, kohustus määratuks ajaks annetama aastas 300 rubla ja iga katoliku üliõpilane, astudes ülikooli, pidi ainukordsest maksma 3 rubla kabeli heaks. Sellest väikesest summast tasuti kabeli ruumi ja preestri ning ühe köstri korteri üüriraha, preestri ja 2 teenri palk, küte, valgustus, missavein jne. Mohilev'i metropoliit Kasimir Dmohovski († 1851. a.) nimetas preester Beržanski ülikooli kaplaniks ja Tartu esimeseks alaliseks preestriks. Katolitsism ärkas uuesti.

Tartus ja tema ümbruskonnas elas ka teiste rahvuste katoliiklasi oma perekondadega: Poolast, Böömi maalt, Saksamaalt, Brasiiliast, prantslasi, itaallasi jne.; samuti sisemaakaitse sõdurid Vorus, Paides, »Tšorna Derewnase« ja Tartus ajuti viibivate kaardivägede ja väliarmee katoliku sõdurid. Eramajas asuv kabel jäi peagi liig väiksemaks, muide oli ta ju ainuke katoliku palvela 200 verstaalises raadiuses.

4. Ehitamisplaan.

Loomulik, et kerkis kiriku ehitamiseplaan juba 1852. a. päevakorrale. Majeovski projekt lükati tagasi 1854. a.; ülikooli arhitekt Rathhaus'i ettepanek maa-konnakool kabeliks ümberehitada, jäi läbiviimata.

Siis pakkus õuenõunik Stankiewicz ülikooli valitsusele oma Tähtvere väljal asetseva krundi suurema küüniga kingiks; küün võivat ümberehitada kabeliks ja krundile püstitada kirikla. Valitsus vastas eitavalt kartes maksuvõimetust »ökonoomiasumma« vähendamisel. Kuna oli karta üheltpoolt, et v. Liphart ei saa kord enam aidata, ja teiselt, et enamus katoliiklasi oli majanduslikult kehv, siis palusid 22. jaan. 1860. a. Tartu katoliiklased, eesotsas prof. dr. Adelmanni ja dr. Helminguga, et preester Leszczynski Mohilevi ülempiiskopile kui Venemaa kõigi katoliku kirikute metropoliidile peaks esitama palve, Tartus katoliku koguduse asutamise ja kinnitamise asjus.

Stankiewicz'i pakkumist võivat täide viia korjandustega neis kubermanges, kust peamiselt tulevad üliõpilased ja katoliiklased, nimelt Liivi ja Kuramaa, Grodno, Vitebsk, Minsk, Mohilev, Kovno, Vilno, Volõõnia, Podoolia, Bialystok ja Poola kuningriik. Toetust võib loota ka Baltimaade kindralkubernerilt kui ka siin seisvate rügementide kassast, nimelt katoliku sõdurite suhtes. Ülikool tahtvat kindlasti anda pidevat juurdemaksu katoliku üliõpilastele ja preestritele kui ülikooli õppejõule.

Preester Leszczynski kutsuti samal aastal ära teisele kohale. Tema asemele läkitati Tartusse preester Kos-

Tartu rooma-katoliku kirikla vanal kujul.
Paremal hästi näha kabeli sissekäik ja kellatornike.

sowski. Kossowski, vaga ja teguvõimas mees, võttis kohe energiliselt kiriku ehitamisprobleemi kätte. Juba 8. nov. 1860. a. palus ta Baltimaade kubernerilt, vürst Suvorov'ilt, luba kiriku ehitamiseks. Kirik peaks seisma Tähtvere mõisnikult 23,40 rubla eest aastas rendile võetud, 4302 ruutm. suuruses, Stanowicz'i krundil.

Järgneva aastal 14. märtsil kordas ta palve ühes »promemoorias«, millele vürst vastas 30. apr. 1861. a.: »Katoliku kogudus võib kiriku ehitada, kuid vaid oma kulul.« Metropoliit Želinski'lt ehitamise ja nurgakivi panemise luba oli saanud juba 3. apr.; 10. mail sai Kossowski plaani politsei käest.

2. juulil 1862. a. asetati nurgakivi toreda gooti kirikule, mis pidi olema 14 sülda pikk ja 6 sülda lai ning pühendatud Jumalaemale tema Kuulutamise saladuse all: püha Franciscus de Sales valiti peapatrooniks. Nurgakivi alla pandi tinast karp asutamiskreediga ja 3,60 rubla kuld- ja hõbevääringus. Vundamendid suundusid enam kirde poole s. o. endise Jaakobi tän. poole (nüüdne Gustav-Adolfi tän.).

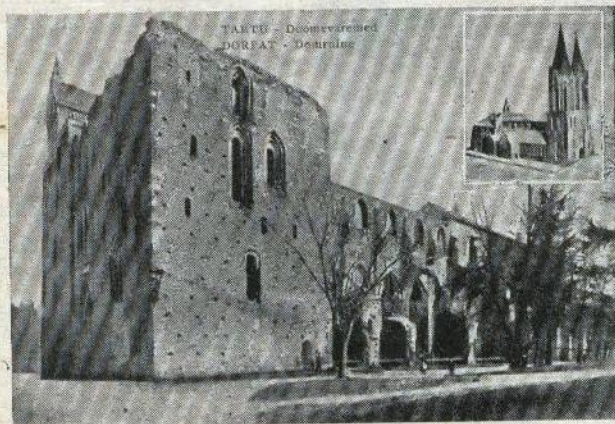
Rathhaus'i eelarve järgi tuli kirik ja kirikla maksta 21 598,15 rubla, 12000 ainult kiriku jaoks! Kuidas nii palju raha koguda?

5. Kirikla kirikuna.

Kossowski hakkas esialgu ehitama kiriklat, et tema ja köstri üüriraha ära langeks ja et niiviisi saada suuremat ruumi kabeli tarvis. Üheaegselt töötati ka vundamentidel. — Jumalateenistusi tollal peeti ülikooli poolt 360 rubla eest aastas üüritud linna 3. osas Peterburi tän. nr. 22 asuvas Ivan Petrov Rudaltsov'i majas.

Hädast sunnitu pöördus Kossowski vürst Suvorov'i poole, »kuigi pidi kirikut ehitama koguduse oma kulul«, ja palus 9000 rubla niisugustele otstarvetele määratud kapitalist. Ta kirjutas Saksamaale Fulda toompraost Hohmann'ile. Asjata! Ta saatis palve kirja München'i St. Ludwigsverein'ile. Kas sellel palvel tulemusi oli, pole teada. Tuhandeid puudub veel ainult kirikla valmishitamiseks! Tungiv palvekiri läheb Suvorov'i järglasele, parun v. Lieven'ile: »Kui töö peaks seisma jääma, siis on jällegi status quo.« 19. aug. 1863. a. lubab siseminister 3000 rubla. »Aga lehes 'Inland' olevat ta lugenud, et kirik vastehitatud kirikla juures olevat õnnistatud 7. juulil s. a. Õpetaja seletagu, millise rahaga kirik olevat ehitatud ja kui palju olevat veel võlga.« Sama aasta septembril kutsutakse Kossowski Varssavi katoliku ülikooli rektoriks; pärast näeme teda Wloclaw'i piiskopina.

Tema järglane, preester Soroczynski, võttis üle vundamendid ja tühja kassa. Kuigi 6. nov. 1863. a.

Tartu toomevaremed.
Nurgas: Toome rekonstruktsioon.

täiendatakse ehituskomisjoni parun v. Liphart, pruulija Georg Haberl, nahksepp Kankl ja litograaf Schulz'iga, ei ole võlad vähenenud, ja 12. juunil 1864. a. saabus teravatoonine saatustlik kiri haridusministeeriumilt, milles krahv Keyserling teatas, et »minister lubab kirikla valmishitamiseks 3000 rubla arvesse võttes suurte meeste eestkostmist; kuid kiriku ehitamisest tuleb lõplikult loobuda«.

See oli kõige raskem löök. Osalt juba langes vundamendid pidi ära müüdama naeruväärselt odavalt; kirikla valmishitamiseks oli maksta veel 4118,97 rubla. Unelm kirikust näis täielikult loojuvat.

Kuid kogudus omas vähemalt oma maja preestri- ja köstrikorteri ning suure saaliga jumalateenistuste jaoks. 1865. a. anti maja üle kogudusele. Alles 70 aastat hiljem kinkis prl. Marie Christine v. Wulf krundi kogudusele (kinnitusakt 6. sept. 1935. a.).

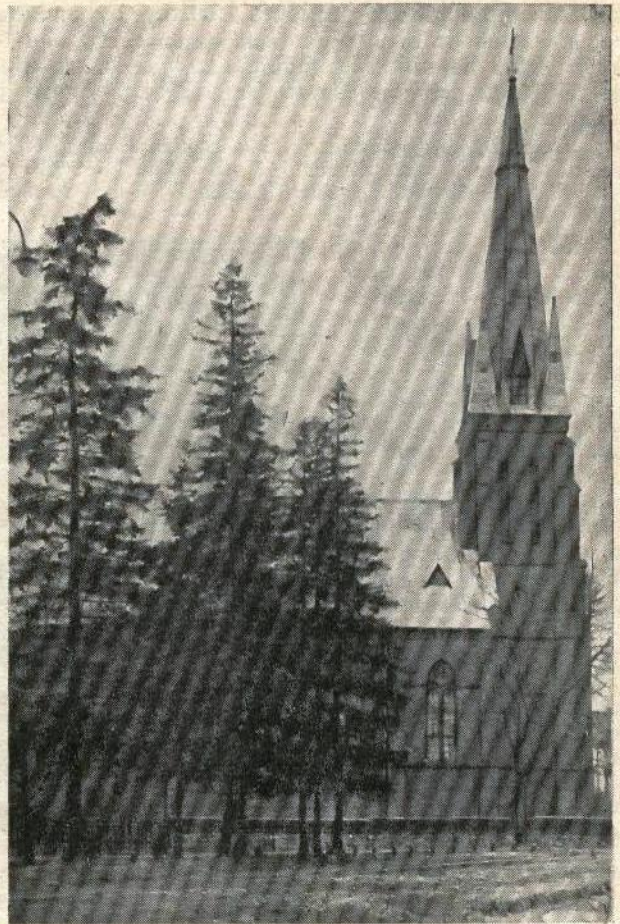
Koguduse elu läheb omasoodu. Liikmete arv kõigub enam-vähem. Ajalooliste suursündmuste murdlained tungivad ka katoliku kirikla väravaisse. Paavstid tulid ja läksid; keisrid astusid troonile ja langesid mõrva mõõga all. Kuulutati Jumalaema päripäeva saamise saladus. Vatikanis kontsiil avas oma väravad ja kinnitas, et paavsti eksimatus usu ja kõlbuse õpetuse suhtes on usutud ristiusu algusest peale.

Tulid hingekarjased ja läksid. 11. dets. 1886. a. tekkis suur tulikahju, mille all ka kabel kannatas kaunis palju. Preester Pietkiewicz remonteeris ja suurendas maja. Ja jälle kogunes rahvas sinna, kabelisse, ja palus selle valgeks värvitud altari ees, kus leidis õlimaal »Kristus ristil« (nüüd kiriku esikus), ja palvestas selle väikese valge linaga kaetud altari ees, mis oli pühendatud Jumalaemale, kuna käärkambrist (nüüd võõrastetuba) kuuldus vana positiivoreli hää: Rahvas palus ja igatses kirikut.

6. Uus Jumalaema kirik.

Aastal 1894 tuleb preester Friedrich Žyskar (Giscard), mees võrratu energiaga, ja võtab uue kiriku ehitamise koorma oma õlale.

Aastal 1895 moodustatakse ehituskomisjon prof. August Rauber'i eestvõtte, kellele kogudus võlgneb suurimat tänu. Väsimatult korjab preester igalt poolt

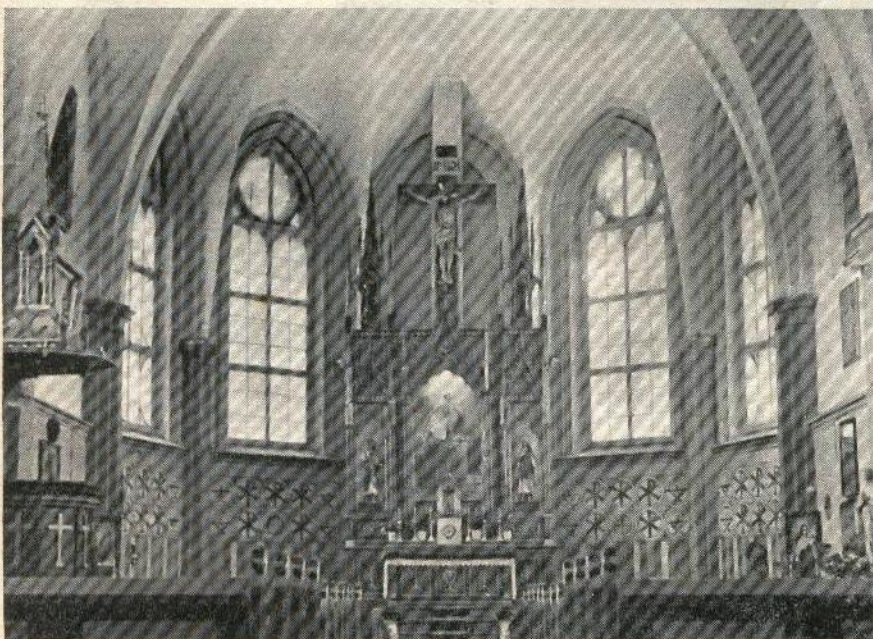
Tartu rooma-katoliku kirik.
(Tähtvere pargist vaadatuna.)

raha. Keiser Nikolai II annetas 3000 rubla; Podooliast ja Ukrainast sissevoolavad toetused suurenevad; ja »nii on täide viidud see, mis näis maailmale võimatuks: Hakkasime ehitama kirikut ilma iga suguse abinõuta, ainult end usaldades Jumala abile. Vaevalt on üks aasta mööda, ja juba seisab kena gooti kirik« (Žyskar'i üleskutsest).

Suured arvud tõendavad katoliiklaste ohvrimeelsust ja ühtekuuluvustunnet. Ehituskapital oli 3000 rubla, korjatud raha 11 365,80 rubla; maksetud selle üleskutse ajal on juba 15 826,16 rubla. Ent veel puudub palju! Määratu hulk tööd ja muresid lasub preestril.

Ja omapärane Jumala saatust on see, et tema ise ei võinud lõpetada ehitust. Alles tema järglase, preester Kantynik'u all õnnistati 1897. a. kõrvalkabeli püha märterpiiskop Josaphat'i auks. Kahjuks langes sama aasta suvel preestriruumi võlv sisse; ehitusmeister ja 4 töölist jäid rusude alla. Tellingud võeti liiga vara maha!

9. sept. 1899. a. võttis kubermangu arhitekt kiriku korras olevana vastu ja 8. dets. 1899. a. koitis õnnelik päev, mil piiskop Karl Ant. Niedzialkowski poolt läkitatud Peterburi de-

Tartu rooma-katoliku kirik. Peaaltar ja preestriruum.

kaan Witold Czezott õnnistas kiriku, pühendades teda Jumalaemale tema Pärisspatuta saamise ususaladuse all. — Tartu katoliiklaste kümneid aastaid kestev soov on täidetud, neil on nende oma kirik, kaunis ja küllalt suur ehitis.

Seesmise ruumi mõõdud: Pikkus 29,55 m; laius 11,00 m; kõrgus 13,40 m; kaare kõrgus 3,48 m; kaare kõõl 9,50 m; seinä kõrgus 9,92 m; keskmine kõrgus 11,66 m; ruumala 3052,00 kantm.

Palju oli veel teha, enne kui kõik oli täielikult valmis. Lakkamist tult preestrid ja kogudus võtsid kokku kõik jõud, et valmis teha ja hoida ning kaunistada kirikut. Praegune peaahtar paigutati kirikusse 1904. a., pr. Angeline v. Wulfi kingitusena. — Ernst v. Liphart'i maal »Jumalaema Lapsega« leiab küll mitmesuguseid arvustusi; aga ühes nõustuvad nad kõik: Kunstniku arusaamine on õige peen, ta näitab, et kõik armuvalgus hoovab jumalikult lapselt — ka emale, kes on lunastatud nagu meesgi, kuigi iseäralisel viisil. — Samal aastal 29. aug. 1904. a. pühitses kiriku ülempiiskop Szembek.

1911. a. sai kirik uue tsinkplekist katuse Marseille'i katusekivide asemel ehitusmeister Lock'ilt 1626,90 rubla eest. 1930. a. tehti suur remont preester Werling'u tarmukal algatusel firma Darmer'i läbi 4985,99 kr. eest. Elekter seati sisse 1931. a. Samal aastal pidid torni mädanenud kandepalgid vahetatama uutega.

Aastal 1934 seati üles uus, moodne orel baieri firma G. Glatzli' tehasest L. Wastlhuber'i poolt. Orelil on 10 iseseisvalt kõlavat registrit, 7 transmissiooni, 1 vaba kombinatsioon; kogu orel asub helikõvendajakapis, mis võib

malda üllaid musikaalseid effekte. — 1935. a. asutati üle peaahtar suur pärnapuust nikerdatud krutsifiks tirooli meistri käest, kuna Vilniuse Ostrobramska Jumalaema pilt ehib rõdu seinä, olles paljudel armas mälestuse kaugelt kodumaalt. — Ristitee 14 pilti on kuulus kunstnik Feuerstein'i koopia Koblenz'ist. Tähelepanu väärib kõrvalkabelis altari asuv Pietä (leina- ja Jumalaema raidkuj), Itaalia kunstnik Catozzi ala-

bastrist modelleeritud. Jumalateenistuste kaunistamiseks töötati pidevalt nii hästi liturgilise rõivastise kui ka laulukoori suhtes. — Need kaks puust nikerdatud kaju, nimelt »Jeesuse Südame« ja »Maria Südame« kujud on kunstiteosed kuulsä Grödneri oru nikerdajate koolist (Lõuna-Tiroolis).

* * *

Nüüd vaatab kiriku säle torn alla, kus teravita teda tema vanem vend, Jaanikiriku vägev torn; vaatab sinna, kus toome varemed näivad unest ärkavat ja imestavat, nähes uut elu kerkiavat; vaatab üle meie Emajõe neid, kes kalastuul uinuvad rahu unes, eriti uues Jaani surnuaias, kus meie kogudus 1937. a. omandas endale IX rajoonis 48 hauakohta, et süngitada sinna peamiselt vae-semaid liikmeid.

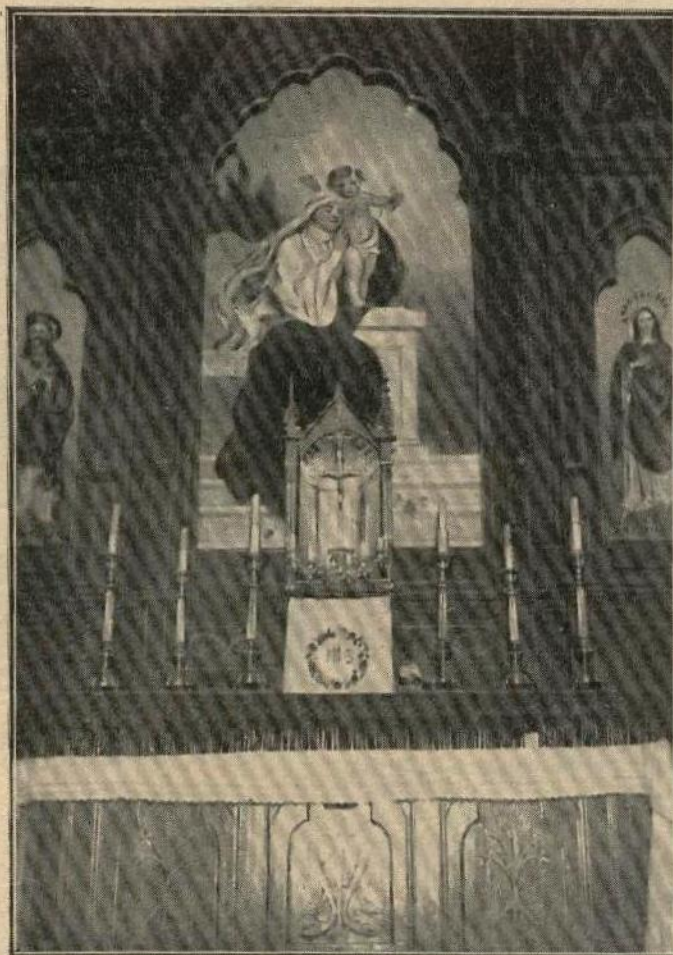
Tagasi vaadates 40 aastale ja kogu kirikuehitusloole tunneme sügavamat tänu Jumala vastu kui ka nende vastu, kellede nimed peaksid särama marmortahvil kiriku seinäl. Nad on raiunud kiriku jumaliku Pere-mehe südamesse. — Me hoiame oma kirikut ja

kaitseme oma kogudust. Ja kui meie kaome, siis uus põlvkond hoiab kirikut, et säiliks põlvest põlve

Jumala armuallikas Jaakobimäel!

Berard Huber O. Cap.

preester

Peaaltari Jumalaema maal.

(Ernst v. Liphart 1905.)

Preestrite nimestik,

kellel oli tegemist uue kiriku loomise ja alalhoidmisega.

Josef Beržanski c. th.	1849/51	Eduard Glass	1875	Friedrich Žyskar	1912/15
Felix Kamieniecki	1851/54	Christofor Pietkiewicz	1876/92	Alfons Jendrzewski	1915
Ildefons Leszczynski	1854/60	Alexander Platpir mag. th.	1892/93	Kasimir Żilewicz	1915/20
Heinrich Kossowski mag. th.	1860/63	Friedrich Žyskar (Giscard)	1893/99	Michael Dukalski mag. th.	1920/23
Kasimir Fr. Soroczynski mag. th.	1863/67	Andreas Kantynik mag. th.	1899/1900	Kaczinski	1923
Karl Marcinkiewicz	1867/68	Mieczyslaw Tabenski	1900/09	Heinrich A. Werling	1923/31
Eduard L. v. Landsberg c. th.	1868/73	Dominik Tavjenis mag. th.	1909/10	Robert Lenzbauer O. Cap.	1931/34
Adolf Martinoff mag. th.	1873/74	Peter Silovics	1910/11	Berard Huber O. Cap.	1934/
Ammann	1874/75	Vincas Dejnys	1911/12		

Märkused: Kossowski, kirikla ehitaja, pärsine Wloclaw'i piiskop. — Žyskar, uue kiriku ehitaja. — Tartu Jaani uues surnuaias puhkavad preestrid Pietkiewicz ja Tabenski.

Reformatsiooni »õnnistusest«.

Usupuhastuspüha — või nagu teda muidu teistes maades hüütakse »reformatsioonipüha« — annab aasta-aastalt meie luteriusulistele kaaskodanikkudele võimaluse kõnelda ja kirjutada reformatsiooni »õnnistusest«. Ja sellest reformatsiooni kiitmisest võtab osa nii usuteadlasi kui ka mitteusuteadlasi. Vastavalt subjektiivsele kalduvusele ustakse siis sageli, et reformatsiooni »õnnistust« saab kujutada seda mõjuvamat, mida mustema ja tumedama taustana maalikse siis katoliku kirik, millest siis reformatsiooni hiilgav pilt võimsalt eraldub. Ka sel aastal ei puudunud sellised kirjeldused. Mõningaid neist maksab meie lehes küll lähemale vaatlusele võtta.

»Eesti Kiriku« 43. das numbris ilmus 26. oktoobril »usupuhastuse pühaks« artikkel pealkirjaga »Luteri kiriku ülesanne«. Artiklis valitseb täiel määral rahulik ja asjalik toon. Ühenduses püha Pauluse sõnadega Galatia rahvale: »Olete teie vaimu saanud käsutegudest või usu kuulutamisest?« (Gal 3, 2) seatakse lugeja ette luteri kiriku põhimõttena tees: »Päästmine ainult usu läbi«.

Pauluse siinmainitud sõna ei käsitle tegelikult küll siiski siin esitatud küsimust. Ka katoliku kirik pole milliski väitnud, et inimene saab vaimu käsutegudest, vaid »usu kuulutamisest«. Kuid küsimus on see, kas »usu kuulutamine« on üksi Jumala töö ilma igasuguse ettevalmistuse ja kaastegevuseta inimese poolt »ainult usu läbi« või kas inimene ka omalt poolt võib osutada ja peab vähemalt osutama head tahet õigeksmõistmise toimingu juures.

Kui kuulda jutlusi luteri kirikus, siis võib leida, et ka siin ikka jälle rõhutatakse hea tahtmise ja õndsusele valmisoleku tarvidust nii et õieti kaunis »katoliiklikult« jutlustatakse. — Ka toonitatakse ikka jälle sakramentide vajadust, isegi lapseristimise ja armulauasakramendi tähtsust. Ja ometi on sakramendid loogiliseks vasturääkivuseks õpetusele »õigeksmõistmisest üksi usu läbi«, sest kui juba usust üksi piisab, milleks siis veel sakramendid? Ka siin jutlustatakse kogu aasta kaunis »katoliiklikult«. Sellest hoolimata korraldatakse usupuhastuspühal »puhast« õpetust »pääsmisest ainult usu läbi«.

Võrastavalt kõlab selles artiklis veel üks teine sõna. Väidetakse, et »luteri kirik on pandud vahimeheks puhta õpetuse üle«. Luther oleks küll vaevalt sellele lausele alla kirjutanud, kuna ta just säärasest kiriku nõuet eitas ja selle vastu toetus piibli autoriteedile ja südametunnistuse vabadusele.

* * *

Usuteadlase kõrval väljendub »usupuhastuse« probleemi kohta »Postimehe« 297. numbris ka keegi usuteadlasetar (Salme Aareandi, cand. theol.). Sissejuhatuses väidetakse siin, et Luther õieti vastu oma tahtmist »kisti võitlusse paavstiga«, kuid see võitlus olla siis aastate jooksul ometi ikka rohkem ägestunud: »Luther läheb aastast-aastasse temperamentsemaks. Tema viimased teosed on kirglikumad ning vihasemad« (Kas siinjuures pole ka juba

langetatud otsus võitluse sügavamate motiivide kohta?).

Siis küsitakse, milles seisneb Lutheri suurus. Ning vastus kõlab: »Mitte üks ega teine tema vaade ühele või teisele dogmale.« Niisiis ei näinud usuteadlane Lutheri õpetuse tähtsust mitte õigeksmõistmise küsimuses. — Isegi mitte seda ei mainita, et ta, nagu varemalt suvatseti kiidelda, »piibli pingi alt välja tõmbas«, vaid, et ta piibli hindamiseks oli leidnud uue seisukoha: »Ainult see on Lutheri silmis piiblis väärt, mis Kristusest räägib, ja see on moodupuukus ka Uue Testamendi kritiseerimisel.« Me teame, kui subjektiivselt paljud kriitikud seda moodupuud on kohelnud. Need arvustajad on oma heaksarvamise järele nii kaua kritiseerinud, kuni piiblist polnud enam midagi järele jäänud. See reformatsiooni »õnnistus« on igatahes selgesti osutunud »ebaõnnistuseks«.

Lutheri tõelist teenet näeb meie usuteadlasetar aga tegelikult hoopis milleski muus: »Jumala sõna on laialtlevikukum kui piibel... meie majas, põlul, aias — kõikjal räägib Jumal meiega.« Sellest tehakse järgmine järeldus:

»Kogu maailm oleks üks jumalateenimine, kui igaüks nii elaks ja töötaks, kuidas tema kohus on. See on suur ja pööret tekitav Lutheri kuulutuses, et ta kiriku müüride kitsusest välja tuleb maailma. Sinna maailma, mida kirik nimetab patuseks ja kurjaks. See on tema suur teene, et ta õiget vagaduse harrastust ei näe pühakirja lugemises ja koraalide laulmises, vaid meie õieti elatud äripäevas.«

Kui nende sõnadega tahetakse ütelda, et Jumalat austada ja Jumalat teenida võib igapäevaste kohuste truu täitmisega, siis ei peitu selle töö kuulutamises Lutheri »teenet«; see oli vana, kristlik katoliiklik tõde, mida iialgi poldud unustatud. — Kui aga tahetakse ütelda, et »Jumala teenimise« kõrval iga jumalateenistus kitsamas mõttes kirikus on muutunud ülearuseks, siis oleks tänapäeva luteri kirik Lutherile sellise õpetuse eest küll vähe tänulik ning ta ei näeks selles kahtlemata mingit Lutheri »teenet«.

* * *

Olgu veel vihjatud ühele artiklile, mis »Päeva« lehes nr. 296 tiitli all: »Tõise seesmise usuolu poole« ilmus ja mis nähtavasti oli kirjutatud mitmeteoloogi poolt.

Siin mainitakse usupuhastuse põhjusena:

»Peapõhjuseks oli aga see, et tolleaegsed katoliiklikud tõekspidamised, usulised ideaalid ja kiriklikud korraldused ei olnud kooskõlas ristiusu põhitõdedega ja pühakirjaga. Usulised tunded ja hingelised väärtused ei mänginud üldse enam mingit osa, kuna usuolu koosnes peamiselt välispidisest kombetäitmisest. Kes järgis kiriku mitmesugustele korraldustele, seadustele ja nõuetele, pidi saama õndsaks. Ükskõik mis oli ta siis seesmiselt.«

See kujutelu on vale ning ta ei saa sellepärast veel õigemaks, et teda ka tänapäeval veel kriitikata korraldatakse. Soovitame autorile lugeda prof. P. Tareli (Treiberi) raamatut: Ignatius Loyola, Tartu 1933. Küll võib ka sellest raamatust veel leida nii mõndagi liialdust, kuid sellisest eksihinnangust, nagu selles artiklis, on ta end ometi eemal hoidnud.

Muidugi on selle kirjeldamisviisi juures, mida see artikkel armastab, »pappide otsuste« kõrval ka »müüdavaist indulgentsest« jälle juttu.

Siis väidetakse, et reformatsiooni teene on usu lise elu seesmisemaks muutmine. (Autorile tuleks nõu anda, selle üle kord lugeda, mis Luther oma elu lõpu poole ise siin tagajärgedena nägi.) Siis üteldakse edasi:

»Elav usk kandus uhkete katedraalide kiviste müüride vangistusest uuesti välja maailma, ja sama hästi kui kirikus, võis igaüks Jumalat teenida ka kodus ja töö juures, täites õiglaselt ja armustusega oma igapäevaseid kohustusi.«

Selle reformatsiooni »teene« kohta võtsime ülemal juba seisukoha. Asi on ju nii, et Kristus mitte ainult töö, vaid ka palvetamise on teinud kohustuseks. Sageli on aga nii, et need, kes kirikut palvepaigana ja jumalateenistuse kohana peavad ülearuseks, ka argipäevaelus seda teist ristiinimese kohust väga vähe täidavad.

Et aga ometi kirikut ja järelikult vaimulikke mitte tembeldada täitsa ülearuseks, nimetatakse kiriku ülesandeks »evangeeliumi kuulutamist«. Enesest oleks ülearune ka see. Piisaks ju sellest, inimestele piiblit ainsa kristliku tõe allikana kätte anda. Selleks aga pole vaja vaimulikke.

Huvitav on ka veel, mida üteldakse luteri kiriku vaimulike kohta:

»Hoopis teissugused nõudmised kerkisid sellega ka kiriku vaimsete juhtide hinge karjaste suhtes. Nendes pidi esmajoonel leidma kehastust tõsine kristlik meelsus. Nii sõnas kui ka teos pidid nad saama eeskujuks teistele. Nende valgus pidi paistma kaugele. Kogu oma isiku ja isiksusega pidid nad külvama evangeeliumi viljateri inimkonna hinge.«

Siin vaimulikele esitatud nõudeid toonitab ka katoliku kirik. Ning need nõuded pole uued ega ka, nagu autor vahest arvab, spetsiaalselt luterlikud.

Autorile tuleks soovitada, kord põhjalikult katoliku kirikut uurida. Võib-olla leiaks ta, et seda »tõsist seismist usuelu« tõesti hoieldakse. See annaks talle küll põhjuse, reformatsiooni »õnnistustest« rääkida vähema kindlusega. E. P.

Protestantlik maailmamisjoni konverents Tambaram'is.

(Järg)

Konverentsi kolmandas põhijooneks võib nimetada püüt katoliikliku poole, s. t. püüdlust kiriku poole, mis on määratud kõigile inimestele, kõigile rahvastele. Juba selle konverentsi koosseis 69 maa esindajast ja noore kiriku tugev osavõtt vihjas sellesse suunda. Liigutusega kõnelevad osavõtjad »ühhe suure Kristuse maailmakiriku saamisest« (Schlunk).

Kuid kiriku maailmamahu äratundmine tegi pilgu tundlikuks ka järeldusele, et kirik peab olema ühtlasi »rahvuslik ja katoliiklik«. Maailm ja rahvus on tema ülesandeks. »Meie, kes olime Tambara-

mis, oleme teadlikud ühest, pühast, kristlikust kirikust, mida meie tunne eksitamatu kindlusega, ja ometi pole keegi meist hetkekski unustanud oma erilaadi... Peagu enesestmõistetavusega pääsis kehtima nõue, et iga noor kirik vana kristlusega küll peab olema usu ja eluühenduses, kuid seejuures peab otsima uusi eluvorme sõnas ja teos ning arhitektuuri ja kunsti sõnatus keeles.«

Just noored kirikud lükkasid õigusega tagasi igasuguse välismaaluse. Evangeeliumi peab väljendama ja seletama kodumaistes vormides, jumalateenistuse viisis, korraldustes, kirjanduses; arhitektuuris peab rakendatama maa ja rahva vaimset pärandust.

Selle kohta kirjutab keegi anglikaanlane: »Kui kaugel me tegelikult veel sellest ideaalist eemal oleme, seda näeme siis, kui järele mõtleme, kuidas anglikaani misjonipõldude suuremas osas jumalateenistuse vormid on sõnasõnalised tõlked neist tseremooniast ja palvest, mis kord reformatsiooni tülküsimuste surve ametlikult heaks kiideti ja mis kannavad selget pitserit Tudori-arusaamisest, mis kirikusse suhtus kui inglise monarhia kantsi.« („The East and West“ 1939, 53).

Siin kerkib üles küsimus kohandamise piiri järele. Et jumaliku päritoluga korraldusist midagi ei tohi ära jätta, see on enesestmõistetav. Kuidas aga on lugu inimlike lisandustega jumalateenistuses, liturgias? Ka katoliku misjoniringides tuntakse kogu selle küsimuse tõsidust. Küll on seni kõigil misjonialadel alal hoitud ladina riitust. Kuid kas see peab ka tulevikus nõnda olema? Kaugele Ida katoliku misjoniväljadel kujuneb tegelikult kiriku liturgiline ruum ikka pärismaisemaks. Järelikult väljendub sama tendents ka liturgilise ruumi kujundamise maalilisest ja plastilisest kujutusest ja ornamentikast. Mis puutub riitusse, siis on antiikrooma päritoluga liturgilisi riideid väliselt püütud kohandada idamaistele vormidele, mis alati pole küll eeskujulikult õnnestunud! Kas liturgilise kohandamise areng jääb siia stoppama? Ja liturgiline liigutus? Kas pole hommiku maal suurepäraseid väljendusvorme liigutuste abil, mis oleksid sobivad ka kristlikule jumalateenistusele? Ja liturgiline keel? Kui juba kohandamine hiina, jaapani, india ruumis, sisustuses, riituses — miks siis jääda peatuma ladina keele ja liigutuse juure? Kas areng jääb siia tõesti seisma?

Veel põlevam on küsimus: Kohandamine ja paganausundid. Kuigi ka tunnistati, et mitte kristlikud usundid tervikuna on evangeeliumiga vastolus, siis ei tee see ometi veel võimatuks, et ka paganuses leidub kõrgeid usundikke ja kõlbalisi tunnetamisi. Kas need aga on »Jumala ilmutused« või ainult inimeste viljatu püüdlus Jumala ja lunastuse otsimisel, selle kohta ei saavutatud Tambaramis üksmeelt. Küll aga ilmnes selgesti eita seisukoht Jeruusalema liberaalmodernistliku suuna ja tema sünkretismi suhtes: »On olemas mõndi mittekristlikke usundeid, mis massidele avaldavad suurt külgetõmbejõudu. Me näeme ja tunnustame meeeldi, et neis leidub sügav usuline kogemus ja suur kõlbeline tõsidus. Kuid meie oleme küllalt julged, inimesi nende juurest ära

kutsuma Kristuse jalgade ette. Meie teeme seda, kuna me usume, et temas üksi on õnnistus, mis vajavad inimesed.»

Usulises mõttes ei tule üleminekut pagana-usust ristiusku niisiis mitte pidada järk-järguliseks arenguks, täitumiseks ja täiustumiseks, vaid »uueks loomiseks«, »uuestisündimiseks«, nagu ütleb Paulus. Nagu äsja tõestas Karl Prumm (»Christentum als Neuheitserlebnis«), suhtusid ka antiikaja paganlikud rahvad ristiusku astumisse kui usulisse murrangusse.

Seejuures tuleb hoiduda kultuurimurrangust. Isegi nende kultuurivormide juures, mis tugevasti on koormatud paganlikuga ja ristiusu õpetusega vähe sobivad, ei nõuta kultuurilõnga vägivaldset katkestamist, vaid pigemini orgaanilist ümberkujundamist seestpoolt. Näidetena võib sel puhul mainida antiikse orjapidamise ja india kastisüsteemi seltskondlikke vorme. Kuid aegamööda läbiristiusustunud rahvahing muudab pikkamisi seepidi vähem kristlikud kultuurivormid ümber ja toob esile uusi, omapäraseid vorme, areng, mida tänapäeval võime tähele panna india kastisüsteemis.

Suurem on kultuurikriis Aafrikas. Euroopa tsivilisatsioon on siin laostanud neegri kogu majandusliku, ühiskondliku, kõlbelse ja usulise elukorralduse. Pärismaalaste mass on sellepärast praegu kõige kardetavamad liiki üleminekuajajärgus. Siin seisab misjon suurte tulevikülesannete ees. Värviliste rahvaste ärkamise läbi kogevad kasvavat tugevdamist ka rahvuslikud usundid, mis esimese kokkupõrke puhul euroopa tsivilisatsiooniga said vapustatud. — Kokku on varisenud inglise protestantlike koolimeeste 100 aastat tagasi hellitatud õndsad lootused, et inglise koolihariduse tagajärjel 30 aasta pärast Indias pole enam ainustki eba-jumalateenijat. Samuti on kokku varisenud katoliku misjoniringide niisama naiivselt-romantiline misjonivaade, et »paganlik pimedus« »evangeeliumi valguse« ees aiva hajub. Me peame jälle õppima tõsiselt võtma paganlikke usundeid, kuna ka pagan neid tõsiselt võtab. Paganlikud usundid pole paraku mitte ainult »demonia«, vaid paganate tõsine küsimine Jumala järele, millele Jumal Kristuses andis vastuse.

Üllataval viisil tuli Tambaramis ka »polü-gaamia« ehk mitmik-abieli küsimus jälle kõne alla. Kohandumisvõimetuna ja evangeeliumiga mitteühendatavana lükati ta aga tagasi. Katoliku misjonil pole siin mingit küsimust. Üksik-abieli ta kaitseb rahva ja kiriku idanemisrakku. Katoliku kiriku kõrget abielumoraali hinnatakse ka asumaade ringkonnas kõrgelt. On nimelt tõestatud, et mitme-naisepidamine tegelikult põhjustab rahvaarvu kahanemist. Seeläbi, et misjonärid rahvast kasvatavad üksik-abieli, ning seega ka tõstavad naise kõlbelist ja ühiskondlikku seisukohta, osutavad nad maale ja rahvale väärtuslikud teened.

Maailmakirikust.

Rooma. Tähtsaimaks sündmuseks kõigi muude juhtumite kiuste Vatikani vaimuliku valitsuse ümber kujunes paavstlik ringkiri (entsüklika) tervele maailmale moodsate vaimuvoolude kohta, milledes peitub hädaoht kristlikule maailmavaatele ja kiriku vabadusele. Entsüklika ilmus 20. okt. 1939. a. tiitli all: »Summi Pontificatus« ja on ühtlasi esimene meie praegu valitseva paavsti sulest. Paljud ei tea öieti, et meie ajal mitte ainult kiriku üldvalitsus, vaid eriti kiriku eksimatu õppeamet teostub sagedasti niisuguste ringkirjade näol »urbi et orbi« — Rooma linnale ja maakeraale, nii et teadlikule kristlasele ei jää enam kahtlust, kuhu poole ta peab oma usuelus kalduma.

Kuningas Kristuse pühal, 29. okt., pühitses paavst Pius XII, nagu varemini oli juba teada, äravalitud 12 preestrit piiskoppideks misjonite jaoks. Neist on 10 ordupreestrit ja 2 ilmi-preestrit. Kaaskonsekraatoritena võtsid osa ülempiiskop Constantini, usulevitamise kongregatsiooni sekretär, ja endine Uganda misjoni ülempiiskop Streicher, kuna tema misjon on kõige edukam misjoniala meie sajandil.

Vastpühitsetute nimestik pakub suurt huvi, kuna näitab maailmakiriku mitmekülsust ja ulatust. Toome seepärast piiskoppide nimed, tähistades ühtlasi nende orduseisuskuuluvust, rahvust ja misjoniala:

B. F. Cialeo, dominikl. (itaall.), India.
L. Laravoiere-Morrow, salesl. (mehhikl.), India.
R. Agniswami, jesuiit (indlane), India.
J. Kiwanuka, valgete isade ord. (neeger), Uganda/Aafrika.
I. Ramarosandratana, ilmi-pr. (neeger), Madagaskar/Aafrika.
J. Colbert, ilmi-pr. (iirlane), Lõuna-Aafrika.
W. O'Shea, Maryknoll'i ord. (ameerikl.), Korea.
S. Blasius Kurz, frantsiskl. (saksl.), Lõuna-Aafrika.
Thomas Tien, Steyl'i orduseltsist (hiinl.), Hiina.
J. Larragain, Pariisi orduseltsist (prantsl.), Hiina.
H. Mekkelholt, Jeesuse Südamel ord. (hollandl.), Hollandi-India.
U. Molion, valgete isade ord. (belgl.), Belgia-Kongo.

Tähelepanu väärib asjaolu, et end. Uganda ülempiiskop Streicher võis nüüd apostel Peetruse haual kahele neegrisoost noorpiiskopile käsi peale panna ja neid preestluse täiusega ümbritsetuina näha, kuna ta juba ammugi püüdis pärismaalasi kasvatada preestri ameti jaoks.

Läti. Läti ülikooli r. kat. usuteaduskonnast. Uue korralduse järele peab ülikooliõpilane pärast 5-aastase kursuse eksamite õnneliku sooritamist veel paar aastat edasi õppima, kui ta tahab kõrgemaid teaduskraade saavutada. Nimelt kuuendat aastat, et saada litsentsiaadiks, seitsmendat õppeaastat, et saada doktoriki. Siia juure tulevad muidugi vastavad kirjalikud tööd, väitekirjad. — Täiendavalt võime teatada, et 27. sept. peeti Riia püha apostel Jakobuse katedraalis pidulik jumalateenistus fakulteedi dekaani poolt, piiskop Rancans'ilt, kuna prälää prof. dr. Strods pidas kõne õppeaasta sissejuhatuses. — 28. sept., Läti ülikooli 20. aastapäeval, võttis ka paavstlik nuntsius osa pidustustest, millele puhul kuulutas rektor dr. Primanis paavstliku nuntsiuse ülempiiskop dr. Antonino Arata (nagu juba teatasime) ja ühtlasi ka Riia ülempiiskop-metropoliidi, Anton Springovics'i usuteaduse audoktoriteks. Preester St. Gendelis sai esimeseks litsentsiaadiks kirjatööga »Riia ülempiiskop Jaspas Linde«. — 2 õpilast sai auhinna töö eest: »Mag. Kasimir Skrinda tähtsus kultuurilisel põllul«. — Tuleva aasta kirjatööd on 1. »Abielulahutus ja perekond«; 2. »Jumalaema austamine läti rahva seas«. — Pärast korraldati veel kiriku ajaloost esemete ja raamatute näitus usuteaduskonna suures saalis. Õpilased andsid külalistele vajalikke seletusi. — Professorite jaoks ehitati juure seminari aiias uus elamu, kus praegu juba 4 professori elutseb. — Prof. dr. Valpits, kes sel suvel võttis Roomas vastu hommikumaarituse, kannab nüüd habet ja teenib Riias ja Daugavpilsis nende katoliiklaste jaoks, kes on teisest riitusest (nagu meil näiteks Narvas ja Esnas). — Oktoobri alguses valiti dekaan piiskop Rancans Läti ajaloo instituudi liikmeks (kokku 10 liiget). (»Katolu Dzeive«, nr. 12, 1939)

Trükikojas »TUNGAL«, Tartu, Veski 3, on ilmunud:

»AU OLGU JUMALALE«

Katoliku usu palveraamat. 464 lehekülge.

Hind: 1 kr. (köidetud), poolnahkköites 1,50 kr.

Parim jõulukink!

Leedu. 18. okt. võttis paavst Castelgandolfos audient-sile Leedu uue saadiku Püha Tooli juures, dr. Stanislaus Girdvainis'i, kes andis oma volituskirja üle. Pidulikul audi-entsil vastas paavst saadiku kõnele prantsuse keeles, öeldes muuseas: »Katolitsismi põhjapoolseks eelpostiks' — nii nime-tasite teie, hr. minister, selle maa, mille poeg ja teenija kõr-ges ametis te ise olete. Teie sõnad tulevad ka teie rahva südamest, kes on traditsiooniliselt nii andunud Püha Toolile. Need sõnad on Leedule autiitliks. Nendega rõhutatakse kin-del tahe, seesmiselt, ja ohvris ka väliselt, osutada selle tiitli ja selles väljenduva osa vääriliseks, olgugi see ohver kujuneks sellise aate jaatamise ja teostamise vajalikeks hinnaks.« — Uusimate sündmuste järele langes osa Vilniuse ülempiiskop-konnast Leedu kasuks. Seni on olnud Leedu territooriumis Kaunase ülempiiskopkond ja Telsiai, Panevezy, Kaisiadorys'i ja Vilkaviškis'i piiskopkonnad.

Ungari. »Me elame raskete otsuste ajal. Meil peab olema sügav usk, ka suurte ohvrite hinna eest, ja me peame truuks jääma katoliku kirikule ja Kristuse asetäitjale maa peal. Ainult niiviisi suudame oma kodumaad päästa... Jumal tänatud: Kristusel ja tema kirikul on praegusajal julgete võit-lejate hästi distsiplineeritud armee, täis suursugusust, nagu temal harva on olnud möödunud aegadel...« Nende sõna-dega tervitas paavst 2000 ungari palverändajat, kes kardinal Sérédiga eesotsas olid tulnud Rooma. Püha Isa kõneles esi-algu ladina keeli, siis saksa ja ungari keeli, ja tänas veel kord hiilgava vastuvõtu eest, millise osaliseks ta sai läinud aastal Budapestis euhharistliku maailmakongressi puhul, ning õnnit-les nende maad, mis alati olevat jäänud truuks katoliku usule, isegi hoolimata 150-aastasest türki võõrvalitsusest.

Saksa. 29. oktoobril täitus 1200 aastat, et paavst Gre-gorius III pühalikult kinnitas püha Bonifatuse poolt läbi-viitud, Passau, Freisingi (Müncheni), Regensburgi ja Salz-burgi piiskopkondade lõpliku asutamise ja korraldamise. Sellepärast krooniti Kuningas-Kristuse pühal nende piiskop-kondade ajalugu väarikalt kiriklike pidustustega. — Piiskop-kond Kattowitz loodi 1922. a. endistest Saksa ja Austria Si-leesia osadest ja loeb nüüd 1,2 milj. katoliiklasi. — Saksas leidub nüüd kiriklike valdkondi: 26 vanariigis, 8 end. Aus-trias ja peale selle veel Böömi-Määri territooriumis 6.

Šveits. Šveitsi valitsus on teatanud Püha Toolile, et ta üldmobilisatsiooni puhul ei kutsu tagasi neid ohvitseri ja kaardiväelasi, kes teenivad vabatahtlikena Vatikani paavsti juures. — See on esimene kord, et tehti niisugune erand. See juhtub ka esimest korda Vatikani iseseisvuse ajal. (»Ca-tholic Times« 29. 9. 39)

Põhja-Ameerika. George'i järve ääres püstitati ausam-mas püha (prantsuse) jesuiidi Isaac Jogues'i auks, kes oli kord misjonär irokeeside kardetud suguharu juures. See mälestussammas tõestab, kuivõord selle maakonna elanikkond austab püha märtrit.

Kuju kulud tõusid kuni 75 000 dollarini ja ta on New Yorki riigi ja rahva kingitus. Aga mitte ainult kuju püsti-tamisel on kõik, ka mittekatoliiklased, kaasa aidanud, vaid ausamba pühitsemise toiming ühendas kõik püha veretunnis-taja austamises hoolimata usundite lahkuminekust. Muu-suliste seast pidasid kõnesid ka üks prot. piiskop, üks pres-büterlane, kohtunik ja isegi üks hebrealane. Paavst austas kõik osavõtjad oma tänuavalduse ja õnnistusega. — Püha Isaac Jogues nimetas George'i järve omal ajal Püha-Sakra-mendi järveks. Aastal 1775 aga ristas ta inglise kindral W. Johnson ümber Inglise kuninga auks George'i järveks.

Ühendriikide katoliku kiriku statistika.

Katoliiklased Ühendriiges, Alaskas ja Havai saartel 1939. a. (sulgudes 1938. a.): 21 406 507 (21 166 680).

Ülempiiskopkondi: 14; piiskopkondi: 90; kardinale ja piiskoppe: 130; preestreid: 35 540; preestrikandidaate: 16 746 (15 984); kõrgemaid koole noormeestele: 181; kõrgemaid koole naistele: 677; keskkooli: 1362; algkooli: 7561; ümberastujaid: 65 943 (63 696)

(»Catholic Directory 1939«, Kenedy and Sons, New York.)

Toimetuselt.

»Kiriku Elu« vana aasta mõttemõlgutusi.

1. Viimaste 7 aasta jooksul juhtus nii mõndagi kirik-likus elus. Sellest teatas truult sündmuste tähtsuse järele »Kiriku Elu«.

2. Kristlane, kes ei õpi edasi innukalt, jääb tegelikult koolilapse teadmistest maha, ka usu alal. Seletusi, uurimisi ja ergutusi usu ja tegeliku kristliku elu alalt annab »Kiriku Elu«.

3. Sellepärast tellige, lugege, levitage »Kiriku Elu«!

4. Oma hea veendumuse ja hingelise arendamise eest igas kuus vaid 5 senti; sest 5 senti maksab igas kuus »Kiriku Elu«.

5. Toimetuse, trükkimise ja lehe kaunistamise eest ei makseta midagi. Sinu kanda oleksid vaid paberi ja saatekulud, kõike muud teeb Jumala ja sinu pärast »Kiriku Elu«.

»Kiriku Elu« VII aastakäigu (1939) sisu.

Üks Jumal, üks usk, üks armastus	1	Inimsööja	52
Mis oli tarkade täht?	3	Jumalasalgamise traagika	57, 69, 77
Monutusvõte	5	Oige ja vale hardus	58
Paavst Pius XI †	9	Kirik katakombides	59
Meid katoliiklasi ei tunta	10	Viis sugupõlve tagasi	61
Religioosuse tunne inimkonnas	13, 21, 28, 36, 48, 66, 75, 83, 90	»Vanemad, te ei armasta oma lapsi!«	65
Uus paavst — Pius XII	17	Eesti katoliiklaste end. ülemkarjane surnud	67
Vabadusepäev Tallinna kirikus	18	Miks Albert Schweitzer siirdus Aafrikasse	68
Kas katoliku kirik on antikristlik?	20	Uhe uuema-aja misjoni ülesehitamine	69
Pidulik leinajumalateenistus	23	Salome de la Tour-Brissac	70
Ülestõusmise pühad — usu võit	25	Maailmade valitsejale!	73
Minu esimene külaskäik kat. kirikus	26	Patu vili — surm	74
Paavst Pius XII valimise vastukaja	29	Piibli lugemisest keskajal	78
Paavsti tervitus maailmale	30	Novembrimõtteid	81
Meie paavsti elust	31	Prot. maailmamisjoni konverents	82, 98
Kes see on?	33	Töotus	84
Katoliiklik Läti	34, 44	Arvustus: Sild, Eesti kirikulugu	86
Rõõmustavaid nähtusi	37	»Oleme Jumala lapsed.«	89
Vaimude eraldumine	41	Sangarlik Hispaania	92
Kas usulõhe peab tõesti olema?	42	Rahva sõber	92
Põhja-Euroopa ja katoliku kirik	43	Tartu rooma-katoliku kirik	93
Lord Halifax ja katoliku kirik	49	Reformatsiooni »õnnistusest«	97
Kaasaegne anglikanism	49	Maailmakirikust	7, 15, 24, 39, 55, 63, 71, 79, 87, 99
Damaskus ühe prants. diplomaadi elus	50	Kodumaalt	16, 24, 39, 56, 64, 72, 80, 88
Rist ja poolkuu	51		